

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Konstitucinės ir administracinės teisės katedra**

Svetlanos Sinkevičienės,
IV kurso, valstybės
valdymo studijų atšakos studentės

Magistrinis darbas

Teisės atėmimas pagal administracinę teisę

Vadovas: asist. I. Danėlienė
Recenzentas: Doc. dr. V. Vaičaitis

Vilnius 2008

TURINYS

Įvadas.....	3
1. Administracinės atsakomybės teoriniai pagrindai.....	6
1.1. Teisinės prievartos ištakos ir būdingi bruožai.....	6
1.2. Administracinės atsakomybės sąvoka ir sąlygos jai atsirasti.....	9
1.3. Administracinių nuobaudų teisinė charakteristika ir jų rūšys.....	14
2. Specialiosios teisės atėmimas administracine tvarka.....	18
2.1. Asmens teisės ir specialiosios teisės santykis.....	18
2.2. Specialiosios teisės atėmimo faktiniai pagrindai.....	22
2.3. Specialiosios teisės atėmimą skiriantys subjektai.....	30
2.4. Normos, reglamentuojančios specialiosios teisės atėmimą: kai kurių sąvokų reikšmė ir	
suderinamumas.....	36
3. Teisės vairuoti transporto priemones atėmimas.....	38
3.1. Teisės vairuoti transporto priemones pagrindai: juridinių sudėčių ypatybės.....	38
3.2. Teisės vairuoti transporto priemones atėmimo nuobaudos skyrimo ypatybės.....	49
3.3. Procesinės užtikrinimo priemonės – priverstinio transporto priemonės nuvežimo – taikymo..	
ypatybės ir problematika.....	51
3.4. Teisės vairuoti transporto priemones atėmimo vykdymo pradžia: kai kurios taikymo	
problemos.....	55
Išvados.....	57
Rekomendacijos.....	59
Santrauka.....	62
Summary.....	63
Naudota literatūra.....	64

ĮVADAS

Jau labai seniai žinoma, kad teisingumas yra valstybės pagrindas, o teisė - viena iš svarbiausių priemonių valstybės uždaviniams vykdyti. Teisė – tai iš tam tikrų taisyklių (normų), nustatytų ar sankcionuotų valstybės, ir reguliuojančių visuomenės santykius, siekiant įtvirtinti, apsaugoti bei vystyti visuomeninę tvarką, susidedanti sistema. Teisės sistema (arba teisės normos) reguliuoja atitinkamus socialinius santykius, nustato šių santykių dalyvių abipuses teises ir pareigas, t. y. apibrėžia jų teisinį statusą. Asmens ir valstybės santykiyje - asmens teisės ir laisvės ir nustatyta valdymo tvarka - tam tikrų sričių reguliavimo prerogatyva suteikiama tik vienam minėto santykio dalyviui – valstybei. Viena tokių sričių – teisinė prievarta ir jos taikymas.

Teisinės prievartos paskirtis – atitinkamomis priemonėmis palaikyti socialinę tvarką, ginti nuosavybę, žmonių teises ir laisves, kitas teisės saugomas vertybes. Be abėjo, teisinė prievarta esmingai riboja asmens teises ir laisves, sukelia jam atitinkamas neigiamas pasekmes, todėl minėta absoliuti valstybės teisė sąlygoja ir pastarosios pareigą – imperatyviai, tiksliai ir aiškiai apibrėžti prievartos taikymo pagrindus, sąlygas ir tvarką, t. y. teisinės atsakomybės taikymo pagrįstumą ir teisėtumą, jos taikymo ribas ir galiojimą, teisinės atsakomybės taikymo išimtis ir pasekmes.

Siekiant teisiškai sureguliuoti žmonių tarpusavio santykius, valstybė leidžia įstatymus ir kitus teisės aktus, taip pat ji įgalioja tam tikras institucijas prižiūrėti, kaip laikomasi teisės aktų reikalavimų. Teisė organiškai iš vidaus susivienija su valstybe (valstybine valdžia), iš kurios ji gauna visuotinį privalomumą ir to privalomumo garantą. Teisė tada pasirodo ne tik kaip elgesio taisyklė, bet ir kaip visuotinai privaloma taisyklė.¹ Atsižvelgiant į šį visuotinį privalomumą, teisės subjektams yra suponuojamas privalomas elgesio taisyklių laikymasis, kuris, jeigu yra nevykdomas užtraukia galimybę valstybei panaudoti teisinę prievartą.

Administracinė atsakomybė yra viena iš teisinės atsakomybės rūšių, realizuojama per atitinkamą administracinių nuobaudų sistemą, kurias taikant pažeidėjams, yra siekiama svarbių tikslų: administracinio poveikio priemonėmis preventyviai išpėti galimų administracinių teisės pažeidimų atsiradimą, užkirsti kelią jau daromoms teisei priešingoms veikoms, nubausti administracine tvarka asmenis ir auklėti kitus visuomenės narius. Taigi, administracinės nuobaudos vykdo specialiąją ir bendrąją teisės pažeidimų prevenciją. Bet koku atveju, administracinės teisinės priemonės yra taikomos siekiant užtikrinti teisinę tvarką.

¹ Vaišvila Alfonsas “Teisės teorija” V. 2000 P.195

Temos aktualumas ir reikšmė

Šio administracinės teisės instituto reikšmė labai padidėjo pastaruoju laiku, kada tapo labai svarbu tobulinti intensyviai besiplėtojančius visuomeninius santykius, jų teisinį reguliavimą ir apsaugą. Šiuolaikinė administracija turi daug galių, naudojamų prieš eilinius asmenis, taikant jiems atitinkamas administracines nuobaudas, todėl dažnai keliama klausimai, dėl institucijų bei pareigūnų veiksmų teisėtumo.

Aptariama tema aktuali tiek praktiniu, tiek teoriniu aspektu. Teoriniame lygmenyje administracinės nuobaudos – tarp jų ir teisės (specialiosios teisės) atėmimas – bei jų taikymo ypatybės buvo mažai nagrinėtos. Kitas aktualus aspektas - bene svarbiausias – įstatyminis reglamentavimas, dažnai besikeičiantis, ne visada aiškus ir išbaigtas, paliekantis tam tikras teisės spragas, „nebespėjantis“ paskui socialinius poreikius, kas, savo ruožtu, lemia nepasitikėjimą norminiu reguliavimu ir teisinį nihilizmą. Administracinės nuobaudos yra represinio (baudžiamojo) pobūdžio, tai yra, jos sukelia pažeidėjui gan esmingas neigiamas teises pasekmes, priverčia asmenį patirti ne tik moralinį poveikį bei materialinius nuostolius, bet ir reikšmingai apriboja galimybę tam tikrą laiką naudotis atitinkama teise. Be to, daugeliu atveju administracinės nuobaudos (tarp jų ir atitinkamos teisės atėmimas) taikomos administracine tvarka, o ne teismine. Todėl administracinę atsakomybę nustatančios normos turi būti kuriamos ir taikomos taip, kad kuo efektyviau būtų pasiekti administracinių nuobaudų skyrimo tikslai – bendroji ir specialioji prevencija, kelio užkirtimas sunkesniems teisės pažeidimams, žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimas.

Vienas pagrindinių šaltinių, kuriuo remiantis yra taikoma specialiosios teisės atėmimo nuobauda – Lietuvos Respublikos Administracinių teisės pažeidimų kodeksas (toliau ATPK), ne kartą keistas ir papildytas, beveik aštuonerius metus, nuo 2000 metų, buvo rengtas šio kodekso projektas. Projekto tikslas – sumažinti sužeistųjų ir žuvusiųjų keliuose skaičių, atsižvelgiant į rekomendaciją,² kurioje numatoma atitinkamomis priemonėmis siekti, kad sumažėtų žūstančiųjų keliuose skaičius. Atsižvelgiant į rekomendacijoje išvardintas avaringumo problemas (vairavimas esant neblaiviam ar apsvaigusiam, nesinaudojimas saugos diržais) buvo atitinkamai sugriežtintos administracinės sankcijos, susijusios su kelių eismo saugumo pažeidimais.

Akivaizdu, kad vien administracinių nuobaudų griežtinimas situacijos kelių saugumo ar kituose srityse, patenkančiose į administracinės atsakomybės reguliavimo dalyką, nepakeis. Reikalingas visas kompleksas priemonių, kurių ne visos patenka į teisės reguliavimo sritį (pvz., kultūros lygis ir pan.), bet tokių priemonių analizė nėra šio darbo tikslas. Aptariamo darbo kontekste akcentuojama, kad administracinės teisės normos, juolab baudžiančios ir ribojančios asmenų teises ir galimybes, turi nustatyti tikslų, apibrėžtą, ir aiškų teisinį reglamentavimą.

²2003 m. spalio 21 d. Europos Komisijos rekomendacija OL L111, 2004 4 17 „Dėl kelių eismo saugumo nuostatų vykdymo užtikrinimo,“ prieiga per internetą <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ>

Remiantis išdėstyta, galima teigti, kad administracinės atsakomybės instituto apskritai ir administracinių nuobaudų konkrečiai vaidmuo yra labai svarbus, įgyvendinant žmonių teisių ir laisvių apsaugą, užtikrinant teisių ir pareigų pusiausvyrą.

Tyrimo objektas – Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso normos, nustatančios specialiosios teisės atėmimo pagrindus ir ypatybes.

Tyrimo dalykas – teisės vairuoti transporto priemones atėmimo pagrindai ir taikymo ypatybės.

Šio darbo tikslas – išnagrinėti ir susisteminti specialiosios teisės atėmimo administracine tvarka teorines ir praktines įstatymų taikymo nuostatas.

Darbo uždaviniai:

1. Apibrėžti, kas yra administracinė atsakomybė, jos teorinės ir praktinės ištakos.
2. Apžvelgti ir apibendrinti administracinės atsakomybės pagrindinius bruožus.
3. Pateikti administracinės nuobaudos sąvoką bei nuobaudų rūšis.
4. Susisteminti ir įvertinti specialiosios teisės atėmimo norminių pagrindų specifiką ir ypatumus.
5. Išnagrinėti ir įvertinti specialiosios teisės vairuoti transporto priemones atėmimo nuobaudai būdingus norminius ypatumus ir aktualius šios nuobaudos taikymo klausimus.
6. Pateikti išvadas ir rekomendacijas dėl norminių teisės aktų koregavimo.

Tiriant temą, kaip pagrindinis bus naudojamas sisteminės analizės tyrimo **metodas**. Tyrimo šaltiniai – Lietuvos teisės mokslininkų darbai (knygos, straipsniai, monografijos). Taip pat įstatymai, poįstatyminiai teisės aktai, tarptautiniai dokumentai. Be to, temos atskleidimui nepakankant nagrinėjimo teoriniame lygmenyje, bus nagrinėjama teismų praktika. Kaip pagalbiniai bus naudojami: loginis, kurio pagalba bus atskleidžiamas teisės normų turinys, jų sąsajos, pateikiamos išvados, apibendrinimai ar galimi sprendimai. Lingvistinis metodas padės įsigilinti ir atskleisti įvairių sąvokų reikšmę, akcentuoti jų vietą atitinkamų normų sistemoje bei reikšmę, lyginamojo metodo pagalba lyginamos ir vertinamos norminės nuostatos, analitinio-kritinio metodo pagalba daromi apibendrinimai ir išvados, pagrindžiami teiginiai.

Baigiamąjį darbą sudaro įvadas, trys skyriai, suskirstyti į poskyrius, išvados bei rekomendacijos, naudotos literatūros sąrašas, santrauka lietuvių bei anglų kalbomis.

1. ADMINISTRACINĖ ATSAKOMYBĖ: TEORINIAI PAGRINDAI

1.1. TEISINĖS PRIEVARTOS IŠTAKOS IR BŪDINGI BRUOŽAI

Žmogus yra sociali būtybė, kurios tinkama raida, vystymasis, socialinė branda neišvengiamai yra sąlygoti kitų žmonių (individue) įgyvendinamomis teisėmis ir pareigomis. Galima teigti, kad vienu individų interesai ir poreikiai realizuojami greta kitų individų atitinkamų interesų ir siekių. Norint išvengti šių interesų neigiamos sąveikos (konflikto), visuomenė ir atitinkamai tam tikros valstybės institucijos kuria elgesio taisykles, normas, padedančias įgyvendinti tam tikrus asmenų interesus, taip pat ir saugančias visuotinai reikšmingas vertybes ir socialinę tvarką, jei pastarieji yra ar gali būti pažeisti. Kitaip tariant, teisės normos, tarp jų ir administracinės teisės normos, vaidina svarbų vaidmenį, reguliuojant socialinius visuomeninius santykius.

Pradėjęs formuotis dar senovės laikais (XVII a. pr. Kr.) požiūris į teisę kaip socialinį reguliatorių,³ padedantį pasiekti tam tikrą socialinį kompromisą⁴ ir įgyvendinti socialinę taiką, paskutiniu metu vis labiau išsivertina ir Lietuvos teisės teorijoje ir praktikoje.

Moderniosios teisės socialinė paskirtis – tai užkirsti kelią savivalei ir anarchijai, įtvirtinti socialinį kompromisą. Nustatyti unifikuotą elgesio standartą ir garantuoti jo laikymąsi. Įtvirtinti teisinę saugą ir pasiekti kitus tikslus, kuriems pasiekti nepakanka kitų socialinių reguliatorių. Šiandien teisės pagrindinis tikslas – kiekvieno visuomenės nario, žmogaus teisių apsauga.⁵

Socialinė teisės paskirtis yra įgyvendinama teisės funkcijomis. Vienos pagrindinių funkcijų – tai priešingų interesų derinimo, arba socialinio kompromiso ir valstybės prievartos (sankcijų) legalizavimo, normavimo (represinė) funkcija, išplaukianti iš būtinybės garantuoti teisės normomis nustatomų pareigų įsakymą.⁶

Apskritai prievarta gali būti fizinė, psichologinė, moralinė ir kt., bet kokiu atveju, suponuojanti neigiamą individo reakciją į ją ir esmingai ribojanti asmens teises, veiksmų ir poelgių laisvę, teisę pasirinkti ir tam tikrų interesų įgyvendinimo galimybę, todėl, ji negali būti pateisinama, o prievartos taikymas traktuotinas kaip įstatymų pažeidimas ir nusikaltimas. Galima teigti, kad bendrąja prasme, gali būti pateisinama ir pagrįsta tik *teisinė* prievarta, kuri yra, deja, kol kas neišvengiama, siekiant visuomenėje socialinio kompromiso, visuotinio susitarimo ir darnos. Kaip minėta, šiandieninės teisės pagrindinis tikslas – žmogaus teisių apsauga, kuri, be kitų svarbių

³ Leonas P. Teisės filosofijos istorija. Vilnius, 1995, p. 52.

⁴ Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2004, p. 147.

⁵ Lastauskienė G. Požiūrio į teisinę atsakomybę paieška //Jurisprudencija.2001, Nr. 19(11), p. 169.

⁶ Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2004, p. 146.

priemonių apima ir teisinės prievartos taikymą. Ši garantija vienu metu ne tik apsaugo tam tikras socialines, bendražmogiškas vertybes, bet taip pat ir neišvengiamai *riboja* žmogaus teises ir interesus. Todėl toks įsikišimas į asmens teisių ir laisvių sferą demokratinėse valstybėse turi būti ir yra nustatytas tarptautiniuose dokumentuose⁷ ir pačios aukščiausios galios nacionaliniuose teisės aktuose (nacionalinėse konstitucijose), detalizuojamas kituose įstatymuose, griežtai apibrėžtas ir pagrįstas, taikomas tik tam tikros, valstybės įgaliotos, kompetentingos institucijos.

Teisėtus žmogaus teisių ribojimas galimas tik dviem aspektais:

a) kai reikalinga apsaugoti kito asmens teises (imperatyvas naudotis savo teisėmis nevaržant kito asmens teisių (Konstitucijos 28 str.);

b) kai reikia užkirsti kelią religinės, tautinės neapykantos kurstymui, karo ir prievartos propagandai).

Visais kitais atvejais žmogus yra laisvas įgyvendindamas savo teises. Tos teisės negali būti juridiskai apribotos, kol pats asmuo nesuteikia tam pagrindo pareigų nevykdymu.⁸

Teisinės prievartos taikymas turi būti tiksliai apibrėžtas ir pagrįstas. Pozityvus, teigiamas asmens elgesys, kai laikomasi visuomenėje nustatytų elgesio taisyklių, normų, lemia atitinkamą paskatinimą, pagyrimą, atlygį ir teigiamą visuomenės požiūrį, ir, atvirkščiai, antividuomeniniai, taisykles neigiantys ar net jas pažeidžiantys, darantys žalą, individo veiksmai iššaukia visuomenės neigiamą reakciją, pasmerkimą, troškimą nubausti pažeidėją ir taip atstatyti socialinę tvarką ir teisingumą.

Kaip minėta, teisinės prievartos taikymas turi būti tiksliai apibrėžtas ir pagrįstas, tai yra turi būti nustatyta: konkretus asmuo, pažeidęs taisyklę (taisykles), koku (-iais) veiksmu (-ais) arba koku pagrindu asmeniui taikomos teisinės negatyviosios⁹ sankcijos, kiek ilgai (nubaudymo terminas) sankcija ribos (varžys) asmens teises; kam, kokiam *tikslui* taikoma prievarta. Galima teigti, kad teisinė prievarta, tam tikra prasme, gan esmingai apriboja individo laisvę, atitinkamam laiko tarpui ar net neribotai užkerta kelią kai kurių asmens teisių ir teisėtų interesų įgyvendinimui, todėl ne mažiau esmingas ir reikšmingas turi būti minėto taikymo pagrindas, kitaip tariant, asmens *veiksmai ar neveikimas*, esmingai pažeidžiantys kitų žmonių teises ir interesus, darantys jiems žalą, pažeidžiantys visuotinai priimtas socialines, tarp jų ir teises, normas, tai yra kenkiantys visos visuomenės gerovei.

Teisės pažeidimo esmę rodo jo žalingumas visuomenei ir neteisėtumas (priešingumas teisei). Visuomeninis žalingumas, pavojingumas yra pagrindinis požymis, apibūdinantis teisės pažeidimą bruožas ir objektyvus pamatas, atibojantis teisėta nuo neteisėta.

Visuomeninis žalingumas pasireiškia tuo, kad teisės pažeidimas visada yra susijęs su kėsanimusi į

⁷ Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // Valstybės žinios. 2000, Nr. 96-3016, 29 str.

⁸ Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2004, p. 187.

⁹ Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2004, p. 127.

asmens, visuomenės prioritetus ir vertybes, pažeidžia privačius ir visuomeninius interesus.

Teisės pažeidimo aktas visada yra iššūkis visuomenei, nepaisymas to, kas jai vertinga.¹⁰

Jau minėta, kad visuomenė yra tarp skirtingų asmenų susiklostančių socialinių santykių visuma, lemiama įvairių, kartais priešingų interesų ir siekių, todėl tinkamai įgyvendinant savo asmenines teises yra neišvengiamas ir atitinkamų privalomų taisyklių, pareigų laikymasis. Kitaip tariant, kiekvieno socialinio santykio turinys – tai atitinkamų teisių ir pareigų vienovė, užtikrinanti visuomeninę tvarką. Yra pažymėtina, kad teisės teorijoje yra akcentuojamas sąvokų „teisė, teisės“ ir „pareiga, teisinė pareiga“ priešingumas ir abipusė priklausomybė, glaudus ryšys.

Socialinės tvarkos įsakomas elgesys yra tas elgesys, kurį individas privalo priimti: individas turi prievolę (arba pareigą) elgtis tam tikru būdu, jeigu tokį elgesį įsako socialinė tvarka. Kadangi teisinė tvarka yra socialinė tvarka, elgesys, kurį individas privalo priimti, yra elgesys, kuris turi būti tiesiogiai arba netiesiogiai nukreiptas į kitą individą.¹¹

Vieno individo elgesys, atitinkantis kito individo privalomą elgesį, paprastai laikomas jo „teisės“ turiniu, pareigą atitinkančio „reikalavimo“ objektu. Vieno individo elgesys, atitinkantis kito individo privalomą elgesį, konkrečiai – privalomo elgesio reikalavimas, apibūdinamas kaip teisės *įgyvendinimas*. Sąvoka „teisinė pareiga“ yra glaudžiai susijusi su *buvimo atsakingam*¹² arba teisinės atsakomybės sąvoka. Gyvenimo realijos, istoriniai ir mūsų laikų socialiniai pokyčiai įvairiose visuomenės gyvenimo srityse - ypač asmens teisių apsaugos srityje - verčia naujai pažvelgti į teisės institutus, tarp jų ir teisinės atsakomybės institutą.

Teisinė atsakomybė yra viena iš socialinės atsakomybės rūšių. Tradiciškai teisinė atsakomybė apibrėžiama daug siauriau, negu socialinė atsakomybė ir laikoma išskirtinai negatyviu reiškiniu. Lietuvoje taip pat teisinė atsakomybė dažniausiai aiškinama (ypač norminiame lygmenyje) kaip neigiamų poveikio priemonių taikymas pažeidėjui. Tokia teisinės atsakomybės samprata šiandien jau vadinama „prievartos teorija.“¹³ Lietuvoje teisės teoretikas A. Vaišvila pirmasis atkreipė dėmesį į prievartinės teisinės atsakomybės sampratos nepakankamumą - ir pradėjo kalbėti apie dvi atsakomybės formas: *pozityvioji* atsakomybė ir *retrospektyvioji* (galiojanti į praeitį) atsakomybė. Šių dienų teisės teorijoje pozityviosios atsakomybės samprata toliau akcentuojama ir plėtojama kituose atskiruose darbuose, pvz., teisinę atsakomybę traktuojant „ kaip pareigą, asmens elgesio atsakingumo matą.“¹⁴ Atskleisti ir pagrįsti teisinės atsakomybės - tik kaip neigiamos valstybės reakcijos į individo neteisėtus veiksmus – sampratos nepakankamumą nėra šio darbo tikslas, tam reikėtų atskiros studijos. Šio darbo kontekste pabrėžiami *santykio* teisinės *pozityviosios* atsakomybės ir administracinės atsakomybės – kaip teisinės atsakomybės rūšies - raidos, ugdymo ir

¹⁰ Vansevičius. Valstybės ir teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000, p. 220.

¹¹ Hans Kelsen. Grynoji teisės teorija. Vilnius: Eugrimas, 2002, p. 121.

¹² Hans Kelsen. Grynoji teisės teorija. Vilnius: Eugrimas, 2002, p. 124-129.

¹³ Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2004, p. 105.

¹⁴ Lastauskienė G. Požiūrio į teisinę atsakomybę paieška // Jurisprudencija, 2001, Nr. 19(11), p. 170.

tobulinimo problematika ir reikšmė, siekiant maksimaliai efektyviai – taip pat kuriant ir taikant administracinės atsakomybės priemones – realizuoti teisės socialinę paskirtį: įgyvendinti teisingumą ir apsaugoti asmens teises ir teisėtus interesus.

1.2 ADMINISTRACINĖS ATSAKOMYBĖS SAŲOKA IR SAĲYGOS JAI ATSIKIRASTI.

Administracinė teisė reguliuoja visuomeninius santykius, kurie atsiranda valstybės institucijoms vykdamas Konstitucijos ir įstatymų reikalavimus. Tai yra, kaip ir kitos teisės šakos administracinė teisė atitinkamomis normomis reguliuoja tam tikrus žmonių santykius, susiklostančius atskirose socialinio gyvenimo srityse (ekonomikos, mokslo, aplinkosaugos, finansų, prekybos ir kitose srityse.), šios normos *padeda reguliuoti kitoms teisės šakoms priklausančius visuomeninius santykius (finansų, darbo, mokesčių, aplinkosaugos ir kt.).*¹⁵ Vienas būdingiausių administracinės teisės normų ypatumų – tai šių normų reguliavimo tikslas – *nustatyti, kad teisinių santykių dalyviai elgtųsi pagal teisinių normų reikalavimus valstybinio valdymo srityje.*¹⁶ Kaip žinoma, administracinei teisei būdingas yra valdžios ir pavaldumo metodas, tai yra, vienas šio santykio dalyvių – valstybė – įgyvendindama valstybinį valdymą, nustato *kaip reikia elgtis* arba *imperatyvias* siektino elgesio taisykles, kurių kitam dalyviui – fiziniam ar juridiniam asmeniui - privalu laikytis atitinkamose socialinio gyvenimo srityse, pažeidus šiuos imperatyvus, valstybė turi teisę taikyti atitinkamas prievartos priemones. Šio darbo kontekste tikslinga trumpai apžvelgti administracinės teisinės prievartos ypatybes ir rūšis.

Administracinė teisinė prievarta yra valstybinės teisinės prievartos rūšis, be bendrujų, jai būdingi specialūs požymiai, skiriantys ją nuo kitų prievartos rūšių:

- 1) taikymo pagrindai yra dvejopi: a) už visuomenei pavojingas veikas, kuriomis pažeidžiamos administracinėmis teisinėmis priemonėmis saugomos teisinės vertybės; b) esant tam tikroms ypatingoms teisės normų nustatytoms aplinkybėms (epidemijai, stichinei nelaimei ir pan.), administracinės teisinės prievartos priemonės gali būti taikomos ir nesant teisės pažeidimo ar žmogaus kaltės; jomis siekiama užkirsti kelią pavojingų padarinių atsiradimui;
- 2) administracinė teisinė prievarta taikoma ne pagal tarnybinį pavaldumą;
- 3) yra didelis skaičius subjektų, taikančių administracinę teisinę prievartą;
- 4) administracinis poveikis taikomas ne tik fiziniams asmenims, bet ir įmonėms, organizacijoms, kitiems kolektyviniams subjektams;¹⁷
- 5) administracinė teisinė prievarta dažniausiai taikoma ne teismo, o valstybinio valdymo

¹⁵ Bakaveckas A., Dziegoraitis A., Dziegoraitienė A. ir kt. Lietuvos administracinė teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005, p. 174.

¹⁶ *Ibid.*, p. 176.

¹⁷ Pažymėtina, kad šiuo metu galiojančiame ATPK juridinių asmenų administracinė atsakomybė tiesiogiai neįvardinta ir nedetalizuota (Valstybės žinios, 2008, Nr. 135-5227).

institucijų (pareigūnų);

- 6) administracinę teisinę prievartą reglamentuoja administracinės teisės normos, kuriose įtvirtintos prievartos priemonės, jų taikymo pagrindai ir tvarka.¹⁸

Kaip jau minėta, teisinė prievarta apskritai – tai specifinė teisės sritis, tai yra, kai teisės normos ne tik reguliuoja ir saugo, bet esant pagrindui nubaudžia, įsakmiai įpareigoja asmenį laikytis tam tikrų paliepimų ir juos atlikti arba susilaikyti nuo kai kurių veiksmų: tam tikra apimtimi negatyviosios teisinės sankcijos riboja žmogaus teises, kartais net uždraudžia jomis naudotis, todėl teisinės prievartos taikymą sąlygoja svarių ir visai visuomenei reikšmingų vertybių apsauga. Galima teigti, teisinė prievarta (čia: administracinė prievarta) taikoma, siekiant užtikrinti dviejų teisinių kategorijų balansą ir pusiausvyrą – tarp visuotinai pripažintų vertybių, socialinių gėrių, asmens teisių bei teisėtų interesų ir tų teisių ribojimų bei suvaržymų. Tai yra, taikant teisinę prievartą siekiama atitinkamo reikšmingo tikslo. Administracinė teisinė prievarta taikoma siekiant užtikrinti *teisinę tvarką*, o jeigu ji jau pažeista – atkurti teisių ir pareigų pusiausvyrą, atitinkamai priversti elgtis tinkamai ne tik teisės pažeidėją, bet ir *kitus visuomenės narius*. Šie tikslai sąlygoja atitinkamas administracinės prievartos priemones (arba atitinkamą administracinio poveikio priemonių *systemą*). Tradiciškai teisės teorijoje pagal teisinės tvarkos apsaugos būdą išskiriamos šios administracinės prievartos priemonės (arba neigiamo poveikio administracinės priemonės):

- 1) administracinės prevencinės priemonės; 2) administracinės kardomosios priemonės; 3) administracinės *atsakomybės* priemonės (administracinės nuobaudos).¹⁹

Trumpai aptartinos pirmos dvi rūšis.

1. Žodžio prevencija [lot. *praeventio*], prevencinis reikšmė – šalinimas užbėgant už akių, suponuoja šių administracinių *prevencinių* priemonių paskirtį ir tikslą: atitinkamomis administracinėmis priemonėmis užkirsti kelią, užbėgti už akių galimam teisės pažeidimui, tai yra, neleisti tam pažeidimui įvykti. Iš anksto užtikrinama (realizuojama) tarsi dvejiopa teisinė apsauga: viena vertus, apginamas tam tikras *teisinis gėris* (teisinę tvarką) nuo – esant tam tikrom sąlygom – galinčio įvykti teisės pažeidimo, kita vertus, *asmuo (-enys) sulaukomi* nuo tikėtino, galimo neteisėto veiksmo (-ų) ar neveikimo. Faktinis aptariamų priemonių taikymo pagrindas – tam tikros neeilinės, ypatingos aplinkybės (epidemijos, gaivalinės, stichinės nelaimės, nepaprastoji padėtis ir pan.) arba siekiant užkirsti kelią galimam teisės pažeidimui ir žalos atsiradimui (kelianti pavojų situacija ar tam tikros socialinės rizikos žmonių grupės (asmenys, grįžę iš įkalinimo vietų ir pan.)). Norminis

¹⁸ Šedbaras S. Administracinė atsakomybė. Vilnius: Justitia, 2005, p. 25.

¹⁹ Šedbaras S. Administracinė atsakomybė. Vilnius: Justitia, 2005, p. 26; Bakaveckas A. ir kt. Lietuvos administracinė teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005, p. 518; Paužaitė-Kulvinskienė J. Administracinė justicija. Teorija ir praktika. Vilnius: Justitia, 2005, p. 95.

pagrindas – atitinkami įstatymai, kuriuose nustatyta tam tikrų tarnybų – dažniausiai policijos ar kitų tarnybų pareigūnų – teisė, *esant įstatyme nustatytoms aplinkybėms*, - tikrinti dokumentus, bagažą, atitinkamas transporto priemones, taip pat jas stabdyti, atlikti jų apžiūrą, atidaryti jas jėga, įeiti į tam tikras patalpas bet kuriuo paros metu, pasinaudoti fiziniams ir juridiniams asmenims priklausančiomis ryšio ar transporto priemonėmis, teisė gauti informaciją.²⁰ Panašaus pobūdžio priemonės, atskleidžiančios tam tikrą pareigūnų veiklos specifiką ir teisę taikyti administracines prevencines priemones numatyta ir kituose įstatymuose.²¹

Apibendrinant, pažymėtina, kad aptariamoms administracinio poveikio priemonėms taikomos, nesant teisės pažeidimo, bet esant tokioms situacijoms ir aplinkybėms, į kurias nereaguojant, gali būti padaryti teisės pažeidimai ir atsirasti sunkūs padariniai.

2. Administracinės *kardomosios* priemonės, t. y. priverstinė administracinio teisės pažeidimo nutraukimo (užkardymo) priemonė, užkertanti kelią žalingoms pasekmėms ir užtikrinanti kalto asmens patraukimą administracinėn atsakomybėn. Galima teigti, kad šiomis priemonėmis taip pat siekiama dviejų tikslų: neleisti pasibaigti *jau prasidėjusiam* pažeidimui bei tiriant, išaiškinant (užtikrinant tyrimą) *padarytą* teisės pažeidimą ir taip pat nubausti, priversti „kentėti“ tam tikrus teisinius apribojimus bei suvaržymus *jau* nusižengusį (kalną) pažeidėją ar tik įtariant asmenį, padarius pažeidimą. Tai yra, faktinis tokių priemonių pagrindas – daromas ar jau įvykęs teisės pažeidimas, tokio pažeidimo tyrimas. Šios priemonės labiau riboja asmens teises, jo veiksmų laisvę, todėl jos ir jų taikymo pagrindas gali būti nustatytas tik įstatyme. Šių kardomųjų priemonių įstatymuose yra gana daug ir įvairių. Pavyzdžiui, teisėtvarkos pažeidėjų sulaikymas ir pristatymas į policijos ar kitas tarnybines patalpas;²² įstatymų nustatytais atvejais duoti nurodymus bankams nutraukti pinigų išdavimą ir pervedimą (Finansinių nusikaltimų tyrimų tarnybos įstatymo 11 str. 6 p.), įstatymų nustatytais pagrindais ir tvarka panaudoti ginklą, specialiąsias priemones (Specialiųjų tyrimų tarnybos 13 str.2 d. 2 p.).

Atsižvelgiant į šio darbo temą, tikslinga plačiau apžvelgti administracinės atsakomybės instituto pagrindinius aspektus.

Administracinė atsakomybė yra viena iš teisinės atsakomybės rūšių, todėl, jai būdingi ir bendrieji teisinės atsakomybės bruožai: 1) teisinės atsakomybės atsiradimo pagrindas – teisės pažeidimas; 2) teisinė atsakomybė – tai valstybės reakcija į pažeidimą; 3) ji atsiranda tik po pažeidimo; 4) teisinė atsakomybė realizuojama tik per valstybės prievartą; 5) jos paskirtis –

²⁰ Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento įstatymas, 19 str. (su pakeitimais ir papildymais), Valstybės žinios. 1994, Nr. 11-163; Lietuvos Respublikos karo policijos įstatymas, 14 str. (su pakeitimais ir papildymais), Valstybės žinios. 1998, Nr. 98-2713.

²¹ Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos įstatymas, 13 str. (su pakeitimais ir papildymais), Valstybės žinios. 2000, Nr. 41-1162; Lietuvos Respublikos finansinių nusikaltimų tyrimų tarnybos, 11 str. (su pakeitimais ir papildymais), Valstybės žinios. 2002, Nr. 33-1250.

²² Lietuvos Respublikos policijos veiklos įstatymas, 18 str. (Valstybės žinios. 2006, Nr. 60-2118).

teisinėmis priemonėmis pasiekti tam tikrą socialinį kompromisą; apsaugant teisinę tvarką, užtikrinti socialinių santykių dalyvių teisių ir pareigų pusiausvyrą.

Administracinės atsakomybės sąvoka kol kas dar nėra įtvirtinta įstatyme – ATPK, pagrindiniai jos bruožai analizuojami²³ ir pati sąvoka apibrėžta tik teoriniame lygmenyje.

Taigi, administracinė atsakomybė yra savarankiška administracinė teisinės atsakomybės rūšis, taikoma administracinio proceso teisės normų nustatyta tvarka administracinės teisės pažeidimus padariusiems fiziniams ir juridiniams asmenims, skiriant jiems įstatymų numatytas administracines nuobaudas, kuriomis siekiama užtikrinti teisinę tvarką įgyvendinant valstybinį valdymą²⁴.

Turbūt norminio sąvokos įtvirtinimo nebuvimas yra susijęs ir su anksčiau minėto, dar besiformuojančio naujo požiūrio į teisinę atsakomybę apskritai, raida ir vystymusi. Taip pat egzistuoja glaudus santykis tarp administracinės ir baudžiamosios atsakomybės, kas lemia ir šių dviejų teisės institutų atribojimo problematika: ar administracinė atsakomybė - tai „švelnesnė“ baudžiamoji atsakomybė? Viena vertus, administracinė atsakomybė turi būti taikoma už mažiau pavojingas visuomenei veikas, o gal žodis pavojingas (vertinimas pagal pavojingumo laipsnį), taikant šią atsakomybę, apskritai netinka, reikia akcentuoti tik *priešingumą* teisei (čia: tam tikrai nustatytai tvarkai, vykdant ir valdant atitinkamą socialinio gyvenimo sritį), nes pavojingumas būdingas tik nusikaltimams (pavojinga, nes nusikaltimu kėsinama į žmogaus gyvybę, sveikatą, nuosavybę ir kitas ypatingas vertybes.) kita vertus, baudžiamosios atsakomybės taikymas yra „kraštutinė priemonė,“ kai kitos teisinės priemonės nepasiekė nustatytų tikslų, „nepadėjo“ apsaugoti teisinių gėrių, be to, baudžiamosios atsakomybės taikymas ne tik iš esmės apriboja asmens teises, bet priverčia „kentėti“ ir nubaustojo aplinką (artimieji, šeimos nariai), taip pat, ir pasibaigus nubaudimo terminui, lemia gan sunkias asmeniui pasekmes - teistumą. Todėl, atsižvelgiant į teisės paskirtį apskritai ir teisinės atsakomybės instituto tikslus, tikslinga, kiek leidžia įstatymas, visuomenės gerovės apsauga, taikyti administracinę, bet ne baudžiamąją atsakomybę.

Administracinės atsakomybės pagrindas – administracinis teisės pažeidimas (nusižengimas), kurio pagrindiniai požymiai įtvirtinti ATPK 9 straipsnyje. Tebevyksta teisinės diskusijos, kodėl tokie pažeidimai (nusižengimai) vadinami „administraciniais? Ar todėl, kad pažeidinėjamos taisyklės – normos – nustatytos atitinkamuose administraciniuose (valdymo) aktuose, ar todėl, kad didesnę dalį sankcijų už administracinius teisės pažeidimus skiria pareigūnai – „administracinė,“ o ne teisminė valdžia. Galima teigti, kad asmuo, esant pagrindui – teisės pažeidimui - yra nubaudžiamas ir taikant administracinę nuobauda, ir taikant kriminalinę bausmę, bet iš esmės skiriasi nubaudimo laipsnis, tai yra, nubaudimo turinys, *pasekmės* (laisvės ribojimas),

²³ Petkevičius P. Administracinė atsakomybė. Vilnius: Justitia, 1996, p. 70 ; Andriuškevičius A. Administracinės teisės principai ir normų ribos. Vilnius, 2004, p. 191-195.

²⁴ Šedbaras S. Administracinė atsakomybė. Vilnius: Justitia, 2005, p. 72.

institucijos, turinčios teisę nubausti – taikyti baudžiamąją atsakomybę gali *tik* teismas, o ne pareigūnas, kas suponuoja „lengvesnių“ arba ne tokių pavojingų, mažiau reikšmingų nusižengimų visuomenės interesams – kai nubausti gali pareigūnas, o ne teismas - priskyrimą administracinės atsakomybės sričiai, nors šiuo metu ATPK yra apie 200 straipsnių, už kurių pažeidimą sankcijas skiria teismas. Be to, administraciniai nusižengimai neturėtų būti siejami su laisvės apribojimu, nors dabartiniame ATPK 21 straipsnyje nustatytos administracinės nuobaudos – areštas, viešieji darbai tam tikra prasme riboja asmens laisvę.

Akivaizdu, kad minėti prieštaravimai ir problemos, teorinės diskusijos lemia administracinės atsakomybės sampratos ir administracinių nuobaudų – tarp jų ir atitinkamos teisės atėmimo – santykį. Kiekvienos teisinės kategorijos samprata apima svarbiausius požymius, išskiriančius ją iš kitų, pabrėžia jos ypatumus, paskirtį ir esmę, tai yra, atitinkama teisinė samprata, anot specialistų, yra kiekvieno teisės instituto „ašis.“ Ypač tai aktualu, taikant bet kokią teisinę prievartą ir administracinę taip pat, nes asmuo patiria tam tikrus esmingus apribojimus ir neigiamas pasekmes, todėl labai svarbu tiksliai ir išsamiai apibrėžti atsakomybės požymius ir ypatumus, kurie, detalizuoti jau konkrečioje normoje, sąlygoja, kam, kokio tikslo siekiant, *kokiu pagrindu*, kiek ilgai bus taikomi atitinkami apribojimai.

Tradiciškai teisės teorijoje²⁵ išskiriami šie pagrindiniai elementai arba sąlygos, be kurių ar bent be vieno iš jų neatsiranda administracinė atsakomybė kaip teisinis reiškiny:

- 1) norminis arba teisinis pagrindas - taisyklė, nustatanti pareigą elgtis vienaip ar kitaip, ir sankcija už šios pareigos nevykdymą, t. y., pirmiausia, yra nustatomas norminis reikalavimas; šiuo metu Lietuvoje ATPK – pagrindinis administracinės atsakomybės teisės aktas, pačios taisyklės ir pareigos yra išdėstytos kituose įstatymuose ir teisės aktuose;
- 2) faktinis pagrindas – priešinga teisei veika, t. y., administracinis teisės pažeidimas; administracinė atsakomybė gali būti taikoma tik už tokias veikas, už kurių pažeidimą atsakomybę nustato administracinės teisės normos (pirma, nustatoma norma, pvz., draudžiama vairuoti transporto priemonę neturintiems šios teisės, antra, nustatoma galima veika, pažeidžianti šią taisyklę - važiavimas be atitinkamo vairuotojo pažymėjimo- užtraukia administracinę atsakomybę);
- 3) procesinis pagrindas, t.y., *kaip*, kokiomis teisinėmis priemonėmis įgyvendinamos materialiosios administracinės atsakomybės instituto normos; realus ir tinkamas konkrečios paskirtos administracinės nuobaudos įvykdymas (administracinės bylos iškėlimas, nagrinėjimas, atitinkamo įsiteisėjusio nutarimo įvykdymas konkrečiam asmeniui).

Be šių pagrindinių elementų išskiriami šie specifiniai administracinės atsakomybės požymiai:

- 1) administracinė atsakomybė taikoma fiziniams ir juridiniams asmenims, išskiriant tam tikrų

²⁵ Šedbaras S. Administracinė atsakomybė. Vilnius: Justitia, 2005, p. 72.

- subjektų administracinę atsakomybę;
- 2) be teismo, administracinę atsakomybę taiko atitinkamos kompetentingos institucijos (policija valstybinės inspekcijos, administracinės komisijos ir kt.);
 - 3) administracinės nuobaudos yra baudžiamojo pobūdžio valstybės prievartos priemonės, tačiau švelnesnės už kriminalines bausmes ir jų taikymas teisės pažeidėjui nesukelia teistumo.

1.3. ADMINISTRACINIŲ NUOBAUDŲ TEISINĖ CHARAKTERISTIKA IR RŪŠYS

Jau minėtas glaudus baudžiamosios ir administracinės atsakomybės ryšys lemia ir šių dviejų institutų pagrindinių įgyvendinimo priemonių – bausmės ir nuobaudos – esmę: nubausti nusižengusį ar nusikaltusį asmenį, tai yra, apriboti tam tikras teises ir laisves arba jas atimti. Tai natūrali teisei priešingo ar pavojingo elgesio pasekmė: kaltas/ nusižengęs turi būti nubaustas, patirti tam tikras kančias ir suvaržymus, kitaip šios priemonės netektų prasmės.

Bet pačios nubaudimo priemonės pagal savo turinį, taikymo pagrindus, pasekmes ir paskirtį yra skirtingos. Administracinė atsakomybė yra realizuojama per atitinkamas administracines nuobaudas. Tiesioginę administracinių nuobaudų paskirtį ir tikslus nusako ATPK 20 straipsnis. Kaip matyti iš jo nuostatų, administracinės nuobaudos esminiai požymiai yra:

tai *administracinio poveikio* priemonė, skiriama kaltam pažeidėjui, taikoma esant įstatymo nustatytam pagrindui – administraciniam teisės pažeidimui, ši nuobauda saugo atitinkamą tvarką, ji taikoma siekiant *nubausti* konkretų asmenį, užkirsti kelią pavojingesniems teisės pažeidimams, ir sulaikyti kitus visuomenės narius nuo teisės pažeidimų. Be to, teisės teorijoje pradėta kalbėti ne tik apie represinio ar baudžiančiojo pobūdžio administracinio poveikio priemones, bet ir teigiamo, kas baudžiamosios atsakomybės taikymo atveju sunkiai įsivaizduojama.

Anot administracinės teisės specialistų, administracinio poveikio priemonės gali būti dvejopos:

- turinčios teigiamos įtakos teisinių santykių dalyviams. Tai reiškia, jog administracinių paslaugų teikimas (vertinamas kaip teisinių santykių dalyvių galimybė pasinaudoti Konstitucija, įstatymais garantuotomis subjektinėmis teisėmis, ekonominio skatinimo metodas (gali būti suteikiamos tam tikros lengvatos, pvz., savivaldybės, norėdamos skatinti tradicinį smulkujų verslą, juvelyrikos, gintaro, tekstilės, vitražo, kalvystės verslu miestų senamiesčiuose užsiimančioms parduotuvėms gali suteikti galimybę už nuomojamas patalpas kas mėnesį mokėti minimalų mokestį už kvadratinį metrą arba valdžios įstaigos gali remti įmones, iš rapsų sėklų

gaminančias aplinkos neteršiančius degalus, atleisdama tokius gamintojus nuo akcizo mokesčių.) traktuotini kaip pozityvų poveikį turinčios administracinio poveikio priemonės;

- turinčios neigiamos įtakos teisinių santykių dalyviams. O tai neatsiejama ir nuo administracinės teisinės prievartos.²⁶

Šiame darbe bus kalbama būtent apie neigiamą administracinių priemonių įtaką atitinkamų santykių dalyviams turintį administracinį poveikį, tai yra prievartinį ar baudžiamąjį tokio poveikio pobūdį (ATPK 27 straipsnio kontekste).

Administracinės nuobaudas gali skirti ir didesne dalimi skiria valstybės įgalioti organai (pareigūnai) bei teismai, tik įstatymų numatytais atvejais ir tvarka.

Remiantis išdėstytais požymiais ir teisės teorija administracinės nuobaudos apibrėžiamos kaip įstatymo nustatytos administracinio teisinio poveikio priemonės, kurias taiko kompetentingi valstybiniai organai (pareigūnai) kaltiems administracinio teisės pažeidimo padarymu asmenims, siekdami juos nubausti, pataisyti, taip pat išpėti kitus asmenis, kad jie nedarytų teisės pažeidimų.²⁷

Pažymėtina, kad Lietuvos teisės teorijoje sąvoka „ administracinės nuobauda “ vartojama dvejopai: dažniausiai vartojama sąvoka administracinė nuobauda (prievartinio pobūdžio sankcija),²⁸ rečiau²⁹ – administracinė sankcija (administracinis įsakas, paliepimas), šis terminas labiau vartojamas užsienio teisės teorijoje.³⁰

Toks nevienareikšmis minėtos sąvokos vartojimas sąlygotas dvejopos žodžio *sankcija* reikšmės teisėje ir moksle: asmens teises siaurinti, likviduojanti sankcija ir plečianti, skatinanti teisėtą elgesį.³¹ Taip pat iki šiol teoretikai tebediskutuoja,³² ar teisei įdomi tik negatyvi sankcija, kaip valstybės prievartos aktas, o pozityvioji sankcija iš viso nėra teisės dalykas, ar abi šios sąvokos yra reikšmingos, siekiant teisinių gėrių apsaugos. Šiame darbe sankcija (administracinė sankcija) vartojama paliepimo, imperatyvo reikšme, t. y. kaip prievartinio administracinio poveikio priemonė, kuri skiriama už neteisėtą, pažeidžiantį tam tikras vertybes fizinio asmens elgesį. Norminiame lygmenyje Lietuvoje yra įtvirtinta *administracinės nuobaudos* sąvoka.

²⁶ Deviatnikovaitė I. Administracinio poveikio priemonių taikymas kaip viena iš viešojo administravimo subjektų veiklos funkcijų.//Jurisprudencija. 2008, Nr. 3(105), p. 86.

²⁷ Petkevičius P. Administracinė atsakomybė. Vilnius; Justitia, 1996, p. 76-77.

²⁸ Petkevičius P. Administracinė atsakomybė. Vilnius: Justitia, 1996, p. 74; Andriuškevičius A. Administracinės teisės principai ir normų ribos. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 192; Šedbaras S. Administracinė atsakomybė. Vilnius: Justitia, 2005, p. 3 skyrius ir kt.

²⁹ Paužaitė-Kulvinskienė J. Administracinė justicija. Teorija ir praktika. Vilnius: Justitia, p. 93; Urbonas D. Administracinės sankcijos kai kuriose E S valstybėse: samprata, tipologija, taikymo principai// Jurisprudencija, 2005, Nr. 70(62), p. 42-53; Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2004, p. 219.

³⁰ Jean Pradel. Lyginamoji baudžiamoji teisė. Vilnius: Eugrimas, 2001, p. 158-159; Hans Kelsen. Grynoji teisės teorija. Vilnius: Eugrimas, 2002, p. 117.

³¹ Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2004, p. 219.

³² Lastauskienė G. Teisinė sankcija kaip daugiareikšmė teisinė kategorija// Jurisprudencija, 2003, t. 41(33), p. 8.

Šiuo metu galiojantys įstatymai nustato administracinių nuobaudų sistemą, kurią sudaro įvairaus pobūdžio administracinės atsakomybės priemonės. LR ATPK 21 straipsnyje įtvirtintos tokios administracinės nuobaudos, skiriamos už administracinius teisės pažeidimus kaltiems asmenims:

- 1) įspėjimas;
- 2) bauda;
- 3) daikto, kuris buvo administracinio teisės pažeidimo padarymo įrankis arba tiesioginis objektas ir pajamų, kurios buvo gautos administracinio teisės pažeidimo padarymu, konfiskavimas;
- 4) specialiosios teisės atėmimas;
- 5) administracinis areštas;
- 6) nušalinimas nuo darbo (pareigų).

Kaip matyti, šios nuobaudos gana įvairios, jų sistema grindžiama principu – nuo švelniausios iki griežčiausios (administracinio poveikio kontekste), skiriasi jų forma, turinys, siekiami tikslai, t. y. taikant šias priemones nusižengusiam asmeniui daromas moralinio, psichinio, materialaus, fizinio pobūdžio poveikis. Tačiau, bet kuri administracinė nuobauda, įgyvendindama savo paskirtį ir tikslus, gali apriboti tam tikra apimtimi kalto asmens teises, verčia jį patirti neigiamus padarinius ir paklusti nustatyta tvarkai.

Be to, remiantis ATPK 21 straipsnio 2 dalimi ir kitais įstatymais, pažymėtina, jog nurodytos administracinių nuobaudų rūšys gali būti išdėstytos ir kituose įstatymuose (pvz., ekonominės sankcijos (baudos), nustatytos Konkurencijos įstatymo 40 straipsnyje³³, Banko įstatymo 54¹ straipsnyje³⁴, Centrinės kredito unijos įstatymo 57 straipsnio 1 dalyje 1 punkte. (įspėjimas), 2 punkte (baudos)³⁵, kituose įstatymuose; įstatymuose gali būti įtvirtintos ir kitokios, minėtoms prilyginamos, nuobaudų rūšys (pvz., specialiosios teisės atėmimui gali būti prilyginamas, licencijos, suteikiančios teisę verstis tam tikra veikla ar teikti atitinkamas paslaugas, atšaukimas ar sustabdymas – minėti įstatymai).

Kaip ir bausmės, numatytos Baudžiamajame kodekse, atitinkamos administracinės nuobaudos skirstomos į pagrindines ir papildomas. Pagrindinės nuobaudos skiriamos savarankiškai ir negali būti jungiamos prie kitų administracinių nuobaudų. Papildomos nuobaudos gali būti skiriamos greta pagrindinių nuobaudų.

Tik pagrindinės nuobaudos yra šios (ATPK 22 str.): 1) įspėjimas; 2) bauda; 3) administracinis areštas.

Kaip pagrindinės ir kaip papildomos nuobaudos gali būti skiriamos šios (ATPK 22 str.): 1) daikto konfiskavimas; 2) specialiosios teisės atėmimas; 3) nušalinimas nuo darbo (pareigų).

³³ Valstybės žinios, 1999, Nr. 30-856; 2007, Nr. 117-4720.

³⁴ Valstybės žinios, 1994, Nr. 99-1957; 2006, Nr. 48-1699.

³⁵ Valstybės žinios, 2000, Nr. 45-1288; 2008, Nr. 71-2708.

Už vieną administracinį teisės pažeidimą gali būti paskirta pagrindinė arba pagrindinė ir papildomoji nuobauda.

Administracinių nuobaudų bendrosios skyrimo taisyklės, kai kurios procesinių normų ypatybės, įtvirtintos ATPK ketvirtajame skirsnyje ir kituose šio kodekso straipsniuose, bus nagrinėjamos toliau, analizuojant veikų, kurių pagrindu taikoma specialiosios teisės atėmimo nuobauda, juridinės sudėties ypatybes.

Apibendrinant galima daryti išvadą, jog administracinė nuobauda yra valstybės taikomos administracinės teisės prievartos priemonė. Taip pat tai atsakomybės priemonė, kuri skiriama administracinį teisės pažeidimą padariusiems asmenims nubausti bei siekiant auklėti, kad jie laikytųsi įstatymų, gerbtų bendro gyvenimo taisykles, taip pat , kad tiek pats pažeidėjas, tiek kiti asmenys nedarytų naujų teisės pažeidimų. Administracines nuobaudas nustato įstatymai, atsižvelgdami į valstybės ir visos visuomenės valią, visuomeninių santykių gynimo interesus. Kokiais atvejais šios nuobaudos gali būti taikomos griežtai reglamentuoja įstatymai ir kiti galiojantys normatyviniai aktai.

Reikia pabrėžti tai, kad administracinės nuobaudos skiriamos, įstatymo nustatyta tvarka ir pagrindais, pripažintiems kaltais asmenims už administracinį nusižengimą. Pavyzdžiui, jos skiriamos už nedidelį chuliganizmą, priešgaisrinės apsaugos, pasų, eismo taisyklių pažeidimą, gamtos apsaugos įstatymo pažeidimą ir kitus administracinius nusižengimus.

2. SPECIALIOSIOS TEISĖS ATĖMIMAS ADMINISTRACINE TVARKA.

2.1. ASMENS TEISĖS IR SPECIALIOSIOS TEISĖS SANTYKIS.

Asmenys (fiziniai ir juridiniai), tapdami teisinių santykių dalyviais, turi atitikti tam tikras sąlygas, turėti atitinkamą teisinę savybę – teisinį subjektiškumą. Tradiciškai išskiriami du pagrindiniai šios teisinės kategorijos elementai: teisnumas ir veiksnumas. Savo ruožtu jie sudaro kiekvieno teisinio santykio turinį, t. y. konkretaus teisinio santykio dalyvio teisinį statusą, atitinkamas teises ir pareigas. Teisumo esmė – tai subjekto potencialus galėjimas tapti atitinkamų teisių turėtoju arba galimybė ateityje turėti subjektyvias teises ir pareigas (įgyti teisinį subjektiškumą). Be to, teisnumas atsiranda ir išnyksta nepriklausomai nuo subjekto valios, fizinio asmens gimimo momentu ir baigiasi, jam mirus³⁶ (Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.2-2.3 str.). Šis elementas tiesiogiai yra susijęs su veiksnumu. Pastaroji kategorija jau priklauso nuo asmens valinių ir intelektinių pastangų, t. y. tam, kad realizuotųsi minėtas teisinis galėjimas, turi atsirasti esminės sąlygos – subjektas turi sulaukti atitinkamo amžiaus, psichinės ir fizinės brandos, jei įstatymo nustatyta, turi atitikti ir kitus reikalavimus, tam, kad galėtų *savo veiksmis* įgyti tam tikras teises ir pareigas.

Administracinės teisės normos taikomos ypatingoje visuomeninių santykių srityje – valstybinio valdymo srityje. Galima teigti, kad šios normos nustato: 1) juridiskai būtinas elgesio taisykles (imperatyvią tvarką), t. y. *kaip* reikia elgtis, kad nebūtų pažeista nustatyta valdymo tvarka ir visuomenės interesai atitinkamose gyvenimo sferose (pvz., aplinkos apsaugos, transporte ir ryšių srityje, finansų, nuosavybės ir kitose); 2) *kokius reikalavimus* reikia įvykdyti ir *kokias sąlygas* atitikti tam, kad būtų įgytas atitinkamas teisinis (administracinis) subjektiškumas.

Administracinių teisinių santykių dalyviai – tai konkrečios šalys, institucijos ir asmenys, turintys valstybinio valdymo srityje suteiktas teises ir pareigas ir gebantys jas įgyvendinti. Bendra jų įsitraukimo į administracinius teisinius santykius sąlyga yra administracinis teisnumas, t. y. *galėjimas įgyti kompleksą administracinių teisinių pareigų ir teisių*.

Administracinių teisinių santykių šalimis gali būti valstybinio valdymo institucijos, pareigūnai, nevyriausybinių organizacijų, piliečiai, užsieniečiai³⁷.

Kaip žinoma, teisės moksle vyksta diskusija,³⁸ grindžiama dviem vyraujančiomis tendencijomis: pozityvistinė nuostata teigia, kad žmogaus teisės yra suteikiamos iš valstybės; prigimtinės teisės koncepcija nustato, kad žmogus gimsta turėdamas teises, valstybės reakcija

³⁶ Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

³⁷ Bakaveckas A. ir kt. Lietuvos administracinė teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005, p.

³⁸ Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2004, p. 139.

(įsikišimas) čia nereikalingas. Nei vienas požiūris nėra pakankamas, tiesos reikia ieškoti integruojant šias pažiūras.

Pagrindinės žmogaus teisės turi būti saugomos valstybės, jos yra įtvirtintos tarptautiniu lygmeniu Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija),³⁹ garantuojamos pagrindiniame nacionaliniame teisės akte – Lietuvos Respublikos Konstitucijoje,⁴⁰ kurioje įtvirtintos visuotinai pripažintos žmogaus teisės, tai yra, teisė į gyvybę, asmens laisvę ir neliečiamumą ir kitos universalios teisės, nustatytos ir detalizuojamos kituose įstatymuose. Pagrindines žmogaus teises nepakanka nustatyti aukščiau išvardintuose teisės aktuose, turi būti numatytas jų įgyvendinimo mechanizmas, šios teisės turi būti detalizuojamos ir konkretinamos kituose įstatymuose, atitinkamuose teisės aktuose nustatyta jų įgyvendinimo tvarka (pvz., teisės įsigyti vairuotojo pažymėjimą ir valdyti transporto priemonę įgyvendinimas yra vienas iš būdų realizuoti asmens teisę į nuosavybę ir laisvę, teisės projektuoti įgijimas susijęs su teisių į mokslą ir darbą įgyvendinimu ir pan.), to neatlikus, žmogaus teisės liks „tik popieriuje“ ir bus vien deklaratyvūs teiginiai. Savo ruožtu, nustačius atitinkamų teisių įgyvendinimą, apibrėžiamas teisių santykių dalyvių konkrečios teisės ir pareigos. Teisės moksle tai siejama su teisės skirstymu į objektyviąją ir subjektinę teisę.

Objektyviąją teisę reikia suvokti kaip teisės subjektų teisių visumą, galimo jų elgesio arba laisvės mastą, leidžiantį veikti savo interesais; šias teises valstybė pripažįsta, saugo ir gina. Be to, objektyvioji teisė tik santykiškai yra nepriklausoma nuo žmonių, nes žmonės tiesiogiai ar ne dalyvauja kuriant teisę.⁴¹

Galima teigti, kad objektyvioji teisė nustato pagrindines, visuotinai pripažintas žmogaus teises, įtvirtina jų įgyvendinimo tvarką ir sąlygas, taip pat šių teisių ribojimus, nesilaikant nustatytų reikalavimų, t. y. nustato asmenų teises į tam tikras ypatingas socialines, visuomenines vertybes. O subjektinė teisė individualizuoja ir konkretina objektyviosios teisės normomis nustatytus reikalavimus, sudaro konkrečių asmenų (fizinių ir juridinių, piliečių ir kitų asmenų) įgytų ir turimų teisių ir pareigų sistemą, šiuo atveju subjektai patys sprendžia, ar, atlikus tam tikrus įstatymų nustatytus reikalavimus, įgyti atitinkamas teises, ar ne (pvz., teisė įsigijus tam tikrą dokumentą, atlikti kitus reikalavimus ir tapti medžiotoju, vairuotoju arba atitinkamo laivo kapitonu ir pan.). Be subjektinės teisės negali būti įgyvendinamos pagrindinės, bendrosios teisės normos.

Subjektinė teisė priklauso ją turinčiajam, tačiau ji taip pat priklauso santykiškai, nes bet kurioje valstybėje žmonės gali naudotis savo teisėmis ne neribotai, o taip, kad nepadarytų žalos kitiems, visuomenei ir valstybei⁴²

³⁹ Valstybės žinios. 2000, Nr. 96-3016.

⁴⁰ Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.

⁴¹ Vansevičius S. Valstybės ir teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2004, p. 107.

⁴² Vansevičius S. Valstybės ir teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2004, p. 109.

Remiantis išdėstytu, galima teigti, kad administracinės teisės požiūriu, subjektas, norintis ar ne, tapti administracinio teisinio santykio dalyviu, jau turi valstybės nustatytą ir pripažįstamą objektyvią galimybę (įstatymai, kiti teisės aktai, taisyklės ir kt.) turėti administracinių imperatyvų nustatytas teises ir pareigas valstybės valdymo srityje, t. y. *administracinį teisnumą*. Ir jau tapęs nurodyto santykio šalimi (nusprendęs įgyvendinti tam tikrą savo teisę kokioje nors valstybės valdymo srityje), asmuo savo veiksmais realizuoja valstybės pripažintą ir teisės normomis įtvirtintą galimybę, turėti tam tikras teises ir pareigas atitinkamoje valstybės valdymo srityje, t. y. įgyja *administracinį veiksnumą*.

Šio darbo kontekste, tikslinga trumpai apibūdinti specialiosios teisės bendruosius požymius.

Kaip minėta, pagrindinės teisės asmeniui yra pripažįstamos visuotinėmis, universaliomis, jos garantuotos valstybinių Konstitucijų, kaip tam tikra startinė galimybė⁴³ – žmogui vienodai su visais leidžiama imtis bet kurios įstatymo neuždraustos veiklos ir naudotis kitomis teisės suteikiamomis galimybėmis, t. y. asmenys yra juridiškai lygiateisiai atitinkamų teisinių santykių dalyviai.

Tolesnė asmens padėtis, įgyvendinant savo pagrindines teises, garantuotas Konstitucijos, yra nulemta kiekvieno asmens individualių savybių (prigimtis, gabumai, įgytos žinios, valia ir tam tikras interesas, patirtis, individualios galimybės ir panašiai, pvz., norint tapti advokatu, reikia baigti atitinkamus mokslus ir atlikti kitus nustatytus reikalavimus arba verslo subjektui, norint prekiauti alkoholiniais gėrimais, turi būti gauta speciali licenzija ir kt.). Galima teigti, kad lyginant su anksčiau aptartomis pagrindinėmis teisėmis, subjektyviašias teises asmenys gali turėti ar neturėti, tuo tarpu pagrindinės teisės esti nepriklausomai nuo asmenų valios ir pastangų.

Bet kokių atveju, asmenį, tapusį ar norintį tapti atitinkamų socialinių santykių (šiuo atveju administracinių) dalyviu, apibrėžia ir tam tikras teisinis statusas – įgytos teisės ir tuo pačiu prisiimti įsipareigojimai. Taigi, asmuo, norėdamas įgyti minėtą administracinį veiksnumą turi atlikti imperatyviai įstatymo nustatytus reikalavimus (atitikti tam tikrą amžių, būti pakaltinamas, be to, turėti atitinkamą kvalifikaciją ar specialybę, ir tai patvirtinantį dokumentą ir panašiai).

Administracinės teisės požiūriu tiek fiziniai, tiek juridiniai asmenys gali įgyti *specialų teisinį subjektiškumą*. Tai reiškia, kad jie gali kreiptis į valstybinio valdymo institucijas ir įstaigas ir, įvykdę būtinus reikalavimus, įgyti specialias teises (teisę vairuoti didesnio pavojaus šaltinį, teisę eksploatuoti atominę jėgainę, teisę prekiauti ribotos apyvartos prekėmis – ginklais, stipriai veikiančiomis medžiagomis ir pan.).⁴⁴

Toliau, manytina tikslinga atitinkamos specialiosios teisės pagrindus iliustruoti

⁴³ Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2004, p. 141.

⁴⁴ Šedbaras S. Administracinė atsakomybė. Vilnius: Justitia, p. 116.

norminiu reglamentavimu. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos aviacijos įstatymas⁴⁵ nustato atitinkamas teises priemones (tarp jų ir administracines), kuriomis yra užtikrinamas aviacinės veiklos saugumas ir normalus funkcionavimas. Viena tokių priemonių – tai nustatyti ypatingi reikalavimai ir sąlygos, asmenims, norintiems dalyvauti civilinės aviacijos veikloje. Minėtas įstatymas nustato, kad civilinės aviacijos specialistai turi įgyti atitinkamą išsilavinimą ir kvalifikaciją (45 str.), apibrėžia, kas yra aviacijos specialistas – tai asmuo, turintis specialų aviacijos išsilavinimą ir tam tikrą kvalifikaciją (2 str. 2 p.). Skrydžio įgulos narys – specialisto licenciją turintis įgulos narys, atsakantis už orlaivio eksploatavimą (2 str. 31 p.), be to, minėti specialistai turi turėti pripažinimo pažymėjimą – tai specialisto licencijos priedas, patvirtinantis užsienyje išduotos specialisto licencijos eksploatuoti ir techniškai prižiūrėti orlaivį, registruotą Lietuvos Respublikos civilinių orlaivių registre, galiojimą (2 str. 29 p.), taip pat aviacijos specialistai turi atitikti tam tikrus sveikatos reikalavimus. Aviacijos valstybinį valdymą vykdo Vyriausybė, atitinkamos ministerijos ir Lietuvos Respublikos civilinės aviacijos administracija (toliau CAA). Ši administracija akredituoja aviacijos specialistų mokymo įstaigas, išduoda minėtas licencijas ir kvalifikacijos pažymėjimus, esant Aviacijos įstatymo 48 straipsnyje nustatytiems pagrindams, gali sustabdyti ir nutraukti licencijų galiojimą (pvz., atimti teisę skraidyti orlaivio įgulos nariu), tai yra, taiko tam tikras atsakomybės priemones.

Arba, kalbant apie kitą svarbią socialinę sritį – statybinę veiklą, pažymėtina, jog įstatymas taip pat nustatyto imperatyvius reikalavimus ir sąlygas, norint tapti statybos santykių dalyviu ir specialistu, susijusiu su atitinkama statybine veikla. Lietuvos Respublikos statybos įstatymas⁴⁶ nustato, kad

vieną iš statybos veiklos rūšių – statinio projektavimą gali atlikti be kitų subjektų, fizinis asmuo, kuris yra architektas ar statybos inžinierius, kuris vienas rengia statinio projektą, gali būti šio projekto vadovu arba rengti projektą, vadovaujamas kito vadovo (2 str.46 p.). Be to, minėti specialistai privalo turėti Vyriausybės įgaliotos institucijos išduotą atestatą (14 str. 1 d. 4 p.) Valstybinį aptariamą veiklos valdymą vykdo atitinkamos valstybės institucijos - viešojo administravimo subjektai (27 str. 1 d.), be kitų teisių, turinčios, statinio projektuotojui nevykdant įstatyme nustatytų pareigų, susijusių su reikalavimais statinio projektui, teisę taikyti administracinę atsakomybę (ATPK 246³ str.).

Apibendrinant išdėstyta ir remiantis teisės normomis sąlyginai galima išskirti tokius pagrindinius specialiosios teisės bruožus: 1) tai speciali subjektinė konkretaus asmens (fizinio ar juridinio) teisė, realizuojama atitinkamo socialinio gyvenimo srityje; 2) jos įgijimo pagrindai ir sąlygos nustatyti įstatymo, įgijimo tvarką reglamentuoja kiti teisės aktai; 3) specialiosios teisės

⁴⁵ Valstybės žinios, 2000, Nr. 94-2918; 2008, Nr. 63-2379.

⁴⁶ Valstybės žinios, 1996, Nr. 32-788; 2007, Nr. 55-2127.

įgijimą ir atėmimą, įstatymų nustatyta tvarka, vykdo atitinkamos valstybinio valdymo institucijos ir įstaigos; 4) šio teisinio santykio turinį sudaro speciali asmenų veikla tam tikroje srityje ir su šia veikla susiję reikalavimai, užtikrinantys atitinkamos srities saugumą ir funkcionavimą; 5) jei specialiomis teisėmis naudojamosi nesilaikant įstatymo reikalavimų, jos gali būti laikinai apribotos ar atimtos administracine tvarka.

2.2. SPECIALIOSIOS TEISĖS ATĖMIMO FAKTINIAI PAGRINDAI.

Galimybė laikinai atimti specialiąsias teises numatyta LR ATPK. Tai reiškia, kad asmeniui, padariusiam administracinį nusižengimą, laikinai apribojamas teisnumas – kompetentinga valstybės institucija ar įstaiga gali laikinai panaikinti (atimti) galimybę naudotis atitinkama specialiąja teise.

Remiantis teisės teorija,⁴⁷ verslo subjektų veiklai, susijusiai su atitinkamomis sritimis, kurios kelia didesnę pavojų žmonėms, jų saugumui, sveikatai ir panašiai, vykdyti reikia turėti leidimus, licencijas, todėl nesilaikant teisės aktų nustatytų reikalavimų, licencijų galiojimas gali būti sustabdytas arba atimtas leidimas verstis tam tikra veikla. Tokie verslo subjektų veiklos teisiniai apribojimai gali būti prilyginami ATPK įtvirtintai nuobaudai – specialiosios teisės atėmimui. Pavyzdžiui, Banko įstatymas⁴⁸ nustato, jog Lietuvos banko valdyba sprendžia klausimus dėl įstatymuose nustatytų licencijų, leidimų, sutikimų išdavimo kredito įstaigoms ir jų atšaukimo (11 str. 1 d. 18 p.), Konkurencijos įstatyme⁴⁹ nustatyta, kad minėta taryba gavusi Vilniaus apygardos administracinio teismo teisėjo sankciją, ūkio subjektams, nevykdantiems paskirtų sankcijų, gali *inter alia* laikinai sustabdyti licencijos verstis atitinkama veikla galiojimą (40 str.) ir kiti įstatymai, susiję su verslo subjektų specialia veikla.

Šiame darbe bus aptariami specialiųjų teisių, nustatytų ATPK atitinkamose normose, atėmimo bendrosios ypatybės.

Specialiųjų teisių, kurios gali būti atimtos, sąrašas numatytas ATPK 27 straipsnyje, tai teisė: a) vairuoti transporto priemonės; b) skraidyti orlaivio įgulos nariu; c) atlikti orlaivių techninę priežiūrą; d) dirbti skrydžių vadovu; e) medžioti; f) žvejoti; g) naudoti ar įvežti aparatūrą, įrenginius, radijo siuntimo arba radijo stebėsenos įrenginius; h) naudoti elektroninių ryšių išteklius; i) užsiimti radijo mėgėjų ir kitų radijo stočių naudotojų veikla; j) eiti tam tikras pareigas jūrų laive; y) projektuoti statinius ar atlikti statinių projektų ekspertizę. Teisė vairuoti transporto priemonės

⁴⁷ Šedbaras S. Administracinė atsakomybė. Vilnius: Justitia, 2005, p. 116.

⁴⁸ Valstybės žinios, 2006, Nr. 48-1699.

⁴⁹ Valstybės žinios, 2007, Nr. 117-4780.

skirstoma dar į šias rūšis: 1) teisė vairuoti laivą arba orlaivį;⁵⁰ 2) teisė vairuoti sausumos transporto priemones, įskaitant teisę vairuoti žemės ūkio ir kelių tiesimo mašinas arba teisė valdyti geležinkelio riedmenis.

Galima teigti, kad šis sąrašas nėra baigtinis. Atitinkamai palyginus 1992 metų ATPK⁵¹ 27 straipsnį, kai buvo numatytas tik šių specialiųjų teisių atėmimas – teisės vairuoti transporto priemones, teisė medžioti arba žvejoti – matome, kad minėtas straipsnis nuo 1990 metų buvo ne kartą plečiamas ir papildytas.⁵²

Viena vertus, toks plitimas sąlygotas naujų ir esamų visuomeninių santykių sričių, patenkančių į administracinės teisės reguliavimo sferą, kitimas ir raida, reikalaujantis tam tikrų vertybių apsaugos administracine tvarka. Kita vertus, socialinių problemų, susijusių su administracinės teisės normomis reguliuojamais visuomeniniais santykiais, nebeišsprendžia ATPK nustatytų švelnesnių nuobaudų – įspėjimas, bauda – taikymas, pavyzdžiui, už statinių projektavimo reikalavimų pažeidimą (ATPK 189¹ str.), radijo išteklių ir aparatūros naudojimo ir skyrimo tvarkos pažeidimus (ATPK 152 str.)⁵³ buvo taikoma tik bauda, tai yra, minėtos nuobaudos nebeužtikrina tvarkos ir saugumo atitinkamose srityse.

Specialiosios teisės atėmimas skiriamas iki penkerių metų. Tokios teisės atėmimo laikas negali būti trumpesnis kaip vienas mėnuo, jeigu kitaip nenustato įstatymai.

ATPK 27 straipsnyje trečioje ir ketvirtoje dalyse nustatytos dvi teisės atėmimo išimtys: atėmimas teisės žvejoti ar medžioti negali būti skiriamas asmenims, kuriems medžioklė arba žvejyba yra pagrindinis pragyvenimo šaltinis. Taip pat įtvirtinta, kad teisės vairuoti transporto priemones negalima atimti iš asmenų, kurie naudojami šiomis priemonėmis dėl invalidumo, išskyrus atvejus, kai jas vairuoja neblaivūs ar apsvaigę.

Taikymo ypatybė – už šiurkštų ir sistemingą naudojimosi šia teise tvarkos pažeidimą.

Šiuo metu teisės atėmimas numatytas 45 straipsniuose ir taikomas dažniausiai kaip pagrindinė alternatyvi nuobauda (33 atvejai), mažiau – kaip privaloma papildoma (18 atvejų) ir papildoma alternatyvi nuobauda (10 atvejų), tik vienu atveju kaip pagrindinė vienintelė (orlaivių naudojimo taisyklių pažeidimas) ir vienu atveju kaip pagrindinė su papildoma nuobauda (teisės aktų, reglamentuojančių medžioklę, pažeidimas).

ATPK specialiojoje dalyje numatytos konkrečios administracinių teisės pažeidimų, už kuriuos taikoma ši nuobauda, sudėtys, sugrupuotos pagal tam tikras nusižengimų rūšis:

- 1) administraciniai teisės pažeidimai aplinkos apsaugos ir gamtos išteklių naudojimo srityje;
- 2) administraciniai teisės pažeidimai, susiję su transporto eismo sauga ir kelių ūkiu;

⁵⁰ Orlaivis - kiekvienas aparatas (mašina), kuris atmosferoje laikosi dėl sąveikos su oru, bet ne dėl oro atoveikio nuo žemės paviršiaus. Aviacijos įstatymas, 2 str. 20 p. (Valstybės žinios. 2008, Nr. 63-2379).

⁵¹ Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1015.

⁵² Valstybės žinios, 2008, Nr. 81-3181.

⁵³ Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1015.

- 3) administraciniai teisės pažeidimai, susiję su ryšių sistema;
- 4) administraciniai teisės pažeidimai, susiję su valdymo tvarka.

Galima teigti, kad išvardintos sritys apibūdina *rūšini* (*specialujį*) administracinių teisės pažeidimų objektą, kėsinimasis į kurį sudaro pagrindą taikyti aptariamą nuobaudą – atitinkamos teisės atėmimą. Be abejo, kiekvienu teisės pažeidimu yra kėsinamasi ir į *bendrąsias* teises vertybes, gali būti kėsinamasi ne į vieną, o į kelis rūšinius objektus, kurie yra saugomi administracinės teisės normomis. Pavyzdžiui, medžiojimas be galiojančio medžioklės lapo – tai administracinis teisės pažeidimas, kuriuo kėsinamasi ir į aplinkos apsaugą, ir į nustatytą valdymo tvarką atitinkamoje srityje; arba medžiojimas gyvūnų, kuriuos galiojantys teisės aktai medžioti draudžia, pažeidžia visuomenės teisę į saugią ir kokybišką aplinką, gamtos išteklius, taip pat pažeidžia nustatytą tvarką aplinkos apsaugos srityje ir panašiai.

Kaip minėta, administracinė nuobauda – specialiosios teisės atėmimas - nustatyta 45 straipsniuose. Išanalizavus ATPK specialiosios dalies normas, aprašančias administracinio teisės pažeidimo požymius, kai skiriamas specialiosios teisės atėmimas, konstatuotina, kad visais atvejais tai veika, padaroma *aktyviais veiksmais*, pavyzdžiui, laivo eksploatavimas pasibaigus dokumentų galiojimo laikui, neblaivių asmenų geležinkelių riedmenų valdymas, važiavimas esant draudžiamam šviesoforo signalui ir kiti aktyvūs veiksmai, pažeidžiantys nustatytus reikalavimus ir tvarką.

Nors įstatymo leidėjas, apibrėždamas administracinio teisės pažeidimo sąvoką (ATPK 9 str.), nenurodo veikos *pavojingumo*, tačiau teisinėje literatūroje⁵⁴ administraciniai teisės pažeidimai traktuojami kaip mažiau pavojingos, bet vis dėl to uždraustos veikos, už kurias nustatomos švelnesnės sankcijos ir paprastesnė teisinio proceso tvarka. Nors pavojingumo laipsnis ir mažesnis nei baudžiamojo nusižengimo atveju, tačiau veikos pavojingumą apsprendžia tai, jog vis tik pažeidžiamos įstatymo saugomos vertybės (šiuo atveju, imperatyviai nustatyta atitinkamų elgesio taisyklių sistema). Tokią pat nuomonę nutarime išdėstė ir Konstitucinis Teismas, pabrėždamas, jog: „*administracinis teisės pažeidimas<...> apibūdinamas kaip pavojinga veika, kadangi jas padarius pažeidžiamos tam tikros vertybės.*“⁵⁵

Remiantis išdėstytu, manytina, kad ne tik priešingumas teisei, bet ir veikos pavojingumas sudaro vieną svarbiausių aptariamų teisės pažeidimų objektyviosios pusės požymių. Bet kokiu atveju, teisės pažeidimais, tarp jų ir administraciniais, padaromi socialiai žalingi visuomenei veiksmai, kuriais kėsinamasi ne tik į administracinės teisės normomis – šiuo atveju administracinės atsakomybės normomis - saugomus objektus (valdymo tvarką, užtikrinant žmonių saugumą ir

⁵⁴ Šedbaras S. Administracinė atsakomybė. Vilnius:Justitia, 2005, p. 186; Jean Pradel. Lyginamoji baudžiamoji teisė. Vilnius:Eugrimas, 2001, p.156-159.

⁵⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. lapkričio 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 50 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“//Valstybės žinios. 1997 - 11 - 19, Nr. 104-2644.

valstybės reikalų tvarkymą tam tikroje srityje), bet greta to netiesiogiai gali būti pažeistos (kyla grėsmė) ir kitų teisės šakų (konstitucinės, darbo, finansų teisės ir kt.) ginamos teisės vertybės. Pavyzdžiui, pažeidžiantis nustatytas kelių eismo taisykles, elgesys – vairavimas esant neblaiviam – netiesiogiai kelia grėsmę žmogaus saugumui, nuosavybei, sveikatai ar net gyvybei, todėl toks elgesys traktuotinas ne tik kaip priešingas, bet ir kaip pavojingas, suteikiantis pagrindą taikyti atitinkamą sankciją, gan esmingai ribojančią asmens teises ir, tam tikra prasme, laisvę, t. y. laikiną teisės atėmimą vairuoti.

Tolesnė normų analizė leidžia teigti, kad pagal kitą kriterijų – atitinkamos teisės atėmimas taikomas, kai konstatuotinas vien išoriškas veiksmų atlikimas arba nustatytų pareigų nevykdymas, nesiejant jų su padarinių atsiradimu, t. y. didžiausia tokių teisės pažeidimų dalis yra *formaliosios* sudėties. Tik šešiais atvejais ATPK yra nustatytos *materialiosios sudėties*: vidaus vandenų laivybos taisyklėse nustatytų saugumo reikalavimų pažeidimas, sukėlęs avarinę situaciją (ATPK 119 str. 4 d.); laivybos taisyklių pažeidimas, sukėlęs lengvą kūno sužalojimą (ATPK 119¹ str. 1 d.); laivybos taisyklių pažeidimas, nulėmęs kitiems asmenims priklausančio <...> turto sugadinimą (119¹ str. 2 d. ir 119¹ str. 3 d.), kelių eismo taisyklių pažeidimas, sukėlęs kitų asmenų nežymų sveikatos sutrikdymą (127 str. 1 d.); kelių eismo taisyklių pažeidimas, sukėlęs kitų asmenų turto sugadinimą (ATPK 127 str. 2 d.); kelių eismo taisyklių pažeidimas, neblaivių ar apsvaigusiu vairuotojų, sukėlęs kitų asmenų turto sugadinimą ar nežymų sveikatos sutrikdymą (ATPK 127 str. 3 d.).⁵⁶

Remiantis išdėstytu, darytina išvada, jog visuomenei yra pavojingas pats veikimas arba neveikimas, nustatant atitinkamos teisės atėmimo faktinį pagrindą, t. y. daugiausia pakanka vien *konstatuoti* priešingą nustatytoms taisyklėms, reikalavimams, tvarkai *elgesį* tam, kad būtų pagrindas uždrausti pažeidėjui laikinai naudotis atitinkama teise ar (ir) ją įgyti. Veikos padarinius reikia nustatyti tik tais atvejais, kai tai numatyta konkrečioje teisės normoje.

Taip pat pažymėtina, kad aptariamoms veikoms yra ir *paprastos*, ir *sudėtinės*, kai priešingą veiką sudaro keli alternatyvūs veiksmai ar teisinio paliepimo nevykdymai, pavyzdžiui, dabar galiojančio ATPK 85 straipsnio 4 dalis nustato teisės medžioti atėmimą, kai padaromi šie veiksmai: medžiojimas medžioklės plotuose be galiojančio leidimo naudoti medžiojamųjų gyvūnų išteklius; medžiojimas be galiojančios licencijos; ar licencijos neužpildymas sumedžiojus gyvūną, kurį sumedžioti teisę suteikia licencija; arba medžiojimas uždraustu laiku; medžiojimas uždraustose vietose <...>; paprastos veikos pavyzdį nustato ATPK 124 straipsnis 4 dalis, kai teisė vairuoti atimama už nustatyto greičio viršijimą daugiau kaip 50 km/h; ar ATPK 117² 1 dalyje nustatytas teisės eiti tam tikras pareigas jūrų laive atėmimas už tai, kad laivas eksploatuojamas pasibaigus laivo dokumentų galiojimo laikui, t. y. tam, kad būtų pagrindas taikyti teisės atėmimą, būtina

⁵⁶ Valstybės žinios. 2008, Nr.135-5227.

konstatuoti ir laivo eksploatavimo veiksmus, ir atitinkamų dokumentų negaliojimą.

Kaip vieną esminių ypatybių, taikant specialiosios teisės atėmimą, įstatymas nustato veikos šiuurkštumą ir sistemingumą (ATPK 27 str. 1 d.), t. y. priešingas veikimas ar neveikimas yra padaromas ne kartą, priešingi veiksmai kartojami, pažeidžiant imperatyvius, esminius reikalavimus. Galima teigti, kad gan dažnai, kaip kvalifikuojantis aptariamoms veikoms sudėties požymis yra *pakartotinumumas*. Pavyzdžiui, pakartotinumumas, kaip veiką kvalifikuojantis požymis, nustatytas visuose straipsniuose, susijusiuose su pažeidimais elektroninių ryšių srityje, ir nustatančiuose atitinkamos teisės atėmimą (ATPK 152 str. 2d., 152³str. 2 d., 152⁵ str. 2 d.) ir kituose straipsniuose.

Tikslinga trumpai apžvelgti aptariamų teisės pažeidimų subjekto bendrąsias ir kai kurias specifines ypatybes. Svarbiausi subjekto požymiai išvardyti ATPK 9,12-16 ir 19 straipsniuose. Pirmiausia, subjektas – tai asmuo, pažeidęs atitinkamų teisės normų reikalavimus, ir toks pažeidimas yra pagrindas taikyti tam tikros specialiosios teisės atėmimą. Tolesnė ATPK normų analizė leidžia daryti išvadą, jog aptariamų nusižengimų, už kuriuos taikomas atitinkamos teisės atėmimas, subjektais yra tik fiziniai asmenys. Šiuo metu galiojančiame ATPK tiesiogiai juridinių asmenų atsakomybė nenustatyta, skirtingai nuo Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso, kurio 20 straipsnyje yra detalizuota juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė.⁵⁷ Nors verslo subjektų administracinė atsakomybė nustatyta daugelyje kitų įstatymų, jiems taikomų ekonominių sankcijų teisėtumas⁵⁸ ir kiti aspektai buvo nagrinėjami teismų praktikoje, atskiruose straipsniuose,⁵⁹ vis dėl to, lieka gan esmingas prieštaravimas. Viena vertus, juridiniai asmenys yra administracinių teisinių santykių, tarp jų ir administracinių teisės pažeidimų, dalyviai, kita vertus, bent jau kol kas, nėra įtvirtintos, tiksliai apibrėžtos ir nustatytos kai kurios esminės šių subjektų administracinės atsakomybės taikymo ypatybės ir taisyklės, kas lemia tam tikras praktines problemas,⁶⁰ pavyzdžiui, juridinių asmenų kaltės nustatymo kriterijai, taikant administracines nuobaudas, dvigubos atsakomybės problematika, nuobaudų taikymo ribos ir kita.

Remiantis išdėstytu, galima teigti, kad šiame kontekste administracinių teisės pažeidimų subjektu yra ne tik fiziniai, bet ir juridiniai asmenys, turint omenyje, kad specialiosios teisės atėmimo taikymo pagrindas ir subjektai gali būti nustatyti ne tik ATPK, bet ir kituose įstatymuose.

Šiame darbe aptariamos tik fizinių asmenų, kaip administracinės atsakomybės subjektų (čia: administracinio teisės pažeidimo, už kurį taikomas specialiosios teisės atėmimas),

⁵⁷ Valstybės žinios, 2000, Nr. 89-2741; 2008, Nr. 73-2796.

⁵⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2000 m. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-204/200 pagal M. Lisausko individualios įmonės „Rolis“ skundą dėl Klaipėdos miesto valstybinės mokesčių inspekcijos sprendimo.

⁵⁹ Norkus R., Valančius V. Lietuvos administracinės ir baudžiamosios justicijos sąlyčio aspektai// Jurisprudencija. 2006, Nr. 4(82), p. 94-95.

⁶⁰ Meškys L. Juridinių asmenų administracinė atsakomybė: kaltės nustatymo problemos ir sprendimo būdai// Jurisprudencija. 2006, Nr. 4(82), p. 63-66.

ypatybės.

Pagal bendruosius požymius šių santykių subjektai turi atitikti įstatymo nustatytą *amžiaus ribą* (ATPK 12 str.) ir turi būti *pakaltinami*. Minėtame straipsnyje nustatyta, kad administracinė atsakomybė taikoma tiems asmenims, kurie padarydami nusižengimą turėjo 16 metų. Atsižvelgiant į atitinkamų sričių, kuriuose naudojamos atitinkama specialiaja teise, specifiškumą, bendrasis amžiaus cenzas gali būti nustatytas ir didesnis, atitinkamai įgyjamoms teisėms ir pareigoms, (pvz., teisė projektuoti statinius įgyjama, turint atitinkamą išsilavinimą ir kvalifikaciją, baigus tam tikrą aukštąją mokyklą, todėl, akivaizdu, jog toks statusas atsiranda sulaukus didesnio nei 16 metų amžiaus, atitinkamai minėtos teisės atėmimas bus taikomas vyresniam subjektui; tam tikras transporto priemonės vairuoti ar turėti medžioklinį šautuvą gali tik vyresni nei 16 metų asmenys, atitinkamai ir teisės vairuoti ar medžioti atėmimas bus taikomas vyresnio amžiaus asmenims).

Remiantis ATPK ir kitų įstatymų atitinkamų normų analize aptariamų administracinių pažeidimų subjektus – fizinius asmenis, pagal specialiuosius požymius (atitinkamas specifinės veiklos sritis) galima suskirstyti taip:

- 1) asmenys, susiję su transporto priemonių vairavimu ir naudojimu (su sausumos, vandens, oro transporto priemonėmis);
- 2) asmenys, susiję su geležinkelių transporto veikla;
- 3) asmenys, susiję su gamtos išteklių naudojimu (medžioklės plotų naudotojas, žuvų išteklių naudotojas);
- 4) asmenys, susiję su elektroninių išteklių, radijo ryšio įrenginių ir aparatūros naudojimu;
- 5) asmenys, susiję su statybine veikla (statinio projekto rengėjas arba ekspertas).

Taip pat pažymėtina, kad ATPK 119 straipsnio 4 dalyje, nustatančioje teisės vairuoti vidaus vandens transporto priemonės atėmimą, subjektas apibūdinamas tokiais papildomais specialiaisiais požymiais: nustačius vidaus vandens laivybos taisyklių pažeidimą, atitinkama nuobauda taikoma piliečiams ir pareigūnams.

Be to, išskirtinas subjektų, susijusių su transporto priemonių vairavimu ir valdymu, papildomas specialusis požymis – tai neblaivumas ar apsvaigimas nuo narkotinių, psichotropinių ar kitų psichiką veikiančių medžiagų (pvz., ATPK 112⁵ str. 1 d., 124² 1 d. ir kt.).

Remiantis ATPK 13-16 ir kitų straipsnių analize taip pat išskirtini šie specialūs subjektai: nepilnamečiai, pareigūnai, kariai ir kiti asmenys, kuriems taikoma drausminė atsakomybė, užsieniečiai. Pažymėtina, kad atsižvelgiant į aukščiau išdėstytas ypatybes ir administracinių teisės pažeidimų, kurie yra specialiosios teisės atėmimo pagrindas, specifiką, nepilnamečiai apskritai negali būti aptariamų santykių subjektais.

ATPK 15 straipsnis nustato ypatybę, kai kariai ir kiti asmenys, kuriems taikoma

drausminė atsakomybė, šiuo atveju administracinė atsakomybė traukiami bendrais pagrindais tokiais atvejais: pažeidus atitinkamas kelių eismo, medžioklės, žvejybos ir kitas aplinkos apsaugos taisykles, <...> minėtiems subjektams gali būti taikomas tam tikrų teisių atėmimas. Kitais atvejais minėti asmenys traukiami arba drausminė arba administracinė atsakomybė.

Šiuo atveju svarbu pažymėti, kad Lietuvos Respublikos vyriausiasis administracinis teismas (toliau LVAT) 2008 m. birželio 13 dienos nutarime⁶¹ konstatavo, kad ATPK 15 straipsnio 1 dalyje išvardintas administracinių teisės pažeidimų sąrašas, nustatantis tik šiuos pagrindus kariams ir kitiems, drausminė atsakomybė traukiamiems asmenims, administracinę atsakomybę taikyti bendrais pagrindais, *įtvirtina tikrosios karo tarnybos karių <...> ir jiems prilygintų asmenų ribotą imunitetą nuo administracinės atsakomybės, t. y. tokie asmenys gali būti patraukti administracinė atsakomybė tik už administracinius teisės pažeidimus, patenkančius į ATPK 15 str. 1 dalyje išvardintą sąrašą*; taip pat buvo pažymėta, kad toks diferencijavimas nėra objektyviai pagrįstas ir atsižvelgiant į išaiškinimą⁶² dėl teisėjų imuniteto, aptariamo straipsnio kontekste toks minėtų asmenų ribotas imunitetas yra net platesnis už taikomą teisėjams, traukiant pastaruosius administracinė atsakomybė; remianti šiais argumentais ir turint omenyje imuniteto teisinį turinį, apimtį ir tikslus,⁶³ minėtas reglamentavimas kelia abejonių dėl jo konstitucinio pagrįstumo, todėl teismas kreipėsi į Konstitucinį Teismą dėl minėtos normos atitikties Konstitucijos 29 straipsnio 1 ir dalims.

Remiantis išdėstytu ir Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo⁶⁴ 98 straipsnio 1 dalies 4 punktu, reikia pažymėti, kad kol nėra atitinkamo išaiškinimo, aptariama norma neturėtų būti taikoma.

Šiame kontekste pažymėtini kai kurie pareigūno sąvokos apibrėžimo, nustatyto ATPK 14 straipsnyje, probleminiai aspektai. Vienas pagrindinių, pareigūną apibūdinančių požymių, yra šių subjektų organizacinė-tvarkomoji veikla (ATPK 14 str. 1 d.), jos turinys apibūdinamas teisės literatūroje:⁶⁵ *organizacinės-tvarkomosios pareigos – tai vadovavimas visų rūšių įmonių, įstaigų, organizacijų ar jų padalinių veiklai, <...> prie pareigūnų, atliekančių tokias pareigas, priskirtini visų rūšių įmonių – individualių (personalinių), akcinių bendrovių, uždarytų akcinių bendrovių, valstybės įmonių <...> vadovai*. Atsižvelgiant į įstatyme nustatytą apibūdinimą, galima teigti, kad

⁶¹ LVAT 2008 m. birželio 13 d. nutartis administracinėje byloje Nr. N-444-2730/2008 pagal Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Vidaus reikalų ministerijos Pagėgių rinktinės skundą dėl Tauragės rajono apylinkės teismo nutarties.

⁶² Žiūrėti išnašą.⁹⁴

⁶³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 12 dalies, 7 straipsnio 2 dalies 3 punkto, 11 straipsnio 1 dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 1981 straipsnio 1 bei 2 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“//Valstybės žinios. 2000, Nr. 39-1105.

⁶⁴ Valstybės žinios, 1999, Nr. 13-308; 2007, Nr. 140-5758.

⁶⁵ Abramavičius A., Mikelėnas V. Įmonių vadovų teisinė atsakomybė. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 1999, p. 16-17.

įvardintas gan platus apibūdinančių pareigūną požymių spektras, gali lemti tam tikrus netikslumus, prieštaravimus ir problemas, nustatant atitinkamo administracinio pažeidimo subjektą, kuriam turi būti taikomas specialiosios teisės atėmimas, ir įvardijant specialiuosius požymius. Pavyzdžiui, palyginus vidaus vandenų laivybos taisyklių pažeidimo subjektą – pareigūną (ATPK 119 str. 4 d.) ir elektroninių ryšių išteklių naudojimo ir skyrimo taisyklių pažeidimo subjektą – įmonių, įstaigų, organizacijų vadovai (ATPK 152⁽³⁾) – kurie, remiantis minėtu apibrėžimu, taip pat suprantami kaip pareigūnai, - matomas akivaizdus prieštaravimas, tarp minėtame straipsnyje nustatyto pareigūno apibrėžimo ir atitinkamuose normose specialiųjų subjektų įvardijimo. Nors, remiantis 14 straipsniu, galėtume teigti, kad abiem atvejais pažeidimų specialiaisiais subjektais galėtų būti pareigūnai, bet įstatymo leidėjas pats įvardija juos skirtingais terminais. Aišku, kad pirmuoju atveju pagal pažeidimą ir veiklos sritį – aplinkos apsaugą – specialusis subjektas (atitinkamas gamtos apsaugos inspektorius) gali būti traktuojamas kaip pareigūnas, bet antruoju atveju, įmonės, įstaigos, organizacijos vadovo, susijusio su elektroninių ryšių veikla, įvardijimas pareigūnu, būtų abejotinas ir dviprasmis.

Atsižvelgiant į išdėstytą, taip pat į ATPK 14 straipsnio 2 dalį, kitas šio kodekso normas, Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatyme 3 straipsnio 5 dalyje⁶⁶ nustatytą pareigūno apibrėžimą, turėtų būti tikslinami šio specialaus subjekto veiklos aspektai, akcentuojant *valdžios atstovo vykdymo funkciją*. Pavyzdžiui, manytina, turėtų būti siauriau traktuojamos veiklos funkcijos, priskiriamos pareigūnams, ir akcentuojama, kad valstybės pareigūnas tai asmuo, kuris vykdo valstybės valdžios atstovo funkcijas (valstybės valdymo, savivaldos, teisėsaugos, valstybės kontrolės bei joms prilygintose institucijose) ir turi administracinius įgaliojimus atitinkamose institucijose. Tikslus ir konkretus administracinės atsakomybės subjektų požymių apibrėžimas ypač svarbus, nes šiuo atveju taikomas atitinkamos specialiosios teisės atėmimas, t. y. pažeidėjui gan esmingai ribojamos tam tikros teisės, suvaržoma tam tikrais atvejais galimybė naudotis savo profesine patirtimi ir žiniomis, netiesiogiai apribojama laisvė, todėl svarbu teisingai ir teisėtai nustatyti teisės pažeidimo subjektą, tiksliai ir aiškiai apibrėžiant įstatymo normoje jį apibūdinančius požymius.

Apibendrinant, galima teigti, kad visais atvejais, norint nubausti asmenį ir taikyti jam atitinkamos specialiosios teisės atėmimą, nepakanka nustatyti pažeidėjo amžių ir pakaltinamumą, reikia įrodyti, kad jis turi ir kitus specialiuosius požymius, leidžiančius asmenį laikyti atitinkamo pažeidimo subjektu – transporto priemonės vairuotoju, medžiotoju, laivavedžiu, statinio projektuotoju ir kt. (pvz., nustačius kelių eismo taisyklių pažeidimą pagal 126 str. 4 dalį, įvardijant šio nusižengimo subjektą, būtina konstatuoti ir specialiuosius jo požymius – tai, kad subjektas yra transporto priemonės vairuotojas (asmuo, įgijęs teisę vairuoti) ir kitą požymį – vidutinis ar sunkus

⁶⁶Valstybės žinios, 2006, Nr. 77-2975; 2008, Nr. 123-4657.

girtumas ir panašiai).

Šiuo atveju, kalbant apie subjektyviųjų požymių reikšmę, reikia pažymėti, kad įvardijant atitinkamo teisės pažeidimo subjektą, būtina nustatyti, kad pažeidėjas suvokė, jog veikdamas ar nevykdydamas pareigos, daro teisės pažeidimą, yra laisvas pasirinkti elgesio variantą ir gali norėti ar nenorėti tam tikrų pasekmių. Tai yra būtina nustatyti šiuos esminius požymius: *kaltę, motyvus ir tikslus*. Bendrąja prasme, norint taikyti administracinę atsakomybę – taip pat ir specialiosios teisės atėmimą – turi būti konstatuota subjekto kaltė ir jos forma, t. y. jog būtent dėl pažeidėjo kaltų veiksmų ar neveikimo, atsirado pagrindas, subjektui laikinai uždrausti naudotis atitinkama specialiąja teise. Atsižvelgiant į anksčiau darbe išdėstytus argumentus, taip pat į administracinių nuobaudų (tarp jų ir specialiosios teisės atėmimo) paskirtį, atrodo logiškas įstatymo leidėjo požiūris, beveik arba visai neteikiant reikšmės motyvo ir tikslo požymiams administracinės atsakomybės kontekste. Nors, kita vertus, atitinkamų administracinių pažeidimų sudėtyje kaip veikia kvalifikuojantys ir būtini yra nustatyti motyvo arba (ir) tikslo požymiai. Pavyzdžiui, ATPK 124² straipsnio 2 dalyje arba 124² straipsnio 4 dalyje įtvirtinta nauja sąvoka, kurioje veikia subjektyviosios pusės požymis – motyvai - įvardintas tiesiogiai – *chuliganiškas vairavimas, tai yra kelių eismo taisyklių pažeidimas dėl chuliganiškų paskatų <...>*.⁶⁷ Tai yra pagal šį straipsnį turi būti nustatytas ir vairavimo faktas, ir vairavimas iš chuliganiškų paskatų, tik tada gali būti taikoma nuobauda. Aptariamose temose kontekste, remiantis ATPK atitinkamų normų analize, galime konstatuoti, kad visų aptariamų nusižengimų, kurių pagrindu yra taikomas atitinkamos teisės atėmimas, sudėtyse, išskyrus nurodytą atvejį, kai veikia kvalifikuojantys tikslo ir motyvo požymiai nėra tiesiogiai įvardinti. Svarbiausias subjektyviosios pusės požymis, nustatant subjekto ypatybes, kai taikomas atitinkamos teisės atėmimas, yra kaltės požymio nustatymas.

2.3. SPECIALIOSIOS TEISĖS ATĖMIMĄ SKIRIANTYS SUBJEKTAI.

Kalbant apie administracinės nuobaudos - specialiosios teisės atėmimo – procesinius pagrindus, pažymėtina, kad apskritai administracinio proceso ir konkrečiai administracinių prievartos priemonių, kaip administracinio proceso dalies, taikymas nėra pakankamai reglamentuotas ir apibrėžtas. Galima teigti, kad gan detalios yra nustatyti administracinės atsakomybės *materialieji* pagrindai (arba materialinės administracinės normos), bet *procesiniu* aspektu pasigendama detalesnio ir išsamesnio reglamentavimo, ypač administracinių teisės pažeidimų srityje. Skirtingai nuo kitų teisės šakų (pvz., civilinės ir baudžiamosios teisės), turinčių kodifikuotas ne tik materialiąsias, bet ir procesines normas (pvz., Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas), administracinės teisės procesinės taisyklės iki šiol dar nustatytos tik kaip

⁶⁷ Valstybės žinios, 2008, Nr. 135-5227.

atitinkama ATPK dalis, bet ne atskiras kodeksas. Šiuo metu pagrindinis norminis pagrindas, daugiau ar mažiau reglamentuojantis administracinės atsakomybės taikymo fiziniams asmenims taisykles, yra ATPK IV – V skyriai ir Administracinių teisės pažeidimų bylų teisenos įstatymas.

Aukščiau išdėstytų teiginių ir administracinės atsakomybės kontekste, administracinis procesas traktuotinas kaip *administracinių prievartos priemonių taikymo procesas*.⁶⁸ Galima teigti, jog pirmiausia, nustačius, kad administracinio teisinio santykio šalis pažeidė teisės akto imperatyvius reikalavimus, už ką turi būti taikoma administracinė atsakomybė, prasideda kitas svarbus etapas – administracinės atsakomybės įgyvendinimas, nustatytomis atitinkamomis priemonėmis, tarp jų ir taikant atitinkamos teisės atėmimą. Vienas iš minėto įgyvendinimo išskirtinų aspektų – tai subjektai, turintys įstatymo nustatytą prerogatyvą– taikyti atitinkamas administracines sankcijas (ATPK penkioliktasis skirsnis.). Kaip žinoma, didesnę dalį administracinių nuobaudų – tarp jų ir specialiosios teisės atėmimą – gali taikyti ne teismas, bet kompetentingos valstybės institucijos (pareigūnai). Viena vertus, LR Konstitucijoje nustatyta, kad teisingumą vykdo tik teismai, kita vertus, šiuo atveju administracinių nuobaudų taikymas taip pat yra traktuotinas kaip teisingumo įvykdymas: nustačius administracinį teisės pažeidimą ir pažeidėją, turi būti įvykdyta nubaudo arba represinė funkcija, t. y. nusižengusieji turi būti teisingai ir pagrįstai nubausti, užtikrinant atskirų asmenų ir visos visuomenės interesų apsaugą, kitaip sakant, turi būti atstatyta socialinė tvarka ir teisingumas. Šiuo atveju tokius svarbius įgaliojimus įgyvendina ne nepriklausoma ir nešališka teisminė valdžia, bet tam tikra prasme „administracinė“ valdžia (pareigūnai). Šis akivaizdus prieštaravimas pažymėtinas ir aptariamose temose kontekste.

Kaip minėta, šiuo metu galiojančiame ATPK specialiosios teisės atėmimas nustatytas beveik 50 straipsnių. Iš jų, teismas (teisėjas) administracinę nuobaudą skiria tik septyniais atvejais, t. y. už atitinkamus kelių eismo taisyklių pažeidimus (pvz., ATPK 124 str. 6 d., 124² str. 3 d., 126 str. 1 d. ir kt.). Visais kitais atvejais administracinių teisės pažeidimų bylas nagrinėja ir tam tikrą sankciją skiria atitinkamos valstybinės institucijos (pareigūnai):

- 1) policija – kelių eismo taisyklių pažeidimai (15 veikų);
- 2) aplinkos apsaugos institucijos – medžioklės, žvejybos taisyklių pažeidimai (22 veikos);
- 3) geležinkelio transporto institucija – geležinkelių riedmenų valdymo tvarkos pažeidimai (2 veikos);
- 4) vidaus vandenių transporto institucija – mažųjų laivų naudojimo tvarkos pažeidimai (2 veikos);
- 5) jūrų transporto institucijos – saugios laivybos jūroje tvarkos pažeidimai (10 veikų);
- 6) civilinės aviacijos administracija (1 veika);
- 7) ryšių reguliavimo tarnyba (10 veikų);

⁶⁸ Šedbaras S. Administracinė atsakomybė. Vilnius:Justitia, 2005, p. 227.

8) teritorijų planavimo ir statybos valstybinės priežiūros institucijų pareigūnai (15 veiku).

Tokia situacija yra ydinga ir taisytina. Nustatant tokį reglamentavimą, įstatymo leidėjo pozicija ne visada yra objektyviai pagrįsta ir nuosekli. Kaip minėta, specialiosios teisės atėmimas yra vertintinas kaip gan griežta administracinė nuobauda, kuri esmingai riboja ir varžo asmens teises ir netiesiogiai laisvę, žmogus patiria neigiamus materialinius, fizinius, moralinius padarinius, tam tikra prasme yra priverstas keisti savo ir artimųjų gyvenimo būdą ir panašiai. Todėl ypač svarbu šiuo atveju, remiantis jau surinktais atitinkamais įrodymais, teisingai ir teisėtai nustatyti nusižengusio asmens administracinės atsakomybės taikymo pagrįstumą ir *ribas* (kokia taisyklė pažeista, pažeidimo subjektas, kaltumas, teisės atėmimo terminas, traukiamo atsakomybės asmens teisė viską žinoti apie savo padėtį ir kt.), tuo labiau, kai yra nustatomos aplinkybės, sunkinančios asmens padėtį ir atsakomybę, lemiančius sankcijos ribas (pvz., girtumas, apsvaigimas arba nusižengimas, sukėlęs pasekmes ir kt.). Tokią funkciją, bent jau atsižvelgiant į pažeidimo pobūdį, turėtų įgyvendinti teismas (teisėjas), o ne administracinė institucija.

Analizuojant atitinkamas ATPK normas, nustatančias eismo - sausumos, vandens ir oro - saugumo taisyklių pažeidimus, pastebėtina, kad būdingas šioms veikoms kvalifikuojantis požymis yra pažeidėjo tam tikras neblaivumo (girtumo) laipsnis ar apsvaigimas nuo atitinkamų medžiagų. Pavyzdžiui, šiuo metu galiojančiame ATPK⁶⁹ nustatyta, kad kai kelių eismo taisyklių pažeidimus reglamentuojančiuose normose yra nustatytos šios nusižengimą kvalifikuojančios, aplinkybės: 1) transporto priemonių vairavimas, esant neblaiviam; 2) ar vairavimas, esant apsvaigusiam nuo narkotikų ar kitų psichiką veikiančių medžiagų; 3) arba apsvaigimo patikrinimo vengimas; 4) ar neblaivumas bei apsvaigimas po eismo įvykio, pažeidimus nagrinėja ir nuobaudas skiria teismas. Minėtos veikas kvalifikuojančios aplinkybės esmingai pablogina nusižengusio asmens padėtį, apibūdina jo nusižengimo sunkumą, pavojingumą, žalingumo laipsnį, reikšmingai įtakoja atsakomybės ribas, t. y. taikomos pažeidėjui sankcijos „sunkumą,“ kai kuriais atvejais asmuo negali vykdyti darbinės veiklos, jei specialioji teisė susijusi su jo profesija (pvz., orlaivio įgulos narys, laivo kapitonas, vairuotojas, jei darbas tiesiogiai susijęs su transporto priemonės vairavimu ir kt.), tuo labiau, kad techninių priemonių parodymai gali kelti abejonių ir būti ginčytini (pvz., už ATPK 126⁵ str. nustatytą pažeidimą, susijusi su apsvaigimu, sankcijos ribos yra bauda 1000 Lt su teisės atėmimu vairuoti nuo 12 iki 36 mėnesių arba 10-30 parų areštas su teisės atėmimu vairuoti nuo 24 iki 36 mėnesių), tai manytina, jog toks reglamentavimas, kai dėl minėtų veiku ir nuobaudų skirimo sprendžia teisminė institucija, yra pagrįstas ir logiškas.

Remiantis išdėstytu, galima teigti, kad visos veikos, kai padaromas administracinis

⁶⁹ Valstybės žinios, 2008, Nr. 135-5227.

nusižengimas, esant pažeidėjui *neblaiviam* ar *apsvaigusiam*, galėtų būti vienas tų kriterijų, kai bylas dėl tokių nusižengimų turėtų nagrinėti ir sankcijas skirti teisminė, bet ne administracinė institucija, o jos vaidmuo labiau reikšmingas turėtų būti ikiteisminėje stadijoje – surašant administracinio teisės pažeidimo protokolą ir renkant kitus įrodymus. Šiuo atveju įstatymo leidėjas nėra visiškai nuoseklus. Analizuojant (be minėtų) ATPK normas, reglamentuojančias administracinius nusižengimus, kurių kvalifikuojantis požymis yra neblaivumas ar apsvaigimas, lemiantis atitinkamos specialiosios teisės atėmimą, pažymėtina, kad visais atvejais administracinių teisės pažeidimų bylas nagrinėja ir nuobaudas skiria ne teismas, bet administracinė institucija (pareigūnai): geležinkelių riedmenų valdymas, kai tai daro (yra atsakingi už valdymą) neblaivūs arba apsvaigę <...> asmenys (ATPK 112¹ str. 1 d.); civilinės aviacijos specialistų pareigų vykdymas esant neblaiviams ar apsvaigusiems <...> (ATPK 116 str. 5 d.); apsvaigusio nuo alkoholio, narkotinių ir kitų psichiką veikiančių medžiagų asmens vadovavimas laivui <...> (ATPK 117² str. 15 d.); praktinis vairavimo mokymas instruktoriui esant neblaiviam ar apsvaigusiam <...> (ATPK 126 str. 7 d.) ir kiti pažeidimai.

Kitas pažymėtinas aspektas, kai pažeidžiamos ne tik nustatytos taisyklės, bet atsiranda ir pažeidimo nulemtos pasekmės. Kaip žinoma iš teisės teorijos ir praktikos,⁷⁰ administracinė ir baudžiamoji atsakomybė yra glaudžiai susijusios, o administraciniai teisės pažeidimai tam tikrais atvejais gali būti vertintini kaip nusikalstamos veikos,⁷¹ kas lemia jų atribojimo ir kitą teisinę problematiką. Bendraja prasme, šie teisės pažeidimai yra priešingi ir pavojingi, socialiai žalingi ir keliantys grėsmę visuomenei ir jos saugumui. Juos atribojant, išskiriami tam tikri kriterijai – pavojingumo laipsnis, veikų pobūdis, kaltės forma, tikslo ir motyvo požymių reikšmė, padariniai, ir kaip vienas esminių - įvardijamas teisės pažeidimo nulemtos *pasekmės*. Nusikalstama veika tiesiogiai kėsinašasi į visuotinai pripažintas svarbiausias žmogaus vertybes, pavyzdžiui laisvę, sveikatą, gyvybę, nuosavybę ir kitas, tuo tarpu administracinių teisės pažeidimų objektu gali būti tik atitinkamų taisyklių, užtikrinančių saugumą, pažeidimas (jas pažeidžiantis elgesys). Bet tam tikrais atvejais administracinis teisės pažeidimas gali pažeisti ne tik nustatytus reikalavimus, bet ir sukelti pasekmes, daugiau priskiriamas baudžiamosios atsakomybės (pvz., žmogaus sveikata ar turtas) nei administracinės sričiai. Be abejo, aptariamus teisės pažeidimus atriboja reikšmingi, įstatymo apibrėžti, teisiniai kriterijai: padaryto sveikatos sutrikdymo mastas ir žalos dydis, pagrindžiantys aptariamų teisės pažeidimų priskirimą administraciniams nusižengimams ar baudžiamosioms veikoms.

Šiuo atveju galima teigti, kad kai administracinis nusižengimas pažeidžia ne tik tam

⁷⁰ Berger V. Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencija. Vilnius: Pradai. 1997, p. 330-331.

⁷¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 12 dalies, 7 straipsnio 2 dalies 3 punkto, 11 straipsnio 1 dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 1981 straipsnio 1 bei 2 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai. Valstybės žinios, 2000, Nr. 39-1105.

tikrais paliepipimais užtikrinamą tvarką, bet ir sukelią padarinius, kai pažeidžiamas žmogaus turtas ar net sveikata, jie yra išskirtiniai ir nebūdingi, lemiantys sudėtingesnį pažeidimo tyrimą, sunkinantys pažeidėjo padėtį ir atsakomybę, todėl, manytina, būtų logiška ir pagrįsta, kad tokius pažeidimus nagrinėtų ir sankcijas, susijusias su atitinkamos teisės atėmimu, skirtų teismas. Pavyzdžiui, byla, dėl neblaivaus ar apsvaigusio vairuotojo kelių eismo taisyklių pažeidimo, sukėlusio kitų asmenų turto sugadinimą ar nežymų sveikatos sutrikdymą (ATPK 127 str. 3 d.), nagrinėja ir sankciją skiria teismas, bet jau dėl kelių eismo taisyklių pažeidimo, sukėlusio kitų asmenų nežymų sveikatos sutrikdymą (ATPK 127 str. 1 d.), byla nagrinėja ir nuobaudą skiria policija (ATPK 225 str.). Kitas atvejis, kai dėl laivybos taisyklių pažeidimo, sukėlusio lengvą kūno sužalojimą arba nulėmusio vidaus vandenų transporto priemonių ar kitokio turto sugadinimą (ATPK 119¹ str.), byla nagrinėja ir nuobaudą skiria Vidaus vandenų laivybos inspekcija viršininkas(ATPK 229 str.).

Remiantis išdėstytu, Konstitucijos STR, į aptariamą administracinės nuobaudos pobūdį, pažymėtina, kad traukiant asmenį administracinėn atsakomybėn ir taikant atitinkamos specialiosios teisės atėmimą, turėtų vis dėl to didesne dalimi dalyvauti teisminės arba specializuotos institucijos, o ne administraciniai organai, kurių reikšmė turėtų būti labiau akcentuojama ikiteisminėje, nusižengimo tyrimo stadijoje. Šiame kontekste institucijų kompetencijos paskirstymo kriterijais galėtų būti aukščiau išdėstyti pagrindai, t.y. ne tik sankcijų griežtumas, bet ir normose nustatytų sudėčių ypatybės: administracinio teisės pažeidimo objektas, veiką kvalifikuojantys požymiai(pvz., pažeidėjo neblaivumas ar apsvaigimas).

Viena vertus, atsižvelgiant į labai didelį – ypač tam tikrose srityse – administracinių teisės pažeidimų skaičių, realiai būtų neįmanoma visas šias bylas nagrinėti teisme (bendrosios kompetencijos ar administraciniame teisme). Kaip rodo praktika, administraciniai teisės pažeidimai yra ypač gausūs (pvz., per 2007 m. Lietuvoje įvyko iš viso 6600 eismo įvykiai, kuriuose žuvo – 739 gyventojai, sužeista – 8234 žmonės).⁷² Turint omenyje greitą ir veiksmingą reagavimą į minėtus pažeidimus, Europos Žmogaus Teisių Teismas, atkreipdamas dėmesį į administracinių ir baudžiamųjų sankcijų ryšį ir įtraukdamas administracinius nusižengimus į Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos taikymo sritį, parėžė, kad *atsižvelgdama į itin gausius lengvus pažeidimus, ypač dėl kelių eismo taisyklių, susitariančioji valstybė gali turėti užtektinai motyvų atleisti savo teismus nuo pareigos užkardyti pažeidimus. Nuostata patikėti šią užduotį administracijos pareigūnams neprieštarauja Konvencijai jau vien dėl to, kad suinteresuotasis gali savo nuožiūra užprotestuoti tokį nutarimą teisme, kuris suteikia*

⁷² Statistikos duomenys iš puslapio internete //http://www.lra.lt/lt.php/

*Konvencijos 6-ojo straipsnio garantijas.*⁷³

Kita vertus, reikia atsižvelgti į administracinio proceso, ypač administracinių prievartos priemonių taikymo, teisės teorijoje dar išskiriamo *kaip dar viena administracinio proceso rūšis*⁷⁴ ypatumus. Šiuo atveju į tą aplinkybę, kad atsakomybės už administracinius teisės pažeidimus taikymas remiasi *oportuniteto principu, t. y. taikant administracinę atsakomybę preziumuojamas veikos neteisėtumas ir tai yra pagrindas valstybės institucijoms taikyti nustatytas prievartos priemones.*⁷⁵ Galima teigti, kad vos tik užfiksavus administracinį teisės pažeidimą, asmens veiksmai ar neveikimas pripažįstami priešingais teisei, bet tai dar nereiškia, kad bus įrodyta ar neįrodyta pažeidėjo kaltė ir atsiras pagrindas taikyti atitinkamą administracinę nuobaudą (čia: specialiosios teisės atėmimą). Aišku, patrauktas administracinės atsakomybės asmuo, remiantis atitinkamomis normomis turi neginčytiną teisę apskusti jam taikomą nuobaudą teisminei institucijai. Tačiau reikia turėti omenyje, kad bet kokia teisinė prievarta, taip pat ir administracinio poveikio, lemia atitinkamus neigiamus padarinius: asmens teisių ar net laisvių apribojimą, materialines pasekmes, moralinius išgyvenimus; tam tikra prasme teisinio netikrumo - gan ilgo proceso, pradedant pažeidimo fiksavimo pradžia ir baigiant, apskundimo atveju, aukštesnės instancijos teismo priimtu nutarimu - ir kita. Taip pat pažymėtini administracinės atsakomybės tikslai – taikant atitinkamus apribojimus, užtikrinti asmens teisių apsaugą, taip pat ir žmonių ribojamų teisių ir laisvių ir ginamų visuomenės interesų pusiausvyrą. Tai yra taikant administracinę sankciją turi būti užtikrintas objektyvus ir nešališkas administracinio nusižengimo bylos nagrinėjimas.

Remiantis aukščiau išdėstytais argumentais, administracinių nuobaudų ypatybėmis ir taikymo specifiškumu, tokia užduotis būtų labiau priskirtina teisminėms arba specializuotoms administracinėms institucijoms. Kaip minėta, visų aptariamų bylų nagrinėjimas teisme būtų neracionalus, nepagrįstas ir realiai neįmanomas, todėl turėtų būti įstatyme konkretinami tam tikri kriterijai (pvz., jau minėti anksčiau), kurie įtvirtintų administracinių teisės pažeidimų bylų nagrinėjimo žinybingumą. Manytina, kad vienas iš racionalesnių šios problemos sprendimų yra pasiūlytas teisės moksle - tai specializuotų institucijų, teisminių ar atitinkamų administracinių institucijų, kūrimas⁷⁶ (pvz., dėl administracinių teisės pažeidimų transporto saugumo srityje atitinkamas sankcijas skirti ir bylas nagrinėti galėtų specialiai paruošti ir įstatyme įtvirtintas nepriklausomumo garantijas turintys administracinės institucijos pareigūnai).

⁷³ Berger V. Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencija. Vilnius: Pradai, 1997, p. 330-331.

⁷⁴ Šedbaras S. Administracinio proceso teisinio reglamentavimo problemos Lietuvos Respublikoje. Vilnius: Justitia, 2006, p. 133.

⁷⁵ Paužaitė-Kulvinskienė J. Administracinė justicija. Teorija ir praktika. Vilnius: Justitia, 2005, p. 93.

⁷⁶ Pranevičienė B. Kvaziteismai administracijos kontrolės sistemoje. Vilnius, 2003, p. 15-20; Šedbaras S. Administracinio proceso teisinio reglamentavimo problemos LR. Vilnius: Justitia, 2006, p. 132.

2.4. NORMOS, REGLAMENTUOJANČIOS SPECIALIOSIOS TEISĖS ATĖMIMĄ: KAI KURIŲ SAŲVOKŲ REIKŠMĖ IR SUDERINAMUMAS.

Kitas svarbus aspektas – tai kai kuriose ATPK normose, reglamentuojančiose specialiosios teisės atėmimą, įtvirtintų sąvokų reikšmė ir jų suderinamumas su kitais įstatymais. Apžvelgiant administracinių teisės pažeidimų transporto eismo saugumo srityje sudėčių konstrukcijos ypatumus galima teigti, kad praktinėje veikloje teisiškai įvertinti kai kurių pažeidimų objektyviusius požymius gali būti gan sudėtinga dėl įstatymo leidėjo vartojamų blanketinių dispozicijų. Akivaizdu, kad daugelis minėtų administracinių nusižengimų pasireiškia veiksmis, pažeidžiančiais atitinkamų taisyklių bei reikalavimų, užtikrinančių saugų kelių transporto, oro, vandens, geležinkelio funkcionavimą, todėl ypač daug dėmesio reikėtų skirti, kad ATPK ir su juo susijusiuose teisės aktuose vartojamos sąvokos sutaptų, šalinti teisės norminiuose aktuose esančius prieštaravimus.

Vieną iš tokių prieštaravimų randame ATPK 119¹ straipsnyje, būtent objektyviusius požymius žyminti sąvoka – lengvas kūno sužalojimas. Nagrinėjamo straipsnio kontekste vidaus vandenų laivybos taisyklių pažeidimas tiesioginiu priežastiniu ryšiu susijęs būtent su padarinių atsiradimu, t. y. vidaus vandenų laivybos taisyklių pažeidimas, sukėlęs lengvą kūno sužalojimą. Pirmiausia, pažymėtina, kad minėtame straipsnyje vartojama sąvoka buvo anksčiau nustatyta dabar *nebegaliojančiame*⁷⁷ teisės akte – 1992 m. balandžio 10 dienos LR Vyriausybės nutarimas Nr. 261 „Dėl kūno sužalojimo sunkumo nustatymo teismo medicinos laikinųjų taisyklių“ patvirtinimo, todėl šio požymio vartojimas dabar galiojančiame ATPK⁷⁸ yra ydingas ir keistinas. Ši sąvoka yra susijusi su Baudžiamojo kodekso⁷⁹ 140 straipsniu, kuris, atitinkamai pakeitus sveikatos sutrikdymų klasifikaciją, įtvirtino naują sąvoką – žmogaus sveikatos sutrikdymas, o sveikatos sutrikdymo masto nustatymo medicininiai kriterijai yra reglamentuoti naujai parengtose Sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklėse.⁸⁰ Be to, sąvoka „sutrikdyta žmogaus sveikata,“ traktuotina plačiau negu minėtame straipsnyje nustatyta sąvoka „lengvas kūno sužalojimas.“ Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos įstatymo įžangoje⁸¹ nustatyta, kad sveikata – tai ne tik ligų ir fizinių defektų nebuvimas, bet ir fizinė, dvasinė bei socialinė žmonių gerovė, o sveikatos sutrikdymas suvokiamas ne tik kaip žmogaus sužalojimas, bet ir susargdinimas pažeidžiant jo kūno audinių (organų) vientisumą ar sutrikdant jų funkcijas. Remiantis išdėstytu, pažymėtina, kad sąvoka „lengvas kūno sužalojimas“

⁷⁷ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. birželio 25 d. nutarimas Nr. 818 Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. balandžio 10 d. nutarimo Nr. 261 „Dėl kūno sužalojimo sunkumo nustatymo teismo medicinos laikinųjų taisyklių tvirtinimo“ pripažinimo netekusiu galios// Valstybės žinios, 2003, Nr. 61-2798.

⁷⁸ Valstybės žinios, 2008, Nr. 81-3181.

⁷⁹ Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741.

⁸⁰ Valstybės žinios, 2003, Nr. 52-2357.

⁸¹ Valstybės žinios, 1994, Nr. 63-1231; 2008, Nr. 50-1850.

yra ne tik nesuderinta su galiojančiais teisės aktais, bet atsižvelgiant į skirtingą šių sąvokų turinį, galima teigti, praktine prasme galėtų lemti nevienodą atitinkamų nusižengimų kvalifikaciją bei nepagrįstą nuobaudos – teisės vairuoti vidaus vandens transporto priemones - taikymą ar netaikymą.

Šiame kontekste pažymėtina, kad minėto administracinio pažeidimo sudėtyje nustatyta sąvoka „lengvas kūno sužalojimas“ taip pat yra nesuderinta ir neatitinka sąvokos, įtvirtintos ATPK administracinių nusižengimų sudėtyje, nustatančiose analogiškus padarinius. ATPK 127 straipsnio 1 dalis, 127 straipsnio 3 dalis, reglamentuoja kelių eismo taisyklių pažeidimus, sukėlusius kitų asmenų *nežymų sveikatos sutrikdymą*.

Panaši situacija yra, kalbant apie sąvokos „avarinė situacija“ vartojimą ATPK 119 straipsnio 4 dalyje: vidaus vandens laivybos taisyklėse nustatytų saugumo reikalavimų pažeidimas, sukėlęs avarinę situaciją. Pirmiausia, apžvelgus teisės aktus, reglamentuojančius eismo saugumą ir susijusius su aptariamomis ATPK normomis, pažymėtina, kad vartojamas ne „avarijos“ terminas (pvz., Saugaus eismo automobilių keliais įstatyme,⁸² Kelių eismo taisyklėse⁸³), bet sąvoka „eismo įvykis“, apibūdinamas, kaip – kelyje, viešose arba privačiose teritorijose įvykis, kurio metu, dalyvaujant judančiai transporto priemonei, žuvo ar buvo sužeista žmonių, sugadinta ar apgadinta bent viena transporto priemonė, kroviny, kelias, jo statiniai ar bet koks kitas įvykio vietoje buvęs turtas. Šiuo atveju kituose teisės aktuose, nėra atskirų - vandens ar oro - eismo įvykių sąvokų, pavyzdžiui, kas yra oro eismo įvykis (Aviacijos įstatyme⁸⁴) ar panašiai. Dabartinės lietuvių kalbos žodyne žodis avarija apibūdinamas, kaip stambus ko nors gedimas, sutrikimas, nelaimė, susijusi su technika.⁸⁵ Remiantis šia reikšme ir gretinant su eismo įvykio požymiais, galima teigti, kad terminu avarija, avarinė situacija esmė – tai eismo įvykis, kurio būdingas požymis yra sugadinta technika. Tačiau minėtame straipsnyje paaiškintas sąvokos „avarinė situacija“ turinys – tai situacija, *privertusi kitus eismo dalyvius staigiai pakeisti eismo greitį, kryptį arba imtis kitokių priemonių savo ar kitų saugumui užtikrinti* (ATPK 119 str. 4 d.) – ir yra akcentuojamas ne technikos sugadinimas, bet priverstinai kilusių veiksmų, užtikrinančių žmonių saugumą nuo gresiančių eismo įvykių, reikšmė. Be to, analogiškas turinys yra įtvirtintas ATPK 124² straipsnyje, bet jis jau apibūdina *pavojingos situacijos sukėlimą*, taip pat svarbu pažymėti žodžio pavojingas (-a) reikšmę – tai yra gresiantis pavojais, todėl galima teigti, kad sąvoka „pavojingas vairavimas“ yra savo esminiais požymiais netapatė sąvokai „avarinė situacija“, kuri šiuo atveju yra netiksli ir siauresnė pagal turinį, nes sąlygoja išvadą, kad šiuo atveju administracinė atsakomybė gali būti taikoma tik

⁸² Valstybės žinios, 2002, Nr. 123-5543; 2008, Nr. 71-2719..

⁸³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. liepos 16 d. nutarimas Nr. 768 Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. gruodžio 11 d. nutarimo Nr. 1950 „Dėl kelių eismo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo. Valstybės žinios, 2008, Nr. 88-3530.

⁸⁴ Valstybės žinios, 2000, Nr. 94-2918, Valstybės žinios, 2008, Nr. 63-2379.

⁸⁵ Prieiga per internetą www.autoinfo.lt.

tada, kai sugadinama technika (atsižvelgiant į siauresnę žodžio avarija reikšmę ir kitus argumentus). Viena vertus, sąvoka „avarinė situacija“ pagal savo reikšmę prieštarauja jos turinį apibūdinantiems požymiams, kita vertus, ji nėra suderinta su kitomis ATPK normomis, nustatančiomis analogiškas pasekmes, bet jas įvardija sąvoka „pavojinga situacija“, kuri šiuo atveju yra tikslesnė, aiškiau apibrėžia administracinės atsakomybės, t. y. teisės vairuoti vidaus vandens transporto priemonės atėmimo, taikymo pagrindą - administracinė atsakomybė turi būti taikoma už tokios situacijos sukėlimą, kai eismo dalyviai priversti imtis *tam tikrų veiksmų ar priemonių, saugumui užtikrinti*. Todėl reikalinga keisti šio administracinio teisės pažeidimo sudėties objektyvųjį požymį. Atsižvelgiant į išdėstyta, minėtos normos sąvoka „avarinė situacija“ turi būti tikslinama ir keistina į sąvoką „pavojinga situacija“.

Apibendrinant, pažymėtina, kad administracinės normos, reglamentuojančios atsakomybę ir atitinkamų nuobaudų taikymą, yra neigiamo administracinio poveikio priemonės, kurios gali tiesiogiai įtakoti asmens galimybes naudotis atitinkamomis teisėmis, jas riboti ir priversti paklusti nustatytai tvarkai, savo ruožtu, šis privertimas ir poveikis turi būti teisingas ir pagrįstas, užtikrinantis taikomų administracinių sankcijų ir apsaugomų teisinių gėrių pusiausvyrą. Todėl šiuo atveju ypač reikšmingas yra normų, nustatančių atitinkamus draudimus ir paliepinimus, apibrėžtas, tikslus ir aiškus reglamentavimas.

Tai pabrėžia savo praktikoje ir Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas,⁸⁶ teigdamas, kad teisiniai draudimai ir įpareigojimai, kuriuos pažeidus gali būti taikoma griežta administracinė atsakomybė, turi būti aiškiai suformuluoti, kad asmeniui nekiltų jokių abejonių dėl tam tikrų santykių teisinio reglamentavimo bei galimų savo elgesio pasekmių.

3. Teisės vairuoti transporto priemonės atėmimas

3.1. TEISĖS VAIRUOTI TRANSPORTO PRIEMONES ATĖMIMO PAGRINDAI: JURIDINIŲ SUDĖČIŲ YPATYBĖS.

Dėl sparčios mokslinės-techninės pažangos, politinių ir ekonominių pasikeitimų šiuolaikinėje Lietuvoje nuolat didėjanti transporto svarba, kasmet didėjantys krovinių bei keleivių pervežimų mastai, intensyvėjanti automobilizacija sukelia daug neigiamų padarinių. Remiantis statistikos duomenimis,⁸⁷ Lietuvoje per pastaruosius penkerius metus kasmet įvykus eismo nelaimei

⁸⁶ LVAT 2008 m. vasario 13 d. nutarimas administracinėje byloje Nr. N-444-188/2008 pagal Joniškio rajono policijos komisariato skundą dėl Šiaulių apygardos administracinio teismo nutarties.

⁸⁷ Statistikos duomenys iš puslapio internete //http://www.lra.lt/lt.php/

žuvo vidutiniškai 1027 žmonės, sužeista – vidutiniškai 10940, 8 žmonės. Taip pat pažymėtina, kad šių eismo įvykių kaltininkai dažniausiai yra vairuotojai, pavyzdžiui 2007 metais jie sudarė 75, 7 procento iš visų eismo dalyvių, t. y., tai asmenys, kurie potencialiai gali būti traukiami administracinėn atsakomybėn už atitinkamų normų pažeidimą (tampa vienu iš administracinės atsakomybės subjektu).

Galima teigti, kad administracinės atsakomybės institutas yra reikšminga priemonių sistema, kuri turi padėti ne tik sumažinti eismo įvykių skaičių transporto veiklos srityje, bet ir užtikrinti tokį eismo saugumą, kad būtų laikomasi ne tik atitinkamų taisyklių, bet ir užbėgta už akių galimoms tragiškoms pasekmėms (pvz., žmonių aukos, sužeistųjų skaičius ir pan.). Tokia situacija verčia įdėmiau pažvelgti ir į normas, nustatančias administracinių nuobaudų, taikomų už kelių eismo taisyklių pažeidimų pagrindus, jų skyrimą ir vykdymą bei taikymo praktiką.

Pagrindinis norminis aktas, nustatantys administracinę atsakomybę už eismo taisyklių pažeidimus Lietuvoje yra ATPK. Šio kodekso specialioje dalyje atsakomybė už pažeidimus transporto srityje nustatyta 51.¹¹ 1 d. – 160. ² 3 d. straipsniuose, iš kurių specialiosios teisės atėmimas numatytas 24 straipsniuose, tai didesnė dalis visų kodekso normų, nustatančių administracinę nuobaudą – specialiosios teisės atėmimą. Kaip minėta, tragiška padėtis eismo srityje atitinkamai lemia administracinės atsakomybės gan dažną, griežtesnę ir platesnę pagal ribas reglamentavimą, nes, skiriant švelnesnes nuobaudas, deja, nepasiekiami administracinių nuobaudų taikymo tikslai. Pastebėtina, kad ATPK minėtos normos paskutinį kartą buvo keičiamos 2008 m. lapkričio 25 dieną. Šis kodeksas įtvirtina ne tik aptariamų nuobaudų taikymo pagrindus (nusižengimų sudėtis ir sankcijų ribas), bet yra reikšmingas, nustatant su teisės vairuoti atėmimu susijusius bendruosius klausimus – administracinio teisės pažeidimo ir nuobaudos sąvokos, subjektyviųjų požymių apibrėžimas, teisės vairuoti atėmimo skyrimo ir vykdymo bendrąsias taisykles ir kita.

Kiti šaltiniai, reikšmingi, nagrinėjant administracinius teisės pažeidimus, susijusius su teisės vairuoti atėmimu – tai Administracinių bylų teisenos įstatymas. Kaip minėta, iki šiol Lietuvoje nėra atskiro administracinio proceso kodekso, todėl, be jau minėto ATPK atitinkamų normų, šiuo atveju reikšmingas šaltinis, nagrinėjant administracinius teisės pažeidimus, susijusius su teisės vairuoti atėmimu, yra Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas,⁸⁸ reguliuojantis atitinkamus, su administracinių teisės pažeidimų bylų nagrinėjimo procesu, susijusius klausimus (pvz., nutarimo, priimto administracinio teisės pažeidimo byloje apskundimo procesą reglamentuoja šio įstatymo aštuonioliktasis skirsnis). Lietuvos Respublikos saugaus eismo automobilių keliais įstatymas⁸⁹ (toliau Saugaus eismo įstatymas) apibrėžia teisiškai reikšmingas

⁸⁸ Valstybės žinios, 1999, Nr. 13-308; 2007, Nr. 140-5758.

⁸⁹ Valstybės žinios, 2000, Nr. 92-2883; 2008, Nr. 71-2719.

transporto priemonės, vairuotojo sąvoka (2 str. 32 ir 35 dalys), transporto priemonių kategorijas ir vairuotojų amžių (23 str.), teisės vairuoti transporto priemones atėmimas ir grąžinimas (24 str.), taip pat reguliuojami kiti su saugiu eismu automobilių keliais susiję klausimai. Kelių eismo taisyklės⁹⁰ (toliau KET), patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. liepos 16 d. nutarimu Nr. 768, nustatančios eismo keliais tvarką visoje Lietuvoje. Taip pat eilė kitų teisės aktų, reikšmingų traukiant asmenį administracinę atsakomybę už kelių eismo taisyklių pažeidimus, užtraukiančius teisės vairuoti transporto priemones atėmimą.

Šiuo atveju pažymėtina, kad dabar galiojančiuose Lietuvoje teisės aktuose nėra įtvirtinta sąvoka „teisės vairuoti transporto priemones atėmimas.“ Jos apibrėžimą randame 1998 m. birželio 17 d. Europos Tarybos parengtoje Vairuotojų teisių atėmimo Konvencijoje, kurios ratifikavimas Lietuvoje kol kas atidėtas,⁹¹ siekiant nustatyti ir suderinti dabar galiojančio ATPK administracines normas, kurios reglamentuotų ne tik Lietuvoje, bet ir Europos Sąjungos valstybėse narėse priimtų sprendimų, dėl teisės atėmimo vairuoti, vykdymą. Šioje konvencijoje nustatyta, kad vairuotojo teisių atėmimas – bet kuri priemonė, susijusi su kelių eismo taisyklių pažeidimu, kuria atimama arba laikinai atimama motorinės transporto priemonės vairuotojo teisė vairuoti, ir kuriai *nebetaikoma teisė jų apskųsti*.

Tikslinga aptarti aptariamų pažeidimų juridinių sudėčių būdingas ypatybes.

1. Atitinkamų kodekso straipsnių analizė suponuoja išvadą, jog administracinių teisės pažeidimų kelių eismo srityje, subjektu gali būti tik *fiziniai asmenys*. Atsižvelgiant į ATPK normas, reglamentuojančias administracinių teisės pažeidimų esminius požymius, pažymėtina, kad šių pažeidimų subjektui taikomi *bendrieji* patraukimo administracinę atsakomybę reikalavimai: atitinkamas amžius ir pakaltinamumas. Savo ruožtu, šių santykių dalyvių amžius siejamas su transporto priemonių techninėmis ir kitomis ypatybėmis. Saugaus eismo įstatymo 23 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad teisę vairuoti AM kategorijos – mopedus ir keturračius motociklus – transporto priemones atsiranda asmeniui, sulaukusiam 15 metų amžių. ATPK 12 straipsnis nustato 16 metų amžiaus ribą, kai asmuo gali būti traukiamas administracinę atsakomybę. Sistemiskai aiškinant šias normas, darytina išvada, kad 15 metų asmenys, vairuojantys minėtas transporto priemones, negali būti administracinės atsakomybės subjektais. Atitinkamai administracinę atsakomybę traukiami tėvai arba juos atstovaujantys asmenys. Taip pat, atsižvelgiant į transporto priemonių kategorijas, nustatytos 16 ir 18 metų amžiaus ribos (Saugaus eismo įstatymo 23 str. 2 d.). Šiuo atveju nustatant administracinę atsakomybę, už kelių eismo saugumo pažeidimus, subjektą, turi būti atsižvelgiama į ATPK 12, 13 ir 19 straipsnius.

Remiantis ATPK 14 ir kitais straipsniais, pažymėtina, kad pareigūnams, pažeidusiems

⁹⁰ Valstybės žinios, 2008, Nr. 88-3530.

⁹¹ Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Vairuotojų teisių atėmimo konvencijos, parengtos vadovaujantis Europos Sąjungos sutarties K. 3 straipsniu, ratifikavimo projektas. XP-667(SP).

atitinkamas kelių eismo taisyklės, teisės vairuoti atėmimas taikomas bendrais pagrindais.

Šiuo atveju svarbu paminėti teisėjų administracinės atsakomybės ypatybes, taikant jiems teisės vairuoti atėmimą. Pavyzdžiui, remiantis Teismų įstatymo 47 straipsnyje (2003 balandžio 4 d. redakcija) 4 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) administracinė atsakomybė teisėjams (išskyrus Konstitucinio Teismo teisėjus,⁹²) nebuvo taikoma, atitinkama institucija sprendė tik jų tarnybinės atsakomybės klausimą. Toks teisinis reglamentavimas sudarė sąlygas teisėjams išvengti administracinės atsakomybės. Konstitucinis Teismas 2007 m. gruodžio 17 d. nutarime⁹³ Teismų įstatymo minėtą straipsnį ta apimtimi, kuria buvo nustatyta, kad teisėjas negali atsakyti administracine tvarka, prieštarauja Konstitucijai, kita vertus, atsižvelgiant į teisėjų teisinį statusą, traukiant juos administracinę atsakomybę, turi būti nustatytas toks teisinis reglamentavimas, kuris maksimaliai apsaugotų teisėją nuo nepagrįsto patraukimo administracinę atsakomybę. Šiuo metu, remiantis Teismų įstatymo 47 straipsnio 4 dalies (2008 m. liepos 3 d. redakcija), darytina išvada, kad teisėjas, padaręs administracinę teisės pažeidimą ir jei taikoma laisvės nevaržanti nuobauda (taip pat ir pažeidęs atitinkamas kelių eismo taisyklės, už kurias gali būti taikomas teisės vairuoti atėmimas), traukiamas atsakomybę bendra tvarka. Apie šį teisėjo padarytą pažeidimą, jį užfiksavęs pareigūnas per tris dienas praneša Teisėjų Tarybai.

Pagal dabar galiojantį ATPK karių ir kitų asmenų, kuriems taikomi drausmės statutai, už kelių eismo taisyklių pažeidimus administracinę atsakomybę traukiami bendrais pagrindais (15 str.). Šio straipsnio komentarą žiūrėti aukščiau.

Kaip matyti iš ATPK minėtų straipsnių turinio, įstatymų leidėjas atsakomybę už kelių eismo taisyklių pažeidimus numatė *specialiajam subjektui – vairuotojui*. Pažymėtina, kad šiuo metu galiojantis ATPK (2008 m. sausio 1 d. redakcija) nustato ir kitų eismo dalyvių, išskyrus vairuotoją, atsakomybę už pasitraukimą iš eismo įvykio, su kuriuo jie yra susiję, vietos, pažeidžiant Kelių eismo taisyklės (ATPK 130 str. 3 d.). Vairuotojo sąvokos apibrėžimas yra pateiktas Saugaus eismo keliais įstatymo 2 straipsnio 35 dalyje, Kelių eismo taisyklių 47 punkte. Šios teisės normos vairuotoją apibrėžia kaip asmenį, kuris vairuoja ar moko vairuoti transporto priemonę, varo keliu gyvulius ar paukščius, taip pat raitelis, vadeliotojas. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas

⁹² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 8 straipsnis, Valstybės žinios. 2008, Nr. 134-5179.

⁹³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. gruodžio 17 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Teismų įstatymo 47 straipsnio (2003 m. balandžio 3 d. redakcija) 4 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, dėl Lietuvos Respublikos Prezidento 2004 m. liepos 1 d. dekreto Nr. 140 „Dėl apygardos teismo teisėjo atleidimo“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos Teismų įstatymo 83 straipsnio (2002 m. sausio 24 d. redakcija) 1, 2 dalims, 84 straipsnio (2002 m. sausio 24 d. redakcija) 1, 6 dalims, 86 straipsnio (2002 m. sausio 24 d. redakcija) 2 daliai, 90 straipsnio (2002 m. sausio 24 d.) 1 dalies 5 punktui, 6 daliai, taip pat dėl bylos dalies pagal pareiškėjo – Lietuvos apeliacinio teismo prašymą ištirti Lietuvos Respublikos Prezidento 2004 m. liepos 1 d. dekreto Nr. 140 „Dėl apygardos teismo teisėjo atleidimo“ atitiktį Lietuvos Respublikos Teismų įstatymo 90 straipsnio 7 daliai (2002 m. sausio 24 d. redakcija) nutraukimo. Valstybės žinios, 2007, Nr. 134-5427.

pasakė,⁹⁴ kad administracinių teisės pažeidimų, kuriuose nustatyta atsakomybė už kelių eismo taisyklių pažeidimus, subjektu gali būti tik transporto priemonę vairavęs asmuo, todėl privalu nustatyti, kad būtent administracinė atsakomybė traukiamas asmuo vairavo transporto priemonę. <...> Ne vairuotojas (pavyzdžiui, keleivis) už minėtus administracinius teisės pažeidimus administracinė atsakomybė negali būti traukiamas.

Kalbant apie specialųjį subjektą, būtina pažymėti, kad ATPK atitinkamuose straipsniuose, nustatančiuose administracinę atsakomybę už kelių eismo pažeidimus, išskiriamas kitas specialusis teisės pažeidimo subjekto požymis – *neblaivumas, bei konkretus neblaivumo laipsnis*. Vairavimas, esant vairuotojui neblaiviam - vienas dažniausių administracinių pažeidimų, taikant administracinę atsakomybę ir teisės vairuoti atėmimą. Tai atitinkamą veiką kvalifikuojantis požymis, nustatytas ATPK 124² str. 3 d. – 130² straipsniuose imtinai. Remiantis ištirtų bylų⁹⁵, kuriuose buvo taikoma administracinė nuobauda – teisės vairuoti atėmimas - analize, pažymėtina, kad gan daug asmenų yra traukiami administracinė atsakomybė, nustačius neblaivumo (girtumo) požymį (pvz., iš 100 peržiūrėtų bylų apie 50 atvejų – tai vairuotojai, kuriems buvo nustatytas nežymus ar vidutinis girtumo laipsnis, apie 20 atvejų – sunkus girtumo laipsnis, kitais atvejais – greičio viršijimas ar pasišalinimas iš eismo įvykio vietos bei kt.).

Akivaizdu, kad šiuo atveju švelnesnė nuobauda – bauda – buvo neadekvati pažeidimams ir nepasiekė savo tikslų: nubaudimo, auklėjamosios ir prevencinės paskirties ATPK 20 straipsnio prasme, todėl šiuo metu galiojančiame ATPK (2008 m. sausio 1 d. redakcija) už transporto priemonių vairavimą, esant neblaiviams, pagrįstai sugriežtintos sankcijos – visais atvejais teisės vairuoti atėmimo nuobauda yra skiriama kartu su bauda kaip papildoma privaloma nuobauda, minimalus teisės vairuoti atėmimo terminas – nuo 12 iki 18 mėnesių, kai nustatomas lengvas girtumas nuo 0,41 iki 1,5 promilės (126 str. 1 d.) ir maksimalus atėmimo terminas – nuo 36 iki 60 mėnesių (124² str. 4 d. ir 127 str. 3 d.).

Taip pat įstatyme įtvirtintas kaip veiką kvalifikuojantis požymis – *nežymus girtumo laipsnis* nuo 0,2 iki 0,4 promilės – anksčiau buvo įvardijamas tik lengvas girtumo laipsnis (126 str. 2 d.). Kaip žinoma, transporto priemonės yra priskiriamos padidinto pavojaus šaltiniams,⁹⁶ tai lemia tam tikrą riziką ir valdančių transporto priemonės asmenų ypatingą atsakomybę, nes jie turi ne tik įgyti tam tikras žinias, bet dar turi būti ypač atidūs, rūpestingi, mokėti įvertinti savo galimybes įvairiose situacijose, valdant atitinkamą transporto priemonę ir pan. Tai pat pažymėtina, kad Europos

⁹⁴ LVAT 2006 m. rugpjūčio 30 d. nutartis administracinėje byloje Nr. N-1-900/2006 pagal R. M. skundą dėl Vilniaus apygardos administracinio teismo nutarties.

⁹⁵ Buvo peržiūrėtos 2006, 2007, 2008 metų LVAT, Šiaulių apygardos administracinio teismo, Telšių rajono apylinkės teismų nutarimai dėl administracinių teisės pažeidimų, už kuriuos buvo taikomas teisės vairuoti atėmimas.

⁹⁶ Civilinis kodeksas (6.270 str. 1 d.), Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

Žmogaus Teisių Teismas pasakė,⁹⁷ kad kiekvienas asmuo, nutaręs turėti arba vairuoti automobilį, žinojo, kad jam/jai bus taikomas atitinkamas reguliavimas, nes automobilio turėjimas ar naudojimas laikomas potencialiai galinčiu sukelti žalą. Pasirinkusieji turėti ar naudoti automobilį laikomi prisiėmusiais tam tikrą atsakomybę ir pareigas, esančias motorinių transporto priemonių teisinio reguliavimo dalimi.

Remiantis išdėstytu, galima teigti, kad Lietuvos teisinis administracinis reguliavimas apimant imperatyviai nustatytą vairuotojo pareigą, esant neblaiviam ar apsvaigusiam, nevairuoti transporto priemonės.

Remiantis įstatymais ir teismų praktika, tikslinga aptarti šio specialaus požymio taikymo ir aiškinimo esmines ypatybes.

Asmens neblaivumui (girtumui) nustatyti paprastai yra naudojami atitinkami matavimo prietaisai, kurių bendruosius patikros klausimus reguliuoja Lietuvos Respublikos metrologijos įstatymas,⁹⁸ taip pat nustatomos teisinei metrologijai priskirtos, taip pat ir alkoholio kiekio žmogaus organizme matavimo priemonės, laiko intervalai tarp patikrų.⁹⁹ Priklausomai nuo to, ar apskritai nustatomas neblaivumas ir kokio laipsnio nustatomas, taikoma atitinkamas ATPK straipsnis, kuriame įtvirtintas neblaivumo požymis ir asmens patraukimo administracinėn atsakomybėn pagrindas. Todėl labai svarbu, kad šis atsakomybėn traukiamo subjekto požymis būtų nustatytas, laikantis įstatymuose ir kituose teisės aktuose įtvirtintų reikalavimų ir tvarkos. Transporto priemones vairuojančių asmenų neblaivumo (girtumo) kontrolę ir medicininės apžiūros neblaivumui (girtumui) nustatyti atlikimo tvarką ir būdą reglamentuoja Medicininės apžiūros neblaivumui (girtumui) ar apsvaigimui nuo psichiką veikiančių medžiagų nustatyti atlikimo metodika,¹⁰⁰ Policijos patrulių veiklos instrukcija (pvz., Policijos patrulių veiklos instrukcija nustato, jog policijos pareigūnas gali įtarti, kad asmuo neblaivus ar apsvaigęs, esant šiems požymiams: iš burnos sklinda alkoholio kvapas; neadekvati elgsena; nerišli kalba (99. 1-99.3 p.)).¹⁰¹

Remiantis teismų praktika galima išskirti šias taisykles, susijusias su aptariamų normų taikymu. Pirmiausia, pažymėtina, kad nagrinėdamas administracinio teisės pažeidimo bylą, kurioje nustatoma, kad asmuo vairavo, būdamas neblaivus, teismas turi įvertinti, ar asmens neblaivumas buvo nustatinėjamas laikantis paminėtų teisės aktų nuostatų.

Antra, minėtų Neblaivumo nustatymo taisyklių 5 punkte pasakyta, kad transporto

⁹⁷ Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencija. 2007 m. birželio 29 d. sprendimas byloje *O'Halloran ir Francis v. Jungtinė Karalystė*// Justitia, 2007, Nr. 3(65), p.95.

⁹⁸ Valstybės žinios, 2008, Nr.134-5179.

⁹⁹ Valstybės žinios, 2006, Nr. 133-5059.

¹⁰⁰ Valstybės žinios, 2006, Nr. 71-2641.

¹⁰¹ Lietuvos Respublikos generalinio komisaro 2006 m. birželio 30 d. įsakymas Nr. 5-V-412 Dėl Lietuvos policijos generalinio komisaro 2002 gruodžio 24 d. įsakymo Nr. 660 „Dėl policijos patrulių veiklos instrukcijos patvirtinimo“ pakeitimo. Valstybės žinios, 2006, Nr. 75-2901.

priemonės vairuojančių asmenų neblaivumas (girtumas) gali būti nustatomas dviem būdais: tikrinimo arba medicininės apžiūros pagalba. Tikrinimas – tai policijos pareigūnų veiksmai, kai specialiosiomis techninėmis priemonėmis, kurių metrologinė patikra atlikta teisės aktų nustatyta tvarka, nustatoma, ar transporto priemonės vairuotojas yra neblaivus (girtas). Medicininė apžiūra – specialių žinių ir reikiamą kvalifikaciją turinčių visų rūšių asmens sveikatos priežiūros įstaigų asmens sveikatos priežiūros specialistų, kuriems teisės aktų nustatyta tvarka suteikta teisė atlikti medicininę apžiūrą, atliekami veiksmai, kuriais nustatoma, ar asmuo yra neblaivus (girtas)¹⁰² (Neblaivumo nustatymo taisyklių 2 punktą).

Trečia, patikrinimo būdu nustatant vairuotojų neblaivumą, policijos pareigūnai dažnai naudoja specialiąsias technines priemones (alkotesterį), turinčias tam tikras matavimo paklaidas. Šių paklaidų įvertinimas gali turėti esminės reikšmės pažeidimų kvalifikavimui, nes, priklausomai nuo nustatyto neblaivumo laipsnio, turi būti taikoma atitinkama ATPK norma. Teismas pažymėjo, kad matavimų paklaidos turi būti ir yra vertinamos administracinėn atsakomybėn traukiamo asmens naudai, t. y. iš specialia technine priemone nustatyto neblaivumo laipsnio skaitinės reikšmės atimama matavimo prietaiso paklaida.¹⁰³ Šiuo atveju pažymėtina, kad policijos įstaigos, nagrinėdamos administracinio teisės pažeidimo bylą, ne visada atsižvelgia į matavimo paklaidą ir nepažymi jos atitinkamame nutarime, taip pat konkrečiai nenurodo promiles taip, kaip nustatyta įstatyme, nutarime nurodydami tik bendrai apibūdinantį girtumą terminą – vidutinis girtumo laipsnis arba lengvas girtumo laipsnis.¹⁰⁴ Atsižvelgiant į minėtą išaiškinimą, pažeidėjo neblaivumo nekonkretus, netikslus įforminimas atitinkamame nutarime gali turėti įtakos, vertinant pažeidėjo administracinės atsakomybės taikymo pagrindą ir ribas, todėl turi būti tiksliai ir konkrečiai nustatyti ir neblaivumo laipsnis, nurodant promiles, ir matavimo paklaidą.

Ketvirta, teismas yra išaiškinęs,¹⁰⁵ kad medicininės apžiūros pagrindai nustatyti dviem atvejais: 1) jeigu objektyviai neįmanoma atlikti įtariamo neblaivumu (girtumu) transporto priemonės vairuotojo tikrinimo, arba 2) transporto priemonės vairuotojas įtariamasis nusikalstamos veikos padarymu. Kitais atvejais policijos pareigūnų pareiga pristatyti transporto priemonės vairuotoją į asmens sveikatos priežiūros įstaigą atlikti medicininės apžiūros neatsiranda. Taip pat minėtoje nutartyje buvo konstatuota, kad atsisakymas tikrintis girtumą alkokotesteriu negali būti prilyginamas situacijai, kai įtariamo neblaivumu (girtumu) transporto priemonės vairuotojo tikrinimas objektyviai neįmanomas.

¹⁰² LVAT 2007 m. spalio 17 d. Teismų praktikos administracinių teisės pažeidimų bylose, iškeltose pagal Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 126 straipsnio 1, 2 ir 3 dalį, apibendrinimas (toliau Apibendrinimas), 3 d. 7 p./ Administracinių teismų praktika Nr. 3(13), 2007.

¹⁰³ LVAT 2007 m. spalio 17 d. Apibendrinimas, 3 d., p. 12.

¹⁰⁴ Telšių rajono PK VP Eismo priežiūros 2007-03-07 nutarimas Dėl KET pažeidimo administracinėje byloje Nr. E586974; Telšių rajono PK VP Eismo priežiūros 2007-09-10 nutarimas Dėl KET pažeidimo adm. byloje Nr. E773273.

¹⁰⁵ LVAT 2007 m. spalio 17 d. Apibendrinimas, 3 d. 7 p.

Pagal šiuo metu galiojančią Neblaivumo nustatymo tvarką, jei įtariamas esant neblaivus vairuotojas, atsisako tikrintis ar nesutinka su atitinkamų subjektų – šiuo atveju policijos pareigūno - atliktais tikrinimo rezultatais, jis gali pats kreiptis į asmens sveikatos priežiūros įstaigą ir prašyti atlikti medicininę apžiūrą už savo lėšas (Taisyklių 27 p.).

Apibendrinant, pažymėtina, kad aptariamais administraciniais teisės pažeidimais yra pripažįstami vieni pavojingiausių ir gan dažnai konstatuojamų kelių eismo saugumo srityje. Vyriausiasis administracinis teismas ne kartą pažymėjo, kad transporto priemonių vairavimas, esant vairuotojams neblaiviams, yra pavojingas administracinis teisės pažeidimas, sukeltis pavojų ne tik transporto eismo saugumui, bet ir žmonių gyvybei ir sveikatai, <...>, kas parodo asmens ypatingai neatsakingą požiūrį į eismo saugumą.¹⁰⁶ Taip pat pažymėtina, kad traukiant asmenį administracinėn atsakomybėn minėtu pagrindu, turi būti nustatomas netik specialus subjektas – vairuotojas, bet ir šį subjektą apibūdinantis požymis – neblaivumas (girtumas), bei atitinkamas girtumo laipsnis. Kaip minėta, transporto priemonių vairavimas vairuotojams esant neblaiviams, yra dažnai nustatomas pažeidimas, gan esmingai lemiantis administracinės atsakomybės ribas – asmuo patiria ne tik materialinius padarinius, bet ir laikinai ribojama asmens teisė vairuoti. Todėl, nustatant teisės pažeidėjo specialųjį požymį - neblaivumą (girtumą), turi būti griežtai laikomasi įstatyme nustatytų reikalavimų ir tvarkos, ir atitinkamiems pareigūnams ar teismams, nagrinėjant šias bylas, būtina atsižvelgti į aptartus išaiškinimus.

Kalbant apie objektyviųjų požymių ypatybes ir remiantis atitinkamų ATPK normų analize, pažymėtina, kad administraciniai teisės pažeidimai, už kuriuos taikomas teisės vairuoti atėmimas, beveik visais atvejais pasireiškia *aktyviais veiksmais*, t. y. transporto priemonės vairavimas įvairiais būdais, kurie pažeidžia įstatyme nustatytus draudimus, ir sąlyginai juos galima skirstyti taip: vairavimas, nesilaikant įstatymo nustatytų automobilių valstybinės numeracijos reikalavimų; vairavimas, viršijant nustatytą greitį; vairuotojo apsisukimas įstatymo draudžiamose vietose; praktinis vairavimo mokymas, instruktoriui esant neblaiviam; važiavimo per geležinkelio pervažas taisyklių pažeidimas; pasitraukimas iš eismo įvykio vietos.

Administraciniai teisės pažeidimai, pasireiškiantys *neveikimu*, sąlyginai skirstomi, esant tokiems požymiams: vairuotojų reikalavimų duoti kelių nevykdymas; sustojimas (stovėjimas) pažeidžiant atitinkamas taisykles (draudžiamose vietose, atitinkamu paros laiku ar pažeidžiant nustatytą atstumą); atitinkamų transporto priemonių nepraleidimas; apsvaigimo patikrinimo vengimas, t. y. neatliekami tam tikri būtini veiksmai; pakartotinis naudojimosi saugos diržais bei motociklo šalmais tvarkos pažeidimas, t. y. nevykdomas paliepimas, prisiegti saugos diržą ar užsidėti motociklininko šalną.

¹⁰⁶ LVAT 2008 m. vasario 13 d. nutartis administracinėje byloje Nr. N-444-215/2008 pagal V. Š. skundą dėl Šiaulių apygardos administracinio teismo nutarties.

Šiuo atveju pažymėtina, kad viena pagrindinių sąvokų – vairavimas, įstatymų, susijusių su šių pažeidimų reglamentavimu, nėra apibrėžta. Tačiau jos išaiškinimą randame teismų praktikoje,¹⁰⁷ kurioje pasakyta, kad dabartinės lietuvių kalbos žodynas žodį „vairuoti“ aiškina kaip valdymą vairu. Toks šio žodžio reikšmės pateikimas suponuoja išvadą, kad transporto priemonės vairavimas nėra privalomai sietinas su automobilio vidaus variklio užvedimu, kurio pagalba ir varoma transporto priemonė. Taigi, sprendžiant dėl vairavimo fakto nustatymo, teismų praktikoje remiamasi lingvistine žodžio „vairuoti“ prasme. Vairavimo <...> veika nesiejama su nuvažiuotu atstumu, o šios normos taikymui pakanka konstatuoti, kad transporto priemonė judėjo valdoma administracinėn atsakomybėn patraukto asmens.

Šiame kontekste tikslinga aptarti požymio – neblaivumo (girtumo) patikrinimo vengimas – kai kurias taikymo ir aiškinimo ypatybes. Šis požymis nustatytas ATPK 126 straipsnio 4 dalyje, kurioje neblaivumo patikrinimo vengimas yra viena iš alternatyvių veikų, už kurią gali būti taikoma sankcija – bauda su teisės vairuoti atėmimu nuo 24 iki 36 mėnesių. Kaip matyti, ši veika gan esmingai riboja asmens teisę vairuoti. Patikrinimo vengimo sąvoka taip pat nėra apibrėžta įstatymo, bet buvo analizuojama teismų praktikoje,¹⁰⁸ kurioje buvo pažymėta, kad praktikoje neblaivumo patikrinimo vengimu buvo pripažįstama gan įvairi veika. Todėl svarbu, nustatant minėtą požymį, atsižvelgti į teismo išaiškinimus, kurių pagrindu sąlyginai galima išskirti šias taisykles: 1) neblaivumo (girtumo) patikrinimo vengimu pirmiausia laikytini bet kokie veiksmai ar neveikimas, kuriais vairuotojas išreiškia savo valią (apsisprendimą, veikia sąmoningai) nesitikrinti; 2) vien tik atsisakymas tikrintis girtumą alkokosteriu gali būti kvalifikuojamas kaip patikrinimo vengimas; 3) turi būti atsižvelgiama į atitinkamos bylos aplinkybes (pvz., ar vairuotojas privalėjo būti pristatomas į atitinkamą įstaigą ar ne), vertinant konkrečius veiksmus kaip girtumo patikrinimo vengimą; 4) kai vairuotojas dėl objektyvių priežasčių (pvz., dėl tam tikros būsenos) negali atlikti būtinų neblaivumo tikrinimo veiksmų, jis negali būti laikomas vengiančiu patikrinimo, o turi būti pristatomas medicininei apžiūrai; 5) negalima laikyti asmenį vengiančiu neblaivumo patikrinimo ir tais atvejais, jei asmens neblaivumas (jo laipsnis) vis dėl to yra nustatomas; 6) teismas pažymėjo,¹⁰⁹ jog yra formuojama praktika, kad asmenys, vengę pasitikrinti neblaivumą, negali būti prilyginami asmenims, vairavusiems transporto priemones, apsvaigus nuo alkoholinių gėrimų, narkotinių ar psichotropinių medžiagų, priešingu atveju minėta situacija būtų traktuotina kaip administracinės atsakomybės plečiamas aiškinimas.

Apibendrinant, pastebėtina, kad nors Vyriausiojo administracinio teismo išaiškinimai yra reikšmingas šaltinis, formuojant vienodą atitinkamų normų taikymo praktiką, vis dėl to sąvokos,

¹⁰⁷ LVAT 2007 m. spalio 17 d. Apibendrinimas, 4.1.1. dalis.

¹⁰⁸ LVAT 2007 m. spalio 17 d. Apibendrinimas, 4.2 dalis.

¹⁰⁹ LVAT 2007 m. gruodžio 17 d. nutartis administracinėje byloje Nr. N³-1943-07 pagal S. K. skundą dėl Šiaulių apygardos administracinio teismo nutarimo.

nustatančios vienus iš esminių požymių, lemiančių asmens patraukimo administracinėn atsakomybėn pagrindus ir atitinkamų sankcijų skyrimą, turėtų būti įtvirtintos įstatyme, konkrečiai apibrėžiančiame šių sąvokų reikšmingus elementus ir ypatybes.

Aptariant administracinių teisės pažeidimų sudėties objektyviusius požymius atkreiptinas dėmesys į naują sąvoką, įtvirtintą ATPK - tai chuliganiškas vairavimas (124² str. 2 d., 124² str.4 d.). Atsižvelgiant į šios sąvokos turinyje nustatytus esminius požymius - kelių eismo taisyklių pažeidimas dėl chuliganiškų *paskatų*; keliantis pavojų eismo saugumui arba savo ar kitų žmonių saugumui – pastebėtina, kad šiuo atveju įstatymų leidėjas akcentuoja veikos subjektyvųjį požymį, t. y. tiesiogiai įvardija sudėtyje nusižengimo motyvus. Minėta sąvoka yra vertinamoji, t. y. kiekvienu konkrečiu atveju, taikant minėtą norma, pareigūnui (šiuo atveju policininkui) reikės nustatyti atitinkamus kriterijus, kuriais remiantis, bus vertinama, ar asmuo pažeidė nustatytus reikalavimus iš chuliganiškų paskatų (motyvų) ar ne. Formaliai terminai chuliganizmas (chuliganiškos paskatos) buvo apibrėžti baudžiamojoje teisėje, kurioje taip buvo įvardijama chuliganizmo sudėtis (dabar – viešosios tvarkos pažeidimas, Baudžiamojo kodekso 284 str.¹¹⁰). Šios sąvokos esminiai požymiai – tyčiniai veiksmai; šiurkščiai pažeidžiantys viešąją tvarką; rodantys aiškia nepagarbą visuomenei. Galima teigti, kad tokia formuluotė pagal savo turinį – vairavimas dėl chuliganiškų paskatų – apima požymius, būdingus kitiems kelių eismo taisykles pažeidžiantiems administraciniams nusižengimams. Pavyzdžiui, pavojingas vairavimas (124⁴ str. 1 d.), arba pavojingas vairavimas, esant vairuotojams neblaiviams (124² str. 3 d.), ar nustatyto greičio viršijimas daugiau nei 50 km/h (124 str. 6 d.) ir kitas veikas galima įvertinti kaip tyčinius ir šiurkščius veiksmus, keliančius pavojų eismo, savo ar kitų asmenų saugumui. Dėl tokio turinio neapibrėžtumo terminas „chuliganizmas“ buvo eliminuotas iš baudžiamosios teisės (kaip minėta, dabar įtvirtinta sąvoka – viešosios tvarkos pažeidimas).

Viena vertus, atsižvelgiant į šiandieninę situaciją keliuose, didėjantį atitinkamų pažeidimų skaičių, neatsakingą asmenų, vairuojančių padidinto pavojaus šaltinį, elgesį, neadekvatų savo galimybių įvertinimą, minėtos sąvokos įvedimas yra pagrįstas ir būtinas, bet kita vertus, vertinamųjų sąvokų įtvirtinimas sąlygoja jų tikslesnį ir išsamesnį reglamentavimą, t. y. šiuo atveju, manytina, turi būti nustatyti tam tikri kriterijai, kuriais remiantis, būtų įvertinama, ar šie administraciniai teisės pažeidimai padaryti dėl chuliganiškų paskatų ar ne. Pavyzdžiui, remiantis teismų praktika, galima išskirti tokius minėtos sąvokos požymius: chuliganiškas manevravimas, chuliganiškas manevravimas stovėjimo aikštelėj;¹¹¹ be to, kiekvienu konkrečiu atveju vertinant šio administracinio teisės pažeidimo *motyvus* (pvz., pažeidėjo pavojingas manevravimas, skubant į namus pas sunkiai sergantį šeimos narį, netraktuotinas chuliganišku vairavimu ir pan.).

¹¹⁰ Valstybės žinios, 2000, Nr. 89-2714.

¹¹¹ Plungės rajono apylinkės teismo 2008 m. sausio 21 d. nutarimas administracinėje byloje Nr. A2.6.-81-669-2008.

Tikslinga trumpai aptarti aptariamų veikų atirbojimą nuo kai kurių kitų teisės pažeidimų. Pažymėtina, kad beveik visos šių veikų sudėtys sukonstruotos kaip formalios ir tik trimis atvejais kelių eismo taisyklių pažeidimų sudėtys yra materialios: pažeidimas, sukėles kitų asmenų nežymų sveikatos sutrikdymą (127 str. 1 d.); pažeidimas, sukėles kitų asmenų turto sugadinimą (127 str. 2 d.); pažeidimas neblaivių ar apsvaigusių vairuotojų, sukėles kitų asmenų turto sugadinimą ar nežymų sveikatos sutrikdymą (127 str. 3 d.).

Atkreiptinas dėmesys, kad veikos, padarytos vairuojant transporto priemones ir sukėlusios padarinius (nežymų sveikatos sutrikdymą ar turto sugadinimą), arba minėtos veikos, padarytos apsvaigus nuo alkoholio, gali būti pagrindu ir baudžiamajai atsakomybei atsirasti (Baudžiamojo kodekso 281 straipsnio 1-6 dalys).¹¹² Abiejų kodeksų veikos, bendrąja prasme, pasireiškia taisyklių bei reikalavimų, užtikrinančių saugų kelių transporto funkcionavimą, pažeidimu, pavyzdžiui, tas kas vairuodamas kelių transporto priemones, pažeidė kelių eismo saugumo ar transporto priemonės eksploatavimo taisykles ir dėl to įvyko eismo įvykis <...> (BK 281 str. 1d.); tas, kas vairavo kelių transporto priemonę, būdamas apsvaigęs nuo alkoholio, narkotinių, psichotropinių ar kitų psichiką veikiančių medžiagų ir pažeidė kelių eismo saugumo taisykles <...> (BK 281 str. 2 d.); taip pat pažymėtina minėtų veikų padarymo kaltės forma – pažeidimai padaryti dėl neatsargumo (BK 281 str.7 d.).

Vienas esminių kriterijų, kuriuo vadovaujantis atirbojamos minėtos nusikalstamos veikos nuo eismo saugumo taisyklių pažeidimų, už kuriuos taikoma administracinė atsakomybė, – tai minėtų veikų sąlygoti padariniai: žmogaus sveikatos sutrikdymo mastas (nežymus sveikatos sutrikdymas, ATPK 127 str. 1 d. ir nesunkiai sutrikdyta kito žmogaus sveikata, BK 281 str. 1 d. arba net žmogaus žūtis, BK 281 str. 5 d.); turtinės žalos dydis (turto sugadinimas, ATPK 127 str. 2 d. ir didelė turtinė žala, BK 281 str. 2 d.). Pastebėtina, kad baudžiamojo kodekso minėto straipsnio taikymo tikslais, laikoma, kad asmuo yra apsvaigęs nuo alkoholio, kai jo kraujyje yra 0,4 promilės (nežymus girtumo laipsnis) ir daugiau alkoholio (BK 281 str.8 d.). Kaip minėta anksčiau, sveikatos sutrikdymo mastas, t. y. nežymiai ar nesunkiai sutrikdyta žmogaus sveikata, yra nustatomas, remiantis Sveikatos sutrikdymo masto taisyklėmis.¹¹³ Remiantis išdėstytu, darytina išvada, kad padarinių sunkumas leidžia atirboti minėtas veikas ir nuspręsti taikytinos atsakomybės klausimą ir atitinkamai sankcijos griežtumą. Administracinės atsakomybės taikymo teisinės pasekmės - šiuo atveju – bauda arba laikinas teisės vairuoti atėmimas, baudžiamosios atsakomybės atveju - bauda arba teisės dirbti atitinkamą darbą atirbojimas, arba laisvės atirbojimo bausmė (areštas ar net laisvės atėmimas).

¹¹² *Ibid.*

¹¹³ Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro, Lietuvos Respublikos teisingumo ministro ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ministro 2003 gegužės 23 d. įsakymas Nr. V-298/158/A1-86 „Dėl sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklių patvirtinimo.“ Valstybės žinios, 2003, Nr. 52-2357.

3.2. TEISĖS VAIRUOTI TRANSPORTO PRIEMONES ATĖMIMAS: ŠIOS NUOBAUDOS SKYRIMO YPATYBĖS.

Pažymėtina, kad didesnė dalis aptariamų pažeidimų, nagrinėjant juos teisme ir taikant teisės vairuoti atėmimą, yra susijusios su skundais dėl paskirtų nuobaudų griežtumo (švelnumo).¹¹⁴ Todėl tinkamas teisės normų, reguliuojančių administracinių nuobaudų parinkimą ir skyrimą, taikymas yra itin reikšmingas. ATPK nenustato konkrečių specialiosios teisės atėmimo (čia: ir teisės vairuoti atėmimo), kaip administracinė nuobaudos, skyrimo taisyklių. Svarbu pažymėti, kad šiuo atveju yra taikomos bendrosios nuobaudų skyrimo taisyklės, kurios yra nustatytos ATPK 30¹ straipsnyje. Skiriant nuobaudą, atsižvelgiama į padaryto teisės pažeidimo pobūdį, pažeidėjo asmenybę bei atsakomybę lengvinančias ir sunkinančias aplinkybes, jų sąrašas nustatytas šio kodekso 31 ir 32 straipsniuose. Tai pat Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas yra nurodęs, kad ši nuobauda turėtų būti skiriama vadovaujantis tais pačiais principais, kuriais yra parenkamas baudos dydis (ATPK 30² str.), t. y. visų pirma orientuojantis į sankcijos vidurkį.¹¹⁵

Kaip minėta – teisės atėmimo vairuoti nuobauda pagal savo turinį yra gan griežta, esmingai ribojanti asmens galimybę naudotis atitinkama specialiąja teise, kita vertus, ši nuobauda yra skiriama už pavojingus, socialiai žalingus, visuomenei grėsmę keliančius nusižengimus eismo saugumo srityje. Todėl, skiriant šią sankciją, būtina ne tik užtikrinti asmens teisių apsaugą, bet ir atitinkamu pagrindu nuobaudas diferencijuoti ir jas taikant, užtikrinti asmens interesų ir administracinės nuobaudos siekiamų tikslų pusiausvyrą.

Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs, kad konstitucinis teisingumo principas reikalauja nustatomas sankcijas už teisės (taigi ir skiriamas administracines nuobaudas) diferencijuoti taip, kad jas taikant būtų galima atsižvelgti į teisės pažeidimo pobūdį, į atsakomybę lengvinančias ir kitas aplinkybes, kad atsižvelgiant į tai būtų galima skirti mažesnę nuobaudą nei sankcijoje numatytoji minimali.¹¹⁶ Šis konstitucinis principas yra įtvirtintas ATPK 30¹ straipsnyje.

Analizuojant šių administracinių teisės pažeidimų bylas, sąlyginai galima išskirti tokias aplinkybes, kurias teismai dažniausiai laikė reikšmingomis, taikant minėtą straipsnį ir skiriant

¹¹⁴ Remiantis peržiūrėtomis bylomis, pastebėtina, kad beveik visais atvejais asmenys kreipėsi dėl paskirtos nuobaudos sušvelninimo, t. y., kad būtų atitinkamai sumažintas teisės vairuoti transporto priemonės terminas arba kad ši nuobauda nebūtų skiriama, paliekant tik baudą.

¹¹⁵ LVAT 2007 m. rugpjūčio 31 d. nutartis administracinėje byloje Nr. N-1-1524/2007 pagal A. M. skundą dėl Vilniaus apygardos administracinio teismo nutarties.

¹¹⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. sausio 26 d. nutarimas „Dėl alkoholio kontrolės įstatymo 1 straipsnio 4 dalies (1997 m. liepos 2 d. redakcija), 2 straipsnio 1 dalies (1995 m. balandžio 18 d. redakcija) 3 straipsnio 1 dalies 2 punkto (1995 m. balandžio 18 d. redakcija), 4 straipsnio 2 dalies (1998 m. gruodžio 10 d. redakcija), 13 straipsnio (2000 m. liepos 18 d. redakcija), 30 straipsnio 1 dalies (1997 m. liepos 2 d. redakcija) bei 44 straipsnio 4 dalies (2002 m. birželio 20 d. redakcija) ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. sausio 22 d. nutarimu Nr. 67 „Dėl alkoholio produktų gamybos licencijavimo taisyklių patvirtinimo“ patvirtintų alkoholio produktų gamybos licencijavimo taisyklių 7 bei 9 punktų (2001 m. sausio 22 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai. Valstybės žinios, 2004, Nr. 15-465.

švelnesnę administracinę nuobaudą nei buvo numatyta sankcijoje – žymiai sumažinant teisės vairuoti atėmimo terminą arba neatimant teisės vairuoti:

- 1) kaltininkas nuoširdžiai gailisi; 2) teisė vairuoti yra susijusi su tiesioginėmis darbinėmis pareigomis, t. y. susijusi su pragyvenimo šaltiniu; 3) teigiamai charakterizuojamas; 4) nėra baustas už kelių eismo pažeidimus arba yra baustas, bet nuobaudų taikymo senatis jau išnyko; 5) sunki materialinė (turtinė) padėtis (išlaikomi ar studijuojantys vaikai, mažos pajamos ir pan.); 6) sveikatos būklė; 7) artimųjų sveikatos būklė (sergantys tėvai, seneliai ir pan.); 8) pažeidėjo gyvenamosios vietos geografinė padėtis (atitinkamą atstumą iki darbo vietos, lemiantis teisės vairuoti poreikį); 9) eismo įvykis nesukėlė pasekmių (nesukėlė pavojaus kitiems eismo dalyviams, nelėmė turto sugadinimo ir pan.)¹¹⁷.

Atsižvelgiant į Lietuvos Vyriausiojo teismo praktiką dėl ATPK 30¹ straipsnio taikymo, galima teigti, kad šiuo atveju jo pozicija yra priešinga ir visos nurodytos aplinkybės neturi būti laikomos pagrindu skirti švelnesnę ar apskritai neskirti administracinės nuobaudos. Teismas ATPK 30¹ straipsnio taikymą sieja su ypatingais, išimtiniais atvejais, kai nustatomas kompleksas faktinių duomenų, bylojančių asmens, kurio atžvilgiu taikomos administracinio poveikio priemonės, naudai.

Aiškinant minėtos normos taikymą, galima sąlyginai išskirti tokias teismo akcentuotas ypatybes:

- 1) ATPK 30¹ straipsnis neturėtų būti taikomas, jei nustatytos atsakomybę už administracinį teisės pažeidimą sunkinančios aplinkybės¹¹⁸ (pvz., teistas ar byloje yra duomenų, kad asmuo sistemingai pažeidinėja kelių eismo taisykles ir kt.); 2) teisės vairuoti turėjimo būtinumas darbinėms funkcijoms ar profesinei veiklai vykdyti savaime negali lemti švelnesnės administracinės nuobaudos taikymo,¹¹⁹ priešingai, teismas pabrėžė, kad asmenys, kurių darbas tiesiogiai ar ne, susijęs su vairavimu, turi būti ypač atsakingi ir nedaryti tokių pažeidimų, kurie galėtų lemti specialiosios teisės netekimą; 3) asmenų šeimyninė ar turtinė padėtis (išlaikomi vaikai, šeimos narių sveikatos būklė, pensijinio amžiaus tėvų išlaikymas, mokami mokesčiai ir panašiai) tokio pobūdžio bylose nėra laikomos išskirtinėmis, ypatingomis aplinkybėmis, bet į jas gali būti atsižvelgiama individualizuojant pažeidėjui skiriamą nuobaudą sankcijos ribose.¹²⁰

Kita vertus, skirtingos bylos neprivalo būti sprendžiamos vienodai. Konkrečiose bylose gali skirtis paminėtų aplinkybių konkretus turinys, jų kiekybinis ir kokybinis pobūdis, gali

¹¹⁷ Telšių rajono apylinkės teismo 2008-09-9 d. nutarimas adm. byloje Nr. A6-486-671/2008; Telšių rajono apylinkės teismo 2008-08-05 d. nutarimas administracinėje byloje Nr. A6-396-187/2008; Plungės rajono apylinkės teismo 2008-01-21 d. nutarimas administracinėje byloje Nr. A2.6.-81-669-2008.

¹¹⁸ LVAT 2008 m. sausio 24 d. nutartis administracinėje byloje Nr. N-444-63/08 pagal S. K. skundą dėl Pakruojo rajono apylinkės teismo nutarimo.

¹¹⁹ LVAT 2008 m. gruodžio 17 d. nutartis administracinėje byloje Nr. N-444-400/2008 pagal F. J. skundą dėl Vilniaus apygardos administracinio teismo nutarties.

¹²⁰ LVAT 2007 m. spalio 17 d. Apibendrinimas, 9.3 dalis.

būti nustatyta ne viena atsakomybę švelninanti aplinkybė, gali būti nustatytos ir kitos teisiškai reikšmingos aplinkybės. Pavyzdžiui, vienoje iš bylų teismas nustatė,¹²¹ kad administracinėn atsakomybėn patrauktas asmuo vairavo neblaivus (nustatytas vidutinis girtumo laipsnis) ir policijos pareigūno buvo nubaustas bauda ir teisės vairuoti atėmimu aštuoniolikai mėnesių. Vyriausiasis administracinis teismas, atsižvelgdamas į tai, jog pagal byloje esančius duomenis minėtas asmuo ir jo sutuoktinė yra II grupės invalidai, pažeidėjas nuoširdžiai gailisi, išklaušė specialų kursą apie alkoholio žalą, gyvenamojoje vietoje jis charakterizuojamas teigiamai, nėra anksčiau baustas už analogiškus pažeidimus ir į tai, jog teisės atėmimas vairuoti apsunkintų pažeidėjui galimybę tinkamai rūpintis savo ir sutuoktinės sveikata, vadovaudamasis ATPK 30¹ straipsniu, sutrumpino administracinėn atsakomybėn patrauktam asmeniui paskirtą teisės vairuoti transporto priemones atėmimą nuo 18 iki 9 mėnesių.

Apibendrinant, pažymėtina, kad tik konkrečioje byloje įvertinus visą bylos medžiagą, atsižvelgiant į administracinių nuobaudų taikymo tikslus, padaryto teisės pažeidimo pavojingumą, Lietuvos administracinio teismo praktikoje suformuluotas teisės normų taikymo ir aiškinimo taisyklės, būtinybę užtikrinti teisės pažeidimo ir skiriamos už jį nuobaudos proporcingumą ir adekvatumą, teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principų įgyvendinimą, galima nustatyti, ar yra pagrindas skirti mažesnę nuobaudą nei sankcijoje numatyta minimali arba paskirti švelnesnę nuobaudą nei numatyta sankcijoje, arba visai neskirti administracinės nuobaudos. Kiekvienas toks sprendimas privalo būti tinkamai motyvuotas.¹²²

3.3. PROCESINĖS UŽTIKRINIMO PRIEMONĖS - PRIVERSTINIO TRANSPORTO PRIEMONĖS NUVEŽIMO – TAIKYMO YPATYBĖS IR PROBLEMATIKA

Kaip minėta, administracinės nuobaudos yra tam tikro negatyvaus pobūdžio priemonės, priverčiančios asmenį, pažeidusį nustatytas taisykles ir reikalavimus, vykdyti, įstatymo nustatytais pagrindais ir tvarka, pareigas ir paliepinimus, kurie gan esmingai riboja nusižengusių asmenų atitinkamas teises ir tam tikra prasme laisvę. Šiais suvaržymais yra siekiama svarbių ir reikšmingų tikslų – teisėtai ir pagrįstai nubausti pažeidėją, užkirsti kelią labiau pavojingų veikų atsiradimo galimybei, preventyviai išpėti kitus visuomenės narius dėl galimų administracinių teisės pažeidimų ir teisinių pasekmių. Todėl labai svarbu, kad minėti tikslai būtų pasiekti ir atitinkamomis priemonėmis būtų užtikrintas jų įvykdymas. Kita vertus, bet kokios pažeidėjui taikomos negatyviosios sankcijos turi nepažeisti pamatinių teisės principų

¹²¹ LVAT 2007 m. kovo 2 d. nutartis administracinėje byloje Nr. N-1-453/2007 pagal I. S. skundą dėl Vilniaus apygardos administracinio teismo nutarties.

¹²² LVAT 2007 m. spalio 17 d. Apibendrinimas, 9.3 dalis, 8 punktas.

ir atitinkamai žmogaus teisių, taikant įstatymo nustatytus suvaržymus turi būti išlaikyta pusiausvyra tarp padaryto pažeidimo sunkumo ir atitinkamai taikomos sankcijos griežtumo. Tai yra, kaip ne kartą buvo akcentuota teismų praktikoje, negatyviosios teisinės pasekmės, kurias patiria pažeidėjas, turi būti adekvačios padarytam teisės pažeidimui.

Transporto priemonės priverstinis nuvežimas, esant įstatyme nustatytiems pagrindams ir sąlygoms, yra viena iš aptariamų administracinių teisės pažeidimų bylų teisenos užtikrinimo priemonių. Jos taikymo pagrindai nustatyti ATPK 269 straipsnis 7 dalyje, kurioje pasakyta, jog policijos pareigūnas turi teisę priverstinai nuvežti transporto priemonę, Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos nustatyta tvarka. Nuvežtą transporto priemonę leidžiama susigrąžinti (išskyrus atvejus, kai ji konfiskuojama) tik po to, kai sumokėta skirtoji bauda <...>. Remiantis minėta norma, galima teigti, kad viena vertus, tokia griežta teisinė priemonė yra pagrįsta, nes taikoma už šiurkščius ir pavojingus administracinius kelių eismo pažeidimus, siekiant užkirsti kelia pažeidėjui naudotis teise vairuoti, nes jis nesilaiko atitinkamų paliepiamų ir nevykdo pareigų. Pavyzdžiui, vairuojant transporto priemonę, esant vairuotojams neblaiviems (ATPK 126 str.) arba kelių eismo taisyklių pažeidimas, sukėlęs kitų asmenų nežymų sveikatos sutrikdymą (ATPK 127 str.), gali būti priverstinai nuvežta transporto priemonė. Tačiau, už minėtus kelių eismo pažeidimus įstatyme jau yra nustatytos atitinkamos sankcijos – bauda ir papildomai privalomas teisės vairuoti atėmimas, t. y. gan griežtas nubaudimas, kai pažeidėjas patiria ir materialinio pobūdžio pasekmes, ir teisės vairuoti apribojimą, t. y., asmuo bet koku atveju jau yra pakankamai suvaržomas, todėl kyla abejonių dėl minėtos užtikrinimo priemonės - transporto priemonės atėmimo – taikymo pagrįstumo ir proporcingumo nuobaudos siekiamiems tikslams, galima teigti, jog nubaudimo ribos nepagrįstai išplečiamos ir pažeidėjas priverstas patirti dar didesnius suvaržymus. Be to, pažymėtina, kad šiuo atveju aptariamoms normoms formuluotė „policijos pareigūnai turi teisę priverstinai nuvežti“ suponuoja išvadą, kad įstatymo leidėjo nėra imperatyviai nustatyta, kad atitinkamas pareigūnas bet koku atveju privalo, tik turi teisę priimti sprendimą, dėl minėtos teisinės užtikrinimo priemonės. Tačiau, kaip matyti iš praktinių pavyzdžių, policijos pareigūnų beveik visada, esant įstatyme nustatytiems pagrindams, priimamas sprendimas priverstinai nuvežti transporto priemonę.

Šiame kontekste svarbi teismo praktika,¹²³ kurioje buvo nagrinėjamas ATPK 269 straipsnio 7 dalies¹²⁴ taikymo ir aiškinimo klausimas. Teismo buvo konstatuota, pirmiausia, kad transporto priemonės nuvežimas ir jos negrąžinimas iki tol, kol bus sumokėta paskirta

¹²³ LVAT 2008 m. rugsėjo 4 d. nutartis administracinėje byloje Nr. N-444-3836/2008 pagal A. B. skundą dėl Utenos rajono apylinkės teismo nutarimo; LVAT 2008-09-26 d. nutartis administracinėje byloje Nr. N-444-4295/2008 pagal A. K. skundą dėl Šilutės rajono apylinkės teismo nutarimo.

¹²⁴ Valstybės žinios, 2008, Nr. 81-3181.

bauda, labai suvaržo transporto priemonės savininko ir (arba) teisėto valdytojo teises, nes šie asmenys negali jos naudoti ir valdyti pagal paskirtį, negali faktiškai perduoti ją naudoti pagal paskirtį kitiems asmenims, suvaržomos jų disponavimo minėta priemone teisės (pvz., transporto priemonė jau perleista naujam savininkui ir pan.), nors tiesioginė grėsmė eismo ir žmonių saugumui jau pašalinta (transporto priemonė nuvežta iš eismo įvykio vietos); antra, asmens teisės suvaržomos net ir tais atvejais, kai sankcijoje, dėl kurios transporto priemonė nuvežama, nenumatyta minėtos priemonės konfiskavimas; trečia, ATPK 269 straipsnyje 7 dalyje imperatyviai nustatytas reikalavimas nepalieka teismui jokios diskrecijos teisės nurodyti grąžinti transporto priemonę iki tol, kol nustatyta įstatyme (iki baudos sumokėjimo); ketvirta, atsižvelgiant į tai, jog konstitucinės justicijos byloje,¹²⁵ ATPK 269 straipsnio 4 dalies nuostata dėl vairuotojo pažymėjimo negražinimo iki bus sumokėta bauda buvo pripažinta prieštaraujančia teisinės valstybės principui, teismo nuomone, transporto priemonės negražinimas šiuo iki bus sumokėta bauda šiuo atveju suinteresuotų asmenų teises suvaržo dar labiau. Atsižvelgiant į minėtus argumentus, teismas kreipėsi į Konstitucinį Teismą dėl aptariamą normą atitikties teisinės valstybės ir proporcingumo principo, teismo išimtinių įgaliojimų vykdyti teisingumą.

Šiame kontekste manytina, kad kelia abejonių ne tik ATPK 269 straipsnio 7 dalies dėl transporto priemonių negražinimo, kol bus sumokėta bauda, teisėtumas ir pagrįstumas, bet ir su minėta norma susijęs kitas įstatymo nustatytas imperatyvus reikalavimas – išlaidas, susijusias su priverstiniu transporto priemonės nuvežimu į transporto priemonės stovėjimo aikštelę <...> ir jos saugojimu transporto priemonės stovėjimo aikštelėje, ūkio subjektui transporto priemonės savininkas ir jos valdytojas atlygina solidariai¹²⁶ (Saugaus eismo automobilių keliais įstatymas, 33 str. 6 d.). Taikant transporto priemonės priverstinį nuvežimą ir atlikus tam tikras procedūras, užpildomas atitinkamas aktas, nuvežimas registruojamas žurnale (Transporto priemonės nuvežimo ir važiuoklės užblokavimo instrukcija, 13 p.).¹²⁷ Pagal šios instrukcijos 13 punktą, priverstinai nuvežta transporto priemonė yra laikoma atitinkamoje policijos įstaigos saugomoje vietoje arba pagal minėtos įstaigos sutartį su kitais subjektais – jų saugomoje teritorijoje (Transporto priemonių priverstinio nuvežimo ir važiuoklės užblokavimo tvarka, 12 p.).¹²⁸ Kaip minėta, įstatymo nustatyta, kad pažeidėjas (savininkas ar valdytojas) už transporto priemonės nuvežimą ir laikymą moka atitinkamą mokestį, kuris, remiantis nustatytais tarifais, yra nemažas ir

¹²⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 spalio 2 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 269 straipsnio 4 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai.“ Valstybės žinios, 2001, Nr. 85-2977.

¹²⁶ Valstybės žinios, 2000, Nr. 92-2883.

¹²⁷ Valstybės žinios, 2004, Nr. 98-3680.

¹²⁸ Valstybės žinios, 2001, Nr. 101-3604.

priverčia asmenį patirti gan didelius materialinius nuostolius. Pavyzdžiui, vilkiko iškvietimas automobilio priverstiniam nuvežimui – 60 Lt, už pirmą saugojimo parą taikomi valandiniai paslaugos tarifai (kai viena automobilio saugojimo valanda – 2 Lt) ne daugiau 15 Lt, už antrą ir kitas saugojimo paras taikomi paros paslaugos tarifai;¹²⁹ arba, minėtos bylos duomenimis,¹³⁰ pažeidėjas už priverstinį transporto priemonės saugojimą, išdėsčius baudos mokėjimą dvejims metams, jei mokestis nekils, turės mokėti 7300 Lt (pagal nustatytą paros tarifą 10 Lt).

Remiantis praktika, pažymėtina, kad pažeidėjai ne visada materialiai pajėgūs sumokėti paskirtas baudas, net ir jas išdėsčius atitinkamam laikotarpiui, be to, asmuo, norėdamas apskųsti pareigūnų veiksmus, remdamasis ATPK 271 straipsniu,¹³¹ dažniausiai kreipiasi dėl skundo parašymo į advokatą, todėl prie minėtų išlaidų gali būti pridedamos ir su advokato paslaugomis susijusios išlaidos; taip pat, turint omenyje, kad ir galėdamas sumokėti baudą, akivaizdu, kad pažeidėjas gali tai atlikti ne iš karto, bet per atitinkamą laiko tarpą, tai sąlygoja minėto mokesčio padidėjimą pinigine prasme. Kaip matyti, taikant minėtą administracinių bylų teisenos užtikrinimo priemonę, pažeidėjas yra priverstas ne tik mokėti įstatymo nustatytą baudą ir atitinkamą laiko tarpą nesinaudoti teise vairuoti transporto priemonę (pvz., už kelių eismo taisyklių pažeidimą, neblaivių vairuotojų, sukėlusį kitų asmenų turto sugadinimą, taikoma nuobauda - nuo 4000 iki 5000 Lt bauda su teisės vairuoti atėmimu nuo 36 iki 60 mėnesių, ATPK 127 str. 3 d.), bet dar papildomai moka gan didelį mokestį už priverstinai nuvežtą ir saugojamą transporto priemonę, t. y. minėtas mokestis atsiranda kaip neigiama pirmosios nuobaudos pasekmė. Galima teigti, kad pažeidėjas už vieną administracinę teisės pažeidimą priverstas mokėti du kartus, pirmą kartą įstatymo nustatytą pagrindu ir antrą kartą, kai įstatymas, nustatantis administracinės atsakomybės ribas ir atitinkamai pažeidimo sankciją, nenumato tokio mokėjimo (mokestis už priverstinį nuvežimą ir laikymą), manytina, dėl to asmuo patiria nepagrįstai didelius ir neproporcingus pažeidimui materialinius nuostolius.

Remiantis išdėstytu, manytina, kad ATPK 269 straipsnyje 7 dalyje nustatytas teisinis reglamentavimas pažeidžia teisinės pusiausvyros tarp minėto pažeidimo ir už jį skiriamos nuobaudos (čia: atitinkamos užtikrinimo priemonės) pusiausvyrą, t. y. administracinės atsakomybės proporcingumą. Todėl minėta norma turėtų būti keistina, pavyzdžiui, nustatant, kad esant įstatyme nustatytiems pagrindams ir sąlygoms, transporto priemonė gali būti priverstinai nuvežama ir ją leidžiama susigrąžinti po to, kai yra pašalinama *tiesioginė*

¹²⁹ Vilniaus miesto savivaldybės 2006 m. balandžio 26 d. sprendimas Nr. 1-1135.

¹³⁰ LVAT 2008 m. rugsėjo 4 d. nutartis administracinėje byloje Nr. N-444-3839/2008 pagal A. B. skundą dėl Utenos rajono apylinkės teismo nutarimo.

¹³¹ Kaip pastebėta iš darbo praktikos, šia norma beveik nesinaudojama, dažniausiai tokio pobūdžio bylose skundžiami administracinių teisės pažeidimų nutarimai, bet ne pareigūnų veiksmai.

grēsmē keliu eismo ir visuomenēs saugumui (pvz., po eismo įvykio transporto priemonē, atlikus procedūras, nuvežamą į tam tikrą vietą ir kitą dieną grąžinama).

3.4. TEISĖS VAIRUOTI TRANSPORTO PRIEMONES ATĖMIMO VYKDYMO PRADŽIA, KAI KURIOS TAIKYMO PROBLEMAS.

Vykdamant specialiosios teisės atėmimą – teisės vairuoti atėmimą – labai svarbu tiksliai ir aiškiai nustatyti, nuo kada asmuo laikomas netekęs specialiosios teisės (ir teisės vairuoti taip pat) ir kada jis vėl ją įgyja. Tai svarbu padaryti ne tik vykdyimo procese (tik iš asmens, netekusio teisės vairuoti, gali būti paimamas šią teisę patvirtinantis dokumentas – vairuotojo pažymėjimas, o paskirtam atėmimo terminui, paimti dokumentai grąžinami), bet ir sprendžiant atsakomybės už tam atitinkamų administracinių teisės pažeidimų padarymą klausimą. Pavyzdžiui, vienoje iš bylų, buvo nustatyta,¹³² kad asmuo administracinėn atsakomybėn buvo patrauktas nepagrįstai. Pirmą kartą, 2006-11-16 d., pritaikant nuobaudą – teisės vairuoti atėmimą 36 mėnesiams, šis nutarimas buvo apskūstas. Iš pažeidėjo nebuvo paimtas vairuotojo pažymėjimas ir jam nebuvo pranešta apie pažymėjimo atidavimą, taip pat nebuvo sprendžiama ir dėl laikinojo leidimo vairuoti. Antrą kartą – buvo patrauktas administracinėn atsakomybėn 2007-03-01 d., pareigūnams nustačius, kad asmuo vairavo be teisių. Vyriausiasis teismas konstatavo, kad nėra minėto administracinio nusižengimo sudėties, antruoju atveju asmuo negalėjo būti traukiamas administracinėn atsakomybėn, nes, remiantis bylos aplinkybėmis – pirmojo nutarimo apskūdimas - teisės vairuoti atėmimo terminas turėjo būti skaičiuojamas iki bus priimtas sprendimas dėl skundo.

Nutarimo atimti specialiąją teisę (čia: teisę vairuoti transporto priemones) terminų skaičiavimą reglamentuoja ATPK 330 straipsnis. Tačiau šio straipsnio pirmoji dalis, kuri nustato, nuo kada asmuo laikomas netekęs specialiosios teisės (transporto priemonių vairuotojai, orlaivio įgulos nariai, laivų vairuotojai ir kiti, įgiję specialiąją teisę, ir asmenys, apsvaigę nuo alkoholinių gėrimų ar kitų asmens psichiką veikiančių medžiagų) yra suformuluota neaiškiai ir ne visai tiksliai. Todėl Vyriausiasis administracinis teismas išaiškino,¹³³ kad asmenys, išvardinti ATPK 330 straipsnyje, tarp jų ir netekę teisės vairuoti, jei buvo nustatyta, kad atitinkamas pažeidimas buvo padarytas, vairuotojams esant apsvaigus nuo alkoholio ar kitų psichiką veikiančių medžiagų, laikomi netekę specialiosios teisės nuo nutarimo atimti šią teisę priėmimo dienos nepriklausomai nuo to, ar jie apskūdė šį nutarimą, ir jiems negali būti taikomos ATPK 269 straipsnio nuostatos dėl laikinojo leidimo naudotis atimta teise išdavimo. Taip pat teismas nurodė, kad ši taisyklė yra *išimtis*. Iš bendro pobūdžio taisyklių ATPK 304 straipsnis 2 dalis. Pastebėtina, kad paminėtas teisės normų

¹³² Žiūrėti LVAT 2007 gruodžio 17 d. nutartį administracinėje byloje Nr. N³-1943-07.

¹³³ LVAT 2002 kovo 27 d. konsultacija Nr. 12-K, Administracinių bylų praktika Nr. 3, 2002, p. 257; LVAT 2008 m. spalio 10 d. nutartis administracinėje byloje Nr. N-444-844/2008 pagal A. L. skundą dėl Varėnos rajono apylinkės teismo nutarimo.

išaiškinimas yra nustatytas ir Kelių eismo taisyklių administracinių teisės pažeidimų bylų nagrinėjimo instrukcijoje.¹³⁴ Šios instrukcijos 19 punkte nustatyta, kad priėmus nutarimą skirti teisės vairuoti transporto priemonės atėmimą už vairavimą esant vairuotojui neblaiviam ar apsvaigusiam, negali būti išduodamas ir pratęsimas laikinas leidimas vairuoti

Šiuo atveju svarbu atkreipti dėmesį į teismo minėtus ATPK straipsnius, kurie yra glaudžiai susiję ir turi būti aiškinami ir taikomi sistemiškai. ATPK 269 straipsnyje 4 dalis nustato pagrindus, kada paimamas vairuotojo pažymėjimas ir išduodamas laikinas leidimas vairuoti, kuris turi būti pratęsimas, jei paduodamas atitinkamas skundas. Taip pat pažymėtina teisės vairuoti atėmimo vykdymo tvarka, kuri nustato, jog apskundus nutarimą skirti administracinę nuobaudą, nutarimo vykdymas turi būti sustabdomas, t. y. ir kai priimamas nutarimas atimti teisę vairuoti transporto priemonės, jis negali būti vykdomas, jei vyksta apskundimo veiksmai (ATPK 304 str. 2 d.). Galima teigti, kad įstatyme nėra nustatyta jokių išlygų, minėtų teismo išaiškinimuose, todėl teisės vairuoti atėmimo termino pradžia (remiantis įstatymu) turi būti skaičiuojama nuo administracinio teisės pažeidimo nutarimo įsiteisėjimo, arba, jei paduodamas skundas, nuo tada, kai bus priimtas sprendimas dėl skundo.

Viena vertus, teismo išaiškinimas dėl nutarimo atimti specialiąją teisę netekimo momento ir jo nurodyta išimtis, netaikyti asmenims įstatymo normą dėl laikino leidimo vairuoti išdavimo, jei nustatytas girtumas, t. y. nesustabdyti minėtos nuobaudos vykdymą, yra pagrįstas ir nulemtas dabartinės padėties kelių eismo srityje. Kaip minėta, kelių eismo saugumo taisyklės yra bene dažniausiai šiuurkščiai ir pakartotinai pažeidžiamos, o pažeidėjai atitinkamai traukiami administracinė atsakomybė ir baudžiami administracine tvarka, šiame kontekste minėtos išlygos nebuvimas įstatyme, gali būti traktuotinas kaip įstatymo spraga. Tačiau, manytina, jog turėtų būti svarstoma, ar šios išlygos įtvirtinimas visada būtų pagrįstas. Pavyzdžiui, jei kelių eismo taisyklės pažeistos, esant vairuotojui nežymaus ar lengvo girtumo laipsnio ir toks nusižengimas konstatuotas pirmą kartą per 30 vairavimo stažo metų ir panašiai. Taigi ar atitiktų proporcingumo principą minėtos išimties taikymas – atitinkamą laiko tarpą net laikinai neleidžiant vairuoti administracinė atsakomybė traukiamiems asmenims.

Kita vertus, kaip minėta, administracinės nuobaudos – tarp jų ir teisės vairuoti atėmimas – yra gan griežtas nubaudimas, esmingai suvaržantis asmens galimybę naudotis įgyta specialiąja teise, kartais net įtakojantis tam tikra prasme pažeidėjo artimųjų interesus. Todėl, remiantis išdėstytu, konstituciniu valdžių padalijimo principu, Konstitucinio Teismo išvada, jog spragų įstatymuose pašalinimas yra įstatymo leidėjo prerogatyva,¹³⁵ teigtina, kad pats ribojimo pagrindas turi būti įtvirtintas tik įstatyme.

¹³⁴ Valstybės žinios. 2007, Nr.65-2544.

¹³⁵ Valstybės žinios, 1998, Nr. 85-2382.

Taip pat tik įstatymo turi būti nustatytos teisinės atsakomybės, ir administracinės taip pat, taikymo ribos, t. y. kiek ilgai, nuo kokio momento ir iki kada suvaržoma asmens galimybė naudotis specialiaja teise ir kitos neigiamų sankcijų taikymo esminės ypatybės. Remiantis išdėstytu, manytina, jog nors Vyriausiojo administracinio teismo išaiškinimai yra reikšmingi ir labai svarbūs, formuojant vienodą teismų praktiką ir užtikrinant efektyvų ir teisingą administracinių normų taikymą, vis dėl to asmens administracinę atsakomybę ir jos ypatybes nustatančios normos, tuo labiau *išimtis* iš bendrųjų taisyklių, šiuo atveju bloginanti traukiamo administracinės atsakomybės asmens padėtį, turi būti nustatytas ne instrukcijoje, bet tik įstatyme.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Išvados

1. Administracinių nuobaudų taikymo ištakos bendrąja prasme yra sąlygotos teisinės prievartos būtinumu. Socialinio santykio – asmens ir valstybės – dalyvių teisinio statuso ypatybės lemia esminis veiksnys – tai, kad teisinės prievartos taikymo monopolis gali būti tik valstybės prerogatyva, ir asmuo atitinkamai privalo paklusti, taikant tam tikrus reikalavimus ir paliepiamus.
2. Valstybė ir žmogus – tai subjektai, veikiantys savo teisinio statuso pagrindu. Analogiškai teisinei asmens padėčiai, jo administracinį teisinį statusą sudaro atitinkamų teisių ir pareigų vienovė, kurias jis įgyja ir turi, dalyvaudamas įvairiuose visuomeniniuose santykiuose. Tradiciškai teisinė atsakomybė (administracinė atsakomybė taip pat) yra traktuojama kaip prievartinė arba retrospektyvioji atsakomybė.
3. Teisinės prievartos taikymui būtinas pagrindas – teisės pažeidimas, kai valstybė turi teisę ir privalo, laikantis įstatymo nustatytų reikalavimų, atitinkamai suvaržyti individo teises ir net laikinai atimti galimybę naudotis tam tikromis teisėmis. Atitinkamai administracinės atsakomybės, kaip teisinės atsakomybės rūšies, taikymo pagrindas – tai administraciniai teisės pažeidimai tam tikrose valdymo srityse.
4. Administracinės atsakomybės institutas yra realizuojamas per atitinkamų priemonių – administracinių nuobaudų – sistemą. Administracinės nuobaudos yra suvokiamos kaip neigiamos teisinės sankcijos, kurios yra taikomos, siekiant dvejopų tikslų – įstatymo nustatyta tvarka nubausti pažeidėją, tuo pačiu užtikrinant traukiamo administracinės atsakomybės asmens teisių apsaugą, ir

auklėti kitus visuomenės narius, siekiant užkirsti kelią labiau pavojingiems teisės pažeidimams.

5. Asmens teisės tradiciškai, nors ir nevieningai, yra skirstomos į prigimtines ir pozityvias teises. Galima teigti, kad pozityvioji teisė yra laikytina asmens specialiosios teisės įgijimo pagrindu ir šaltiniu. Santykyje administracinė atsakomybė ir specialioji teisė, pažymėtina, jog specialiosios teisės atsiradimas yra realizuojamas teigiamo administracinio poveikio priemonėmis, tuo tarpu administracinė atsakomybė įgyvendinama specifinėmis neigiamojo administracinio poveikio priemonėmis.
6. Specialiosios teisės apribojimas ir atėmimas – tai neigiamo administracinio poveikio priemonė ir administracinės nuobaudos rūšis, taikoma, esant įstatyme nustatytiems pagrindams ir sąlygoms, kai atitinkama specialiaja teise naudojasi, nesilaikant administracinėse normose nustatytų reikalavimų, ar piktnaudžiaujant minėtomis teisėmis. Be to, remiantis atitinkamų normų analize, teigtina, kad specialiosios teisės atėmimo nuobauda dažniausiai taikoma už formaliosios sudėties veikas, tai yra, laikytina, kad vien tik tam tikrų taisyklių ir draudimų pažeidimas yra pavojingas visuomenei ir sudaro pagrindą laikinai apriboti asmens galimybę naudotis atitinkama specialiaja teise.
7. Teisės vairuoti transporto priemones atėmimas – tai administracinė nuobauda, taikoma už administracinius teisės nusižengimus, kurie pažeidžia vieną reikšmingiausių valstybės valdymo sferų transporto ir kelių ūkio srityje - kelių eismo saugumo reikalavimus ir tvarką.
8. Remiantis atitinkamų ATPK straipsniuose įtvirtintų veikų analize, pažymėtina, kad daugeliui minėtų veikų sudėčių yra būdingi bendrieji ir specialieji pažeidimo subjektą ir patį pažeidimą apibūdinantys požymiai, tai yra, tik atitinkama tvarka nustačius šiuos bendruosius ir ypatingus požymius, asmeniui gali būti taikoma teisės vairuoti transporto priemones atėmimo nuobauda.
9. Teisės vairuoti transporto priemones nuobauda skiriama, remiantis bendrosiomis administracinių nuobaudų skyrimo taisyklėmis, ir atitinkamai vykdoma pagal nustatytas bendrąsias administracines procesines normas, tačiau, minėtas skyrimo ir vykdymo procesas yra sąlygotas specifinių praktinių taikymo ypatybių.

Rekomendacijos

1. Vienas esminių ir specifinių administracinės atsakomybės bruožų – tai, viena vertus, administracinės teisinės prievartos taikymas, kuris gan detalčiai ir imperatyviai yra nustatytas įstatyme, pagrįstas būtinybe administracinio poveikio priemonėmis nubausti pažeidėją ir užkirsti kelią pavojingesniems teisės pažeidimas ir jų pasekmėms. Kita vertus, remiantis išdėstytu, teigtina, jog taikant administracinės atsakomybės priemones (šiuo atveju – atitinkamos teisės atėmimas) tam tikra prasme vykdomas teisingumas – nubaudžiami pažeidėjai ir atkuriami tam tikra prasme pažeista socialinė tvarka.

2. Pagal šiuo metu galiojantį administracinį teisinį reguliavimą, minėta svarbi funkcija, tradiciškai priskiriama teismams, daugeliu atvejų yra suteikta atitinkamoms valstybės įgaliotoms institucijoms (pareigūnams) ir tai lemia prieštaravimą konstitucinėms ir tarptautinėms normoms, įtvirtinančioms viešą ir nepriklausomą teisminį nagrinėjimą. Minėtas prieštaravimas teisinėmis priemonėmis palaiapsniui galėtų būti šalinamas. Pirmiausia, atsižvelgiant į gan didelį administracinių pažeidimų ir atitinkamai bylų skaičių, operatyvumo ir ekonomiškumo prasme, būtų netikslinga ir neefektyvu visas tokio pobūdžio bylas perduoti teisminėms institucijoms. Antra, turint omenyje administracinių teisės pažeidimų ir su jais susijusių teisinių santykių specifiškumą, turėtų būti kuriamos administracinės institucijos, pagal atitinkamas, administracine tvarka saugomas socialines sritis, kurioms įstatymo būtų suteiktos nepriklausomumo garantijos ir galimybės nagrinėti administracinių teisės pažeidimų bylas. Trečia, vienu iš kriterijų aptariamų bylų nagrinėjimo priskirimo teismams, galėtų būti ne tik sankcijos dydis (griežtumas), bet ir atitinkamos veikos ypatybės, esmingai sunkinančios pažeidėjo padėtį, lemiančios sudėtingesnę administracinio pažeidimo tyrimą ir vertinimą – 1) kai nustatomas pažeidėjo neblaivumas ar apsvaigimas; 2) administraciniai teisės pažeidimai, sukėlę nežymų sveikatos sutrikdymą arba turto sugadinimą.

3. Aptariama administracinė nuobauda - atitinkamos teisės atėmimas administracine tvarka - yra taikoma už veikas, pasireiškiančias taisyklių bei reikalavimų, užtikrinančių saugų tam tikrų socialinių sričių funkcionavimą, pažeidimu, taigi šių nuobaudų taikymo pagrindas turi būti apibrėžtas tiksliai, aiškiai ir nekelti abejonių. Be to, ši nuobauda yra neigiamo poveikio administracinė sankcija ir ją pritaikius, esmingai ribojamos asmens teisės, pažeidėjas priverčiamas gan ilgai nesinaudoti atitinkama teise, tam tikra prasme minėta nuobauda neigiamai įtakoja ir pažeidėjo

artimųjų interesus. Todėl ypač daug dėmesio ir reikšmės turėtų būti skiriama tam, kad ATPK normose, su šiuo kodeksu susijusiuose įstatymuose ir poįstatyminiuose teisės aktuose vartojamos sąvokos sutaptų, šalinant minėtuose teisės aktuose esančius prieštaravimus. Taigi sąvoka „lengvas kūno sužalojimas“ turi būti keistina į sąvoką „nežymus sveikatos sutrikdymas“, o sąvoka „avarinė situacija“ turėtų būti keistina į sąvoką „pavojinga situacija.“

4. Nustatant įstatyme atitinkamas sąvokas, kurios pagal savo pobūdį yra vertinamosios, o jų turinį sudarantys esminiai požymiai apima kitų tos pačios srities draudžiamų veikų elementus, turėtų būti tikslinamos ir konkretinamos, remiantis praktinio taikymo ir teismo išaiškinimų praktika (chuliganiškas vairavimas). Šiuo atveju pažymėtina, jog taip pat sąvokos, reikšmingos nustatant administracinės atsakomybės pagrindų esminius elementus, turėtų būti įtvirtinamos atitinkamose įstatymuose, o ne tik poįstatyminiuose teisės aktuose (vairavimas, neblaivumo patikrinimo vengimas).

5. Nustatant administracinės atsakomybės pagrindus ir sąlygas, ne mažiau svarbu tinkamai reglamentuoti ir šių nuobaudų teisėtą ir efektyvą užtikrinimą ir įgyvendinimą, nes kitaip visas administracinės atsakomybės institutas prarastų prasmę, nesant atitinkamo administracinių nuobaudų realizavimo mechanizmo - procesinių normų. Administracinių teisės pažeidimų bylų teisenos užtikrinimo procesinė priemonė – transporto priemonės priverstinis nuvežimas - yra papildomai taikoma pažeidėjui, siekiant užtikrinti, kad būtų pasiekti administracinių nuobaudų paskirimo tikslai. Tačiau, dabartinis minėtos užtikrinimo priemonės teisinis reglamentavimas kelia pagrįstų abejonių dėl aptariamų normų konstitucingumo ir adekvatumo padarytam pažeidimui, ta apimtimi, jog įstatyme nustatoma, kad priverstinai nuvežta transporto priemonė turi būti gražinama asmeniui tik sumokėjus baudą. Be to, įstatymų leidėjo nėra tinkamai sureguliuotas ir kitos normos, susijusios su administracinės sankcijos taikymu pirmuoju atveju, teisinis reglamentavimas – kai asmuo privalo mokėti už priverstinai nuvarytą ir saugomą transporto priemonę. Nors aptariami teisiniai santykiai nėra administracinės teisės dalykas, tačiau jie yra sąlygoti administracinės sankcijos taikymo ir sukelia pažeidėjui nepagrįstai didelius turtinius (materialinius) nuostolius. Remiantis išdėstytu, aptartas teisinis reguliavimas pažeidžia taikomos sankcijos ribas ir turi būti keistinas.

6. Taikant specialiosios teisės atėmimo nuobaudą – teisės vairuoti transporto priemones atėmimą - nėra nustatyta atskirų nuobaudos skyrimo taisyklių ir ji taikoma, remiantis bendraisiais administracinių nuobaudų skyrimo pagrindais. Atsižvelgiant į

tai, kad toks teisinis reglamentavimas lemia nevienodą aptariamą nuobaudos skyrimo praktiką, kuri sąlygoja situaciją, kai nėra pasiekiami administracinės nuobaudos paskyrimo tikslai. Taigi skiriant teisės vairuoti transporto priemones atėmimą, turi būti atsižvelgiama į atitinkamo teismo išaiškinimus ir rekomendacijas.

7. Administracinių nuobaudų – tarp jų ir teisės vairuoti transporto priemones atėmimo – vykdymas taip pat yra svarbi administracinės justicijos dalis, parodanti viso teisinio reguliavimo mechanizmo veiksmingumą ir galimybę paveikti žmonių elgesį. Pagal dabar galiojantį teisinį reglamentavimą, nėra tiksliai ir aiškiai nustatytas specialiosios teisės (taip pat ir teisės vairuoti transporto priemones) atėmimo termino skaičiavimas, tai yra, nuo kada tam tikri asmenys laikomi netekę specialiosios teisės ir kada ją vėl įgyja. Be to, minėtas netikslus reglamentavimas yra išaiškintas teismo praktikoje ir konstatuotas kaip atitinkama išimtis iš bendrosios taisyklės, nustatančios specialiosios teisės atėmimo vykdymo pradžios terminus. Tačiau toks išaiškinimas, atsižvelgiant į administracinės atsakomybės tikslus, Konstitucijos nuostatas ir tinkamai įvertinus visas traukiamo administracinės atsakomybės asmens patiriamas neigiamas pasekmes, negali būti laikomas teisiniu taikymo pagrindu, todėl aptariamasis reglamentavimas turėtų atitinkamai keistis.

SANTRAUKA

Magistro baigiamojo darbo tema: Teisės atėmimas pagal administracinę teisę.

Raktiniai žodžiai: teisinė atsakomybė, administracinė atsakomybė, administracinis teisės pažeidimas, administracinė nuobauda.

Šiame darbe nagrinėjamas administracinės nuobaudos – specialiosios teisės atėmimas pagal administracinę teisę.

Pirmiausia nagrinėjami administracinės atsakomybės teoriniai pagrindai, sąvoka ir sąlygos jai atsirasti, todėl pirmoje dalyje aptariamos tokios teisinės kategorijos kaip „teisinė prievarta“, „teisinė atsakomybė“, „teisės pažeidimas“, „administracinė atsakomybė ir jos priemonės“

Kitoje dalyje nagrinėjamas asmens teisės ir specialiosios teisės santykis, normos, reglamentuojančios administracinės nuobaudos - specialiosios teisės atėmimo - teisinius pagrindus ir ypatybes. Svarbu atkreipti dėmesį, kad administracinė nuobauda yra represinio pobūdžio ir sukelia asmeniui neigiamas teises pasekmes, todėl svarbu aiškiai ir tiksliai apibrėžti draudimus ir paliepiamus, suderinti normas tarpusavyje ir pašalinti nuostatų prieštaravimus, siekiant administracinėmis priemonėmis užtikrinti teisinės tvarkos ir asmens interesų pusiausvyrą. Be to, administracinės atsakomybės praktinio realizavimo problemškumą lemia ir tai, kad daugiausia administracinių nuobaudų skiria ne teismai, o įvairios įgaliotos vykdomosios valdžios institucijos (pareigūnai).

Toliau nagrinėjamos normos, reglamentuojančios administracinės nuobaudos – teisės vairuoti transporto priemones – taikymo pagrindus. Analizuojamos veikų, už kurias skiriama minėta administracinė nuobauda, juridinių sudėčių ypatumai, tam tikrų administracinių procesinių normų, užtikrinant ir vykdant teisės vairuoti transporto priemones atėmimą, taikymo problematika.

Galiausiai pateikiamos išvados ir rekomendacijos dėl administracinės atsakomybės priemonių atitinkamų administracinių nuobaudų keitimo, derinimo ir tikslinimo, kad taikant administracinę prievartą, būtų užtikrinta asmenų teisių ir laisvių apsauga ir teisinė tvarka.

SUMMARY

Graduate work for a Master's degree: "Deprivation of Rights in Accordance with Administrative Law".

Key words: legal responsibility, administrative responsibility, administrative offence, administrative penalty.

The administrative penalty – deprivation of special rights in accordance with administrative law – is analysed in this work.

Theoretical basis of administrative responsibility, the concept and conditions for its occurrence are analysed first, therefore such legal categories as "legal enforcement", "legal responsibility", "law offence", "administrative responsibility and its measures" are discussed in the first part.

The relation between personal rights and special rights, norms regulating legal background of administrative penalty – deprivation of special rights – are analysed in the next part. It is important to point out that administrative penalty is of repressive character, and it causes negative consequences to the person, therefore it is important to define prohibitions and orders clearly and accurately, to coordinate legal norms, to eliminate contradictions in the provisions in order to ensure balance between a legal order and personal interests by application of administrative measures. The problem of practical realisation of administrative responsibility is predetermined by the situation, when the majority of administrative penalties are imposed not by courts, but by different authorised institutions (officers) of executive power.

Further the norms regulating the basis for application of the administrative penalty – deprivation of the right to drive vehicles – are analysed. Particularities of legal content of the deeds for which the mentioned administrative penalty is imposed, problems in application of certain norms of administrative procedure for ensuring and execution of deprivation of the right to drive vehicles are analysed.

Finally, conclusions and recommendations regarding modification, adjustment and precise defining of respective administrative penalties of administrative responsibility measures were presented, so that protection of personal rights and freedoms, and legal order would be secured through application of administrative enforcement.

NAUDOTA LITERATŪRA

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. Lietuvos Respublikos piliečių priimta 1992 m. spalio 25 d. referendume (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios. 1998, Nr.10-1065.
3. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741.
4. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Valstybės žinios. 2000-09-06, Nr. 74-2262.
5. Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas(su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios. 1999, Nr. 13-308.
308.
6. Lietuvos Respublikos aviacijos įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios. 2000, Nr. 94-2918
7. Lietuvos Respublikos banko įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios. 1994, Nr. 99-1957.
8. Lietuvos Respublikos centrinės kredito unijos įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios. 2000, Nr. 45-1288.
9. Lietuvos Respublikos finansinių nusikaltimų tyrimų tarnybos įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios. 2002, Nr. 33-1250.
10. Lietuvos Respublikos karo policijos įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios. 1998, Nr. 98-2713.
11. Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios. 1999, Nr. 30-856.
12. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 1993, Nr. 6-120.
13. Lietuvos Respublikos metrologijos įstatymas. Valstybės žinios. 2006, Nr. 77-2966.
14. Lietuvos Respublikos policijos veiklos įstatymas. Valstybės žinios. 2006, Nr. 60-2118.
15. Lietuvos Respublikos saugaus eismo automobilių keliais įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios. 2000, Nr. 92-22883.
16. Lietuvos Respublikos statybos įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios. 1996, Nr. 32-788.
17. Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos įstatymas(su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios. 1994, Nr. 63-1231.

18. Lietuvos Respublikos Teismų įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios. 1994, Nr. 46-851.
19. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. Valstybės žinios. 2000, Nr. 96-3016.
20. Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, Nr. 11-163.
21. Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios. 2006, Nr. 77-2975.
22. Lietuvos Respublikos įstatymo dėl Vairuotojų teisių atėmimo konvencijos, parengtos vadovaujantis Europos Sąjungos sutarties K.3 straipsniu ratifikavimo projektas XP-667(SP)..
23. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. lapkričio 27 d. nutarimas Nr. 1426 „Dėl transporto priemonių priverstinio nuvežimo ir važiuklės užblokavimo tvarkos patvirtinimo.“ Valstybės žinios. 2001, Nr. 101-3604.
24. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. liepos 16 d. nutarimas Nr. 768 Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. gruodžio 11 d. nutarimo Nr. 1950 „Dėl kelių eismo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo. Valstybės žinios. 2008, Nr. 88-3530.
25. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro, Lietuvos Respublikos teisingumo ministro ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ministro 2003 m. gegužės 23 d. įsakymas Nr. V-298/158/A1-86 „Dėl sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklių patvirtinimo.“ Valstybės žinios. 2003, Nr. 52-2357.
26. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2006 m. birželio 30 d. įsakymu patvirtinta Nr. V-505 Dėl „Medicininės apžiūros neblaivumui (girtumui) ar apsvaigimui nuo psichiką veikiančių medžiagų nustatyti atlikimo ir bendros asmens būklės įvertinimo metodika.“ Valstybės žinios. 2006, Nr. 71-2641.
27. Lietuvos Respublikos generalinio komisaro 2004 m. birželio 15 d. įsakymas Nr. V-280 Dėl Lietuvos Respublikos generalinio komisaro 2002 m. sausio 11 d. įsakymo Nr. 15 „Dėl transporto priemonių priverstinio nuvežimo ir važiuklės užblokavimo instrukcijos patvirtinimo“ pakeitimo. Valstybės žinios, Nr. 98-3680.
28. Lietuvos Respublikos generalinio komisaro 2006 m. birželio 30 d. įsakymas Nr. 5-V-412 Dėl Lietuvos policijos generalinio komisaro 2002 m. gruodžio 24 d. įsakymo Nr. 660 „Dėl policijos patrulių veiklos instrukcijos patvirtinimo“ pakeitimo. Valstybės žinios. 2006, Nr. 75-2901.
29. Lietuvos policijos generalinio komisaro 2007 m. birželio 4 d. įsakymas Nr.5-V-375 Dėl Lietuvos policijos generalinio komisaro 2005 m. liepos 25 d. įsakymo Nr. 5-V-462 „Dėl kelių eismo taisyklių administracinių teisės pažeidimų bylų nagrinėjimo instrukcijos patvirtinimo“ pakeitimo. Valstybės žinios. 2007, Nr. 65-2544.

Specialioji literatūra ir informacija internete

31. Abramavičius A., Mikelėnas V. Įmonių vadovų teisinė atsakomybė. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 1999.
32. A. Andruškevičius. Administracinė teisės principai ir normų ribos. Vilnius, 2004.
33. Bakaveckas A., Dziegoraitis A., Dziegoraitienė A. ir kt. Lietuvos administracinė teisė. Vilnius.: Mykolo Romerio Universitetas, 2005.
34. Berger V. Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencija. Vilnius: Pradai, 1997.
35. Deviatnikovaitė I. Administracinio poveikio priemonių taikymas kaip viena iš viešojo administravimo subjektų veiklos funkcijų// Jurisprudencija. 2008, Nr. 3(105).
36. Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencija. Byla *O'Halloran ir Francis v. Jungtinė Karalystė* (2007-06-29). Justitia, 2007m., Nr. 3(65).
37. Kelsen H. Grynoji teisės teorija. Vilnius: Eugrimas. 2002.
38. Lastauskienė G. Požiūrio į teisinę atsakomybę paieška.// Jurisprudencija. 2001, Nr. 19(11). .
39. Lastauskienė G. Teisinė sankcija kaip daugiareikšmė teisinė kategorija// Jurisprudencija. 2003, Nr. 41(33).
40. Leonas P. Teisės filosofijos istorija. Vilnius, 1995.
41. Meškys L. Juridinių asmenų administracinė atsakomybė: kaltės nustatymo problemos ir sprendimo būdai// Jurisprudencija. 2006, Nr. 4(82).
42. Paužaitė-Kulvinskienė J. Administracinė justicija. Teorija ir praktika. Vilnius: Justitia, 2005.
43. Petkevičius P. Administracinė atsakomybė. Vilnius: Justitia, 1996.
44. Pradel J. Lyginamoji baudžiamoji teisė. Vilnius: Eugrimas, 2001.
45. Pranevičienė B. Kvaziteismai administracijos kontrolės sistemoje. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003.
46. Urbonas D. Administracinės sankcijos kai kuriose Europos Sąjungos valstybėse: samprata, tipologija ir taikymo principai// Jurisprudencija. 2005, Nr. 70(62).
47. Šedbaras S. Administracinė atsakomybė. Vilnius: Justitia, 2005.
48. Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2004.
49. Valančius V., Norkus V. Lietuvos administracinės ir baudžiamosios justicijos sąlyčio aspektai// Jurisprudencija. 2006, Nr. 4(82).
50. Vansevičius S. Valstybės ir teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000.
51. 2003 m. spalio 21 d. Europos Komisijos rekomendacija OL L111 „Dėl kelių eismo saugumo nuostatų vykdymo užtikrinimo,“ prieiga per internetą <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/>.
52. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas, prieiga per internetą <http://www.autoinfa.lt/webdic/>.

Vilniaus miesto savivaldybės tarybos 2006 m. balandžio 26 d. sprendimas Nr. 1-1135 Dėl tarybos 2005-12-21 sprendimo Nr. 1-1005 „Dėl SĮ „Susisiekimo paslaugos“ teikiamų automobilių priverstinio nuvežimo ir saugojimo paslaugų kainų nustatymo“ pakeitimo, prieiga per internetą <http://www.vilnius.lt/newvilniusweb/index.php/101>.

53. Statistikos duomenys iš <http://www.lra.lt/lt.php/eismo> saugumas/eismo įvykių statistika/

Teismų praktika

54. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. lapkričio 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 50 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai.“ Valstybės žinios, 1997, Nr. 104-2644.

55. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. rugsėjo 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos respublikos civilinio proceso kodekso 476 straipsnio trečiosios dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 1998, Nr. 85-2382.

56. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 12 dalies, 7 straipsnio 2 dalies 3 punkto, 11 straipsnio 1 dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso 1981 straipsnio 1 bei 2 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai.“// Valstybės žinios. 2000, Nr. 39-1105.

57. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 spalio 2 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 269 straipsnio 4 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 2001, Nr. 85-2977.

58. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. sausio 26 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 1 straipsnio 4 dalies (1997 m. liepos 2 d. redakcija), 2 straipsnio 1 dalies (1995 m. balandžio 18 d. redakcija), 3 straipsnio 1 dalies 2 punkto (1995 m. balandžio 18 d. redakcija), 4 straipsnio 2 dalies (1998 m. gruodžio 10 d. redakcija), 13 straipsnio (2000 m. liepos 18 d. redakcija), 30 straipsnio 1 dalies (1997 m. liepos 2 d. redakcija) bei 44 straipsnio 4 dalies (2002 m. birželio 20 d. redakcija) ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. sausio 22 d. nutarimu Nr. 67 „Dėl alkoholio produktų gamybos licencijavimo taisyklių patvirtinimo“ patvirtintų alkoholio produktų gamybos licencijavimo taisyklių 7 bei 9 punktų (2001 m. sausio 22 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 2004, Nr. 15-465.

59. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. gruodžio 17 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Teismų įstatymo 47 straipsnio (2003 m. balandžio 3 d. redakcija), 4 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, dėl Lietuvos Respublikos

Prezidento 2004 m. liepos 1 d. dekreto Nr. 140 „Dėl apygardos teismo teisėjo atleidimo“ atitiktis Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos Teismų įstatymo 83 straipsnio (2002 m. sausio 24 d. redakcija) 1, 2 dalims, 84 straipsnio (2002 m. sausio 24 d. redakcija) 1, 6 dalims, 86 straipsnio (2002 m. sausio 24 d.) 2 daliai, 90 straipsnio (2002 m. sausio 24 d.) redakcija 1 dalies 5 punktui, 6 daliai, taip pat dėl bylos dalies pagal pareiškėjo – Lietuvos apeliacinio teismo prašymą ištirti Lietuvos Respublikos Prezidento 2004 m. liepos 1 d. dekreto Nr. 140 „Dėl apygardos teismo teisėjo atleidimo“ atitiktį Lietuvos Respublikos Teismų įstatymo 90 straipsnio 7 daliai (2002 m. sausio 24 d. redakcija) nutraukimo. Valstybės žinios, 2007, Nr. 134-5427.

60. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2000 nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-204/2000 pagal M. Lissausko individualios įmonės „Rolis“ skundą dėl Klaipėdos miesto valstybinės mokesčių inspekcijos sprendimo.

61. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2006 m. rugpjūčio 30 d. nutartis administracinėje byloje Nr. N-1-900/2006 pagal R. M. skundą dėl Vilniaus apygardos administracinio teismo nutarties.

62. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2007 m. kovo 2 d. nutartis administracinėje byloje Nr. N-1-453/2007 pagal I. S. skundą dėl Vilniaus apygardos administracinio teismo nutarties.

63. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2007 m. rugpjūčio 31 d. nutartis administracinėje byloje Nr. N-1-1524/2007 pagal A. M. skundą dėl Vilniaus apygardos administracinio teismo nutarties.

64. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2007 m. spalio 17 d. Teismų praktikos administracinių teisės pažeidimų bylose, iškeltose pagal Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 126 straipsnio 1, 2 ir 3 dalį, apibendrinimas. Administracinių teismų praktika Nr.

65. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2007 m. gruodžio 17 d. nutartis Nr. N³ -1943-07 pagal S. K. skundą administracinėje byloje dėl Šiaulių apygardos administracinio teismo nutarimo.

66. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2008 m. sausio 24 d. nutartis administracinėje byloje Nr. N-444-63/08 pagal S. K. skundą dėl Pakruojo rajono apylinkės teismo nutarimo.

67. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2008 m. vasario 13 d. nutartis administracinėje byloje Nr. N-444-188/2008 pagal Joniškio rajono p[olicijos komisariato skundą dėl Šiaulių apygardos administracinio teismo nutarties.

68. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2008 m. balandžio 17 d. nutartis administracinėje byloje Nr. N-444-400/2008 pagal F. J. skundą dėl Vilniaus apygardos administracinio teismo nutarimo.

69. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2008 m. birželio 13 d. nutartis administracinėje byloje Nr. N-444-2730/2008 pagal Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Vidaus reikalų ministerijos Pagėgių rinktinės skundą dėl Tauragės rajono apylinkės teismo nutarties.
70. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2008 m. rugsėjo 4 d. nutartis administracinėje byloje Nr. N-444-3836/2008 pagal A. B. skundą dėl Utenos rajono apylinkės teismo nutarimo..
71. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2008 m. rugsėjo 26 d. nutartis Nr. N-444-4295/2008 pagal Audriaus Kraklio skundą dėl Šilutės rajono apylinkės teismo nutarimo.
72. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2008 m. spalio 10 d. nutartis administracinėje byloje Nr. N⁴⁴⁴- 844/2008 pagal A. L. skundą Varėnos rajono apylinkės teismo nutarties.
73. Plungės rajono apylinkės teismo 2008 m. sausio 21 d. nutarimas administracinėje byloje Nr. A2.6.-81-669-2008.
74. Telšių rajono apylinkės teismo 2008 m. rugpjūčio 5 d. nutarimas administracinėje byloje Nr. A6-396-187/2008.
75. Telšių rajono apylinkės teismo 2008 m. rugpjūčio 13 d. nutarimas administracinėje byloje Nr. A6-405-671/2008.
76. Telšių rajono apylinkės teismo 2008 m. rugsėjo 9 d. nutarimas administracinėje byloje Nr. A6-486-671/2008.
77. Telšių rajono policijos komisariato Eismo priežiūros poskyrio viršininko komisaro nutarimas dėl kelių eismo pažeidimo administracinėje byloje Nr. E586974.
78. Telšių rajono policijos komisariato Eismo priežiūros skyriaus vyresniojo specialisto- vyresniojo jo inspektoriaus nutarimas dėl administracinio teisės pažeidimo Nr. E773273.